

Новы Час

ЧАМУ ВЫБУХНУЛА ЛІВІЯ?

Стар. 28

МЫ ЧАКАЕМ ПАЧАТКУ, А ЁН — КАНЦА

Пасля падзея 19-га снежня нямала апазіцыянараў з'ехалі за мяжу. Здрада ці выратаванне? Гэта ў віленскім Доме правой чалавека Вольга Хвойн высвятляла ў давераных асобаў экс-кандыдатаў у презідэнты

Стар. 4

ПАРКІНГ ЛЯ БЕЛАГА ДОМУ

Так атрымалася, што прыкладна праз гадзіну з моманту, калі мой самалёт прыземліўся ў Вашынгтоне, я стаяла перад Белым Домам

Стар. 31

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

ВОСЕМ ЗМОВАЎ І АДНА РЭСПУБЛІКА

Нарыс Сяргея Нікалюка
з цыклу «Азбука паліталогіі»

► РОЗДУМ

СПАЗНАЦЬ КОШТ ВЫБАРУ

Вольга Хвойн

Першы, можна сказаць,
пробны прысуд Васілю
Парфянкову па крымінальной
справе аб масавых
беспарадках 19 снежня
прайшоў хутка і гладка.
На другім атрымалася замінка —
відэзапісы з падзеі каля
Дома ўраду паказалі, што
абвінавачванні расіянам
Арцёму Брэусу і Івану Гапонаву
не маюць доказнай базы.
Суд абвясціў перапынак да 1
сакавіка для перакваліфікацыі
абвінавачвання. Унутры
Беларусі і за яе межамі
чакаюць развіцця падзеі,
але ні тут, ні там не гатовыя
да кардынальных дзеянняў.

Атрымліваецца, што Гапонаў і Брэус два месяцы сядзелі ў турме, іх справу рыхтавалі да судовага разбіральніцтва, а ў выніку судзіць няма за што. Доказаў нападу на міліцыянтаў няма, вокны ў Доме ўраду хлопцы не білі, а адміністрацыйныя «суткі» за ўдзел у несанкцыянованай акцыі ўжо адседзелі.

Суд над расіянамі можна разглядаць і як своеасаблівы палітычны рэванш рэжыму. Нягледзячы на дыпламатычныя заходы, гэтых хлопцаў перавялі ў статус абвінавачаных, як намёк на тое, што ў Беларусі камандуе. Хаця гэтыя самы «камандзір» вымушчаны быў прыняць умовы Расіі і на пастаўкі энергарэсурсаў, і на падпісанне пагадненняў аб адзінай эканамічнай прасторы. Можна чакаць, што 1 сакавіка абвінавачванні Брэусу і Гапонаву будуть перакваліфи-

ваныя ў больш мяккія, адпаведна, з больш мяккімі пакараннямі — і авечкі цэльы, і ваўкі сытыя.

Вяртаючыся да справы Васіля Парфянкова, можна сказаць, што гэта быў своеасаблівы лакмус на рэакцыю міжнароднай супольнасці і беларускага грамадства. Хоць праваабаронцы і казалі пра непераканаўчую доказнou базу, Васіля Парфянкова пакаралі 4 гадамі строгага рэжыму. У давесак ён мусіць кампенсація страты ў памеры 14 мільёнаў 700 тысяч рублёў за пашкоджаны будынак, вадасцёкавыя трубы, школа і газон. З Еўропы прагучалі чарговыя заявы наконт непрымальніцтва і заклапочанасці гэтым выракам.

Можна чакаць, што 1 сакавіка абвінавачванні Брэусу і Гапонаву будуць перакваліфи-

стаўнік ЕС Кэтрын Эштан (у тым ліку дадатковых палітычных і эканамічных санкцый), у дачыненні да Беларусі не назіраеца. Натуральная, для ЕС Парфянкоў — фігура не такая знакавая, як, напрыклад, Някляеў ці Саннікаў, але ёсьць сам факт першага прапушчанага ўдару.

Што тычыцца ўнутранай зворотнай рэакцыі, то ў шырокіх колах яна не выйшла далей асуджальных размоў на кухні. Градус незадаволенасці расце, але не дасягнуў таго паказынку, калі людзі гатовыя рызыкнучы сваёй бяспекай і дабрабытам. Разам з тым на заклік праваабаронцаў цягам некалькіх дзён сабралі гроши (14 мільёнаў беларускіх рублёў) для кампенсацыі шкоды за пабітыя вокны ў Доме ўраду.

Грошы пералічылі на рахунак Галоўнага гаспадарчага ўпраўлення Адміністрацыі презідэнта, якое выставіла грамадскі пазоў да абвінавачаных па крымінальных справах за ўдзел у масавых беспарадках.

Беларуская Хрысціянская дэмакратыя ініцыявалася кампанію «стань сведкам» з заклікам да людзей, якія прысутнічалі вечарам 19 снежня на плошчы Незалежнасці, прыходзіць у суды і выступаць у якасці сведак па справе. Сустаршыня БХД Віталь Рымашэўскі мяркую, што калі б на суды адважыліся прыйсці сотні людзей, гэта было бы вялікім пазытыўным знакам для беларускага грамадства. Дарэчы, тэрмін расследавання справы па частках 1 і 2 артыкулы

293 Крымінальнага кодэкса (масавыя беспарадкі) падоўжаны прокуратурай Мінска да пяці месяцаў.

Треба прыгадаць і яшчэ адзін факт. Першы крымінальны прысуд па справе аб «беспарадках» 19 снежня вынесла суддзя Вольга Комар. Выявілася, што яна (у дзяяцтве Вольга Канойка) — выпускніца знакамітага беларускага, а потым зачыненага ўладамі Коласаўскага ліцэя. Гэта выклікала абурэнне ў апазіцыйных колах і паказала, што ўцёкі з аднаго ідэалагічнага поля ў іншае, якія б прыгожыя і разумныя перабежчыкі ні былі, не даруецца. «Для Васіля Парфянкова кошт ягонага выбару быў вызначаны Вольгай Комар — чатыры гады пазбаўлення волі. Але і Вользе, якая таксама зрабіла ў гэтай сітуацыі свой выбар, давядзенца спазнаць ягона кошт», — напісаў водгук у «Народнай волі» дырэктар зачыненага Нацыянальнага гуманітарнага ліцэя Уладзімір Колас.

Поствыбарчыя падзеі сталі своеасаблівай маральна-чысткай. Ярка прайвілі людзей з моцнай грамадзянскай пазіцыяй, кухонных рэвалюцыянараў, абыякавых і заангажаваных у палітыку Лукашэнкі. І рэзка негатyўная рэакцыя з апазіцыйнага боку на ўчинкі ці то міліцыянтаў, якія «выконвалі свой абавязак» 19-га, ці то суддзяў, што «выконваюць» яго цяпер — нармальныя працэс структуравання грамадства. Гэта падзел не на франты і барыкады. А падзел на тых, хто не гандлюеца з уласным сумленнем і пачуццём годнасці. З улікам таго, што апошняя гады дэмакратычна арыентаваная супольнасць Беларусі жыве ад аднаго судовага працэсу да наступнага, даўно наспела крышталізацыя грамадзянскай свядомасці.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

▶ ПРЕЗЕНТАЦЫЯ

«БЕЛАРУСЬ МЯЦЕЖНАЯ» ВЯРТАЕЦЦА

Аляксей ХАДЫКА

**Кандыдат гісторычных навук
Ніна Стужынская прадставіла
грамадству другое выданне
сваёй кнігі «Беларусь
мяцежная: з гісторыі
ўзброенага антысавецкага
супраціву: 1920-я гады».**

Кніга прысвечана малавядомым старонкам гісторыі змагання за свабоду і незалежнасць несавецкай Беларусі ў першага дзесяцігодзя савецкага панавання. Публікацыя выйшла ў серыі «Невядомая гісторыя», выдаванай Анатолем Тарасам

Фактычны адлік аповеду — Слуцкі збройны чын. Першае выданне выйшла да яго 80-годдзя, другім аўтар адзначыла 90-годдзе буйнейшага антысавецкага паўстання ў Беларусі. Дадаліся шматлікія фатаздымкі і архіўныя матэрыялы, якія Ніна Стужынская збирала ва ўстановах Расіі, Беларусі, Літвы, Польшчы і Германіі. Аўтары адчыніліся і быўляя сакрэтныя сховішчы дакументаў НКУС. Больш падрабязна разглядаеца дзеянасць тайной палітычнай арганізацыі «Зялёны дуб», якая каардынувала антыбальшавіцкі рух у Беларусі, напоўніліся дэталямі біографій Юркі Лістапада, Рамана Грача, Барыса Каверды і іншых.

Як адзначыла даследчыца, з гадамі працы над тэмай, «паменела пафасу, а ўзмацніўся ўзважаны навуковы падыход». Да таго ж і ўласны сацыяльна-палітычны досвед падкарэктаваў высновы. Гісторык — не суддзя, а прафесіянал, дадала яна, але зазначыла, што паралелі 1920-х і 1990-2000-х гадоў зрабіліся для яе яшчэ больш відавочнымі.

«Тое, што савецкую ўладу быццам рахманыя беларусы сустрэлі са слязьмі радасці на вачах — гэта міф, з якога можна толькі смяцця. Але гэты міф пакуль застаецца

ца ў падручніках», — зазначыла даследчыца.

Між тым, дзеянасць антысавецкага супраціву 1920-х магла зрабіцца падмуркам для сучаснай дзяржаўнай свядомасці беларусаў і ідзялодзі, якая дагутуль выразна не сфармулявана. Дзеячы супраціву выказвалі настроі саспелага на мяжы XIX і XX стагоддзяў беларускага грамадства, якое марыла пра пабудову еўрапейскай незалежнай дэмакратычнай дзяржавы. Характэрна, што многія партызыаны 1920-х удзельнічылі на палеткі, а ўнучы змагаліся з ворагамі — тымі, хто перашкаджаў мірнай стваральнай працы. Яскрава выяўлялася выразная рыса нацыянальнага беларускага характару — адданасць сям'і, прывязанасць да сваёй малой радзімы. Ніхто не хацеў саступаць і сыходзіць.

Тэма нацыянальнага беларускага супраціву 1920-1930-х гадоў для Ніны Стужынскай — і пузнецавая зорка, і выпрабаванне. У 2002 годзе першае выданне прынесла ёй прэмію імя Францішка Багушэвіча беларускага ПЭН-цэнтра: прыз уручалі Васіль Быкаў і Уладзімір Арлоў. Але зрабілася ўскоснай прычынай яе выгнання з Інстытута гісторыі НАН Беларусі з ініцыятывы сталіністаў-рэтраградаў.

І зараз, дзеля палітыкі сённяшняга рэжыму і існавання рэтраграднага інстытуту ВАКу, які «фільтруе» навуковыя працы на предмет ідэалагічнай лаяльнасці, абарона аўтаркай доктарскай дысертацыі ў Мінску практична немагчыма. Але ёсьць Варшава, Вільня, Кіеў — увогуле, вольны навуковы свет. Паступова даспявава беларускае грамадства. Калі першае выданне, сёння суцэльнны рарытэт, да рэалізацыі дзесяць гадоў таму не прыняла нават ліберальная «Акадэмкніга», дзе кнігі «пабаяліся скандалу», то новы выпуск «Беларусь мяцежная» можна будзе знайсці ў многіх кнігарнях. Рыхтуеца пашыранае выданне ў рускім перакладзе.

Наваградская актыўістка БХД Дар'я Бахар прыйшла ў КДБ з даверанай асобай Таццяной Качагур і Канстытуцый. А калі камітэтчыкі сказали даверанай

▶ ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА

КОЛА ДОПЫТАЎ

Альбіна ВІШНЕЎСКАЯ

**Акрамя традыцыйных
выклікаў у КДБ, міліцыю
і праکуратуру, апазыцыйных
актыўістак выклікаюць
у контрыведку і органы
па барацьбе з арганізаванай
злачыннасцю. Праз допыты
па справе аб «масавых
беспарадках» праходзяць
на некалькі разоў.**

Праз трэці допыт давялося праўці Вользе Піманавай, актыўістцы ініцыятыўнай групы Някляева. Яе выклікалі ў бабруйскую міліцыю як сведку. Следчы Сяргей Грыневіч задаў ёй 33 пытанні пра акцыю 19 снежня. Сказаў, што іх даслалі з Мінска. Ужо двойчы Вольгу дапытвалі ў бабруйскім КДБ.

Брэсцкую актыўістку Кацярыну Пашко на трэці раз выклікалі ва ўпраўленне па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю і карупцыяй. Ёй адмовілі, каб пры допыте прысутнічаў прадстаўнік для абароны яе інтарэсаў. Актыўістку знялі на відэа і ўзялі адбіткі пальцаў. Дзяўчыну распытаўлі пра падзеі на плошчы 19 снежня. Паводле яе словаў, супрацоўнік упраўлення Сяргей Антанюк падчас допыту вёў сябе вельмі груба і пагражай. Дагутуль актыўістку дапытвалі ў бабруйскай праўкатуре КДБ.

Ва ўпраўленні па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю дапытала і старшыню Брэсцкай гардской арганізацыі Партыі БНФ Віктара Клімуса. У яго цікавіліся, да чаго заклікалі кандыдаты на плошчы ў Мінску 19 снежня. Актыўіст таксама паведаміў пра «вельмі хамскія і пахабныя» адносіны супрацоўніка міліцыі Сяргея Антанюка, які, дарэчы, не сказаў пра сваю пасаду.

Наваградская актыўістка БХД Дар'я Бахар прыйшла ў КДБ з даверанай асобай Таццяной Качагур і Канстытуцый. А калі

асобе пакінуць кабінет, Дар'я зацікала ім артыкулы Канстытуцыі аб праве мець сваёго прадстаўніка. І сказала, што не будзе даваць паказанні без даверанай асобы. «На гэта яны мне адказалі, што не могуць браць паказанні, і паклікалі ў кабінет панятых, каб тыя засведчылі, што я адмовілася даваць паказанні. Я ж, у сваю чаргу, у пратаколе дапісала, што супрацоўнік КДБ адмовіліся браць паказанні ў прысутнасці майёй даверанай асобы», — паведаміла актыўістка Радыё «Свабода».

У Мазырскім аддзеле КДБ дапытала калінкавіцкую актыўістку БХД Тамару Зайцаву. Яна не была ў Мінску 19 снежня, а назірала ў гэты дзень у Калінкавічах за галасаваннем. Але паколькі дома яна не начавала, яе вырашылі зачыніць у сведкі сталічных «масавых беспарадкаў». Допыт праводзіў оперупаўнаважаны Васіль Прыйходзька.

У Светлагорску камітэтчыкі адмыслова прыехалі дадому да Святланы Міхальчанкі, каб адвесці яе на допыт. Но је жанчыны, кіраўніка раённай арганізацыі партыі левых «Справядлівы свет», баліць нага, і ёй складана рухацца. Святлана была толькі на Каstryчніцкай плошчы і не рушыла на плошчу Незалежнасці з прычыны хворай ногі.

У Бялынічах у адсутнасць гаспадароў правялі ператрус у кватэры Алега Мяцеліцы, даверанай асобы экс-кандыдата Някляева. Там зараз часова пражывае іх

знаёмы. Нічога цікавага чэкісты не знайшли і з'ехалі ні з чым.

У Віцебскім абласным упраўленні КДБ дапыталі як сведку актыўістку руху «За свабоду» Тамару Карызну. Яна не была на акцыі 19 снежня. І следчы пачаў распытаць пра перадвыбарчую дзеянасць экспандыдата Алеся Міхалевіча, у камандзе якога працавала актыўістка.

Звольнілі з працы Уладзіслава Варанецкага, кіраўніка віцебскага выбарчага штаба Андрэя Саннікава. Ён працаваў на Віцебскім заводзе электратравімлярных прыбораў. Начальнік у адкрыту скажаў, што зваленне хлопца з-за яго палітычнай дзеянасці, бо не хоча праблемаў. На падпрыемства прыходзіла міліцыя, праводзіліся «гутаркі» наконт апазыцыянера.

У Рагачове гэбісты дапыталі сябра АГП Уладзіміра Тамковіча, які каардынаваў у раёне працу назіральнікаў і меў на выбарах стасункі з прадстаўнікамі АБСЭ. «Мэта была — папярэдзіць мяне пра наступствы за дыскрэдатыю Рэспублікі Беларусь», — скажаў ён у інтэрв'ю «Свабоде». Уладзімір Тамковіч падаваў скаргі наконт падліку галасоў.

У Рагачове гэбісты дапыталі сябра АГП Уладзіміра Тамковіча, які каардынаваў у раёне працу назіральнікаў і меў на выбарах стасункі з прадстаўнікамі АБСЭ. «Мэта была — папярэдзіць мяне пра наступствы за дыскрэдатыю Рэспублікі Беларусь», — скажаў ён у інтэрв'ю «Свабоде». Уладзімір Тамковіч падаваў скаргі наконт падліку галасоў.

У Рагачове гэбісты дапыталі сябра АГП Уладзіміра Тамковіча, які каардынаваў у раёне працу назіральнікаў і меў на выбарах стасункі з прадстаўнікамі АБСЭ. «Мэта была — папярэдзіць мяне пра наступствы за дыскрэдатыю Рэспублікі Беларусь», — скажаў ён у інтэрв'ю «Свабоде». Уладзімір Тамковіч падаваў скаргі наконт падліку галасоў.

У Рагачове гэбісты дапыталі сябра АГП Уладзіміра Тамковіча, які каардынаваў у раёне працу назіральнікаў і меў на выбарах стасункі з прадстаўнікамі АБСЭ. «Мэта была — папярэдзіць мяне пра наступствы за дыскрэдатыю Рэспублікі Беларусь», — скажаў ён у інтэрв'ю «Свабоде». Уладзімір Тамковіч падаваў скаргі наконт падліку галасоў.

У Светлагорску камітэтчыкі адмысловы прыехалі дадому да Святланы Міхальчанкі, каб адвесці яе на допыт. Но је жанчыны, кіраўніка раённай арганізацыі партыі левых «Справядлівы свет», баліць нага, і ёй складана рухацца. Святлана была толькі на Каstryчніцкай плошчы і не рушыла на плошчу Незалежнасці з прычыны хворай ногі.

У Светлагорску камітэтчыкі адмысловы прыехалі дадому да Святланы Міхальчанкі, каб адвесці яе на допыт. Но је жанчыны, кіраўніка раённай арганізацыі партыі левых «Справядлівы свет», баліць нага, і ёй складана рухацца. Святлана была толькі на Каstryчніцкай плошчы і не рушыла на плошчу Незалежнасці з прычыны хворай ногі.

На яго думку, людзі ў няпрастай моўнай сітуацыі хочуць сябе прайавіць. «То бок гэта прайава патрыятызму. Чалавек прыйшоў пісаць дыктоўку ў Дзень роднай мовы. Ён паказвае, што ён беларус. Што ён за незалежнасць, як і Багдановіч. І тэксты мы падабралі адпаведныя».

На дыктоўку прыйшоў і сакратар пасольства Расійскай Федэрэцыі. «Ён пісаў дыктоўку. І даволі добра напісаў», — паведаміла Алеся Анісім.

Таварыства беларускай мовы правядзілі яшчэ дыктоўкі па творах Багдановіча. Яны ладзяцца ў сядзібі ТБМ (вул. Румянцава, 13) — 15 і 25 сакавіка. Пачатак а 18-й гадзіне.

▶ ЗВАРОТ

КВАТЭРУ СУДДЗІ!

**Жыхары Астравецкага раёна
заступіліся за Аляксандра
Дзямешчыка.**

Зварот на імя міністра юстыцыі і старшыні Гродзенскага аблсуда, напісаны з ініцыятывы актыўісткі Руху «За Свабоду» Аляксандра Дзямешчыка намагаецца добрасумленна выконваць свае абавязкі, заўсёды імкненцца разабрацца ў сутнасці справы і выносіць спраўядліве рашэнне, праз што заслужыў павагу жыхароў раёна.

Жыхары Астравеўца просьцяць міністра неадкладна вынаходзіць дзяржаву. Суддзя вымушаны штодзень да бірацца на працу са Смаргоні. Ён гублюе вельмі многа часу на дарогу ў суд і дамоў. Улічваючы вялікую нагрузкую на працы, у Дзямешчыка практична не застаецца часу на стасункі са сваёй сям'ёй.

Актыўіст Руху «За Свабоду» падзрае, што старшыня Астравец-

кага рабіўся адцягвае рашэнне жыллёвага пыткання старшыні райсуда, каб трывамаць яго «на караткім ланцужку прасціеля».

Паводле Івана Крука, суддзя Дзямешчыка намагаецца добрасумленна выконваць свае абавязкі, заўсёды імкненцца разабрацца ў сутнасці справы і выносіць спраўядліве рашэнне, праз што заслужыў павагу жыхароў раёна.

Жыхары Астравеўца просьцяць міністра неадкладна вынаходзіць дзяржаву. Суддзя вымушаны штодзень да бірацца на працу са Смаргоні. Ён гублюе вельмі многа часу на дарогу ў суд і дамоў. Улічваючы вялікую нагрузкую на працы, у Дзямешчыка практична не застаецца часу на стасункі са сваёй сям'ёй.

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

ВЫСОКІЯ ПАГРОЗЫ, «ГАЛУБЯТНІ» І ЗАЛАТАЯ БУЛЬБА

Генадзь КЕСНЕР

Набраўшыся сілаў падчас адпачынку ў Сочы, кіраўнік Беларусі зноўку абрываўся на сваіх тутэйшых замежных апанентаў, не абмяжоўваючы сябе ў выразах. Ён таксама заяўві, што можа выкарыстаць армію для забеспечэння канстытуцыйнага парадку ў краіне.

Беларускі прэзідэнт ніколі не лезе ў кішэню за словам, асабліва калі яго перапаўняюць эмоцыі, тым больш адмоўныя. Вельмі нервова рэагуе афіцыйны беларускі лідар на ўсё, што тычыцца мінульых прэзідэнцкіх выбараў, якія міжнародная супольнасць не прызнала свабодным і справядлівымі. Асаблівую рэакцыю ѿ кіраўніка дзяржавы выклікаюць санкцыі, што ўжо ўведзены Еўрасаюзам у дачыненні да яго самога і яшчэ 156 асобаў, якім выстаўляюць за віну пераслед апанентаў дзеянай улады, асабліва пасля трагічных падзеяў 19 снежня і ў наступныя дні.

Аляксандр Рыгоравіч зноў дапусціў не вельмі прыстойныя (альбо вельмі не прыстойныя) выказванні на адрес міністра замежных спраў ФРГ Гіда Вестэрвеле. Адказваючы на пытанні журналістаў 19 лютага, прэзідэнт заяўві літаральна наступнае: «Яны нас закалыхвалі. Захад нас закалыхваў, прыехалі тут вялікія дзеячы правільнай і неправільнай арыентациі, і мыне ўжо началі папракаць у тым, што я, бачце вы, асабныя міністры замежных спраў на мяне пакрыўдзіліся. Чаго на мяне кірӯдзіцца? Мы ў дэмакратычным грамадстве жывем, тым больш я прэзідэнт і маю права выказаць свой пункт гледжання і сваю пазіцыю. Я яму чесна і сказаў гэта ў очы. І за гэта, бачце вы, яны кірӯдзіцца. Нармальны лад жыцця трэба весці. Мы яго (ненармальны лад жыцця — заў). Г. К.) не прымаем, і

нам не трэба яго навязваць. У Германіі гэта магчыма, у Польшчы — калі ласка, няхай яны там гэтym здамоўца, а нам сюды гэтага не трэба. Хаця гэтага добра хапае, на жаль».

Што ж, сапраўдная плынь найвышэйшай талерантнасці і павагі да высокапастаўленых еўрапейскіх палітыкаў.

Праз некалькі дзён Аляксандр Лукашэнка зрабіў прызнанне, якое выклікала цэлую хвалю эмоций у беларускім грамадстве. Кіраўнік Беларусі заяўві, што гатовы звярнуцца па дапамогу да вайскоўцаў для прадухлення спробаў звяржэння канстытуцыйнага ладу. Разам з тым, Лукашэнка падкрэсліў, што пойдзе на такія меры толькі ў выключчных выпадках. З такай заяўвай Лукашэнка выступіў 21 лютага падчас наведвання Другой інжынернай брыгады ўзброеных сіл. У той жа час кіраўнік дзяржавы заяўві, што сістэма бяспекі Беларусі «вывярмала выпрабаванне на трываласць, пацвердзіла правамернасць прынятых раней рашэнняў, паказала ўсюму свету, як абараняць нацыянальныя інтарэсы і не дазваляць далучаць сябе да хаосу дзяржаўных пэрваворотаў».

Натуральная, тут мелася на ўвазе спецаерацыя 19 снежня па разгону масавай акцыі пратэсту, у выніку якой за кратамі апынуліся амаль сямсот чалавек, у тым ліку абыслютна большасць кандыдатаў у прэзідэнты. 42 чалавекі абвінавачваюцца ў арганізацыі і/альбо актыўным удзеле ў масавых беспарадках. Наступствы для гэтых людзей могуць быць вельмі адмоўнымі, прыкладам таму — прысуд, вынесены выпускніцай злікідованага ўладамі Нацыянальнага гуманітарнага ліцэя імя Якуба Коласа, а сёня суддзёй суда Фрунзенскага раёна Мінска Вольгай Комар сябру выбарчага штаба Уладзіміра Някляева Васілю Парфянкову ў выглядзе чатырохгадоў пазбаўленняволі ў калоніі строгага рэжimu. А што будзе далей?

Аднак у клеткі сядзелі два юнакі, аднаму з якіх 23, а другому — 28 гадоў, прычым абодва выглядалі даволі інтэлігентнымі асобамі, на выглядзе, не здольнымі на інкryмінену ўм злачынства. Відаць, гэта падчас судовага пасяджэння зразумеў і сам дзяржаўны абвінаваць Кунаш. Бо пасля допыту сведак — супрацоўнікаў міліцыі Алега

Дударчыка і Аляксандра Якаўлева, паказанні якіх былі, мякка кажучы, не пераканаўчымі, а таксама вывучэння відэаматэрыялаў справы праукор звязаў хадайніцтва аб аўтакіненні ў судовым пасяджэнні перапынку да 1 сакавіка, таму што, па словах Сяргея Кунаша, у яго ўзнікла неабходнасць перафармуляваць і выставіць расіянам новае аўбінавачанне. Юристы ў адзін голас кажуць, што Браусу і Гапонаву будуць інкryмінаваць іншыя артыкулі Крымінальнага кодэкса, які прадугледжвае не такое суровое пакаранне.

Такім чынам, застаецца пачакаць да вясны ў літаральнym сэнсе гэтага слова. Дарэчы, 1 сакавіка стане сапраўды «судным днём», бо, апроч Гапонава і Браусу, у Маскоўскім райсудзе сталіцы пачненца разглядае справы аўбінавачанага ва ўдзеле ў масавых беспарадках Дзмітрыя Мядзведзева (во дык супадзенне!), а ў судзе Фрунзенскага раёна сталіцы пачненца працэсы над прэс-сакратаром эксп-кандыдата ў прэзідэнты Андрэя Саннікава Аляксандрам Арошчанкам, якому інкryмінуюць арганізацыю масавых беспарадкаў (ад 5 да 15 гадоў пазбаўленняволі), і над Змітром Новікам, якому «шыноўц» удалёл на масавых беспарадках.

Тым часам чуваюць патыліцы і людзі, якія вельмі далёкі ад патылікі і актыўнага грамадскага жыцця. Усе з жахам чакаюць жыровак з павялічынімі сумамі для аплаты камунікацыйных паслуг, а калі глядзяць на цэннікі ў крамах, якія мянююцца ледзь не штодня, то самы час назапашваць валер'янку. Кошты на грэчку, якія ўжо зрабілася недасягальнымі прадуктамі для вялікай колькасці беларусаў, у некаторых гандлёвых кропках ужо перавысілі 18 тысячайчынных рублёў за 900-граммовы пакуначак, двойны за некалькі тыдняў даражэй цукар, растуць кошты на мясі і малочную прадукцыю. Але мяненасці больш за ўсё ўразлі кошты на «нацыянальны скарб» Беларусі — бульбу. 23 лютага (мо, спецыяльна да так званага мужчынскага свята — Дня абаронца Айчыны?) кошт кілаграма гэтага карнеплоду на рынку «Максімус» у Мінску сягнуў 3 800 рублёў! Вось так! Бульбачка, якія грэчачка, ужо зрабіліся залатымі прадуктамі. Смачна есці!

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

АНТОН КУШНІР

Беларускі спартсмен Антон Кушнір перамог на этапе Кубка свету па фрыстайлі ў раздзеле «лыжная акрабатыка», што адбыўся ў АСК «Райбічы». Тыдзень таму ён першынстваў на аналагічных спаборніцтвах у Москве.

Антон Кушнір набраў 256,31 бала і стаў залатым прызёрам спаборніцтва, малады спартовец Дзяніс Восіпаў — бронзавым прызёрам з вынікам 237,42 бала. Срэбра заваяваў украінец Станіслаў Краўчук — 244,49 бала.

Для Антона Кушніра, які ў мінулым сезоне быў лепшым у Кубку свету, гэта трэцяя перамога на кубковых этапах у цяперашнім сезоне. Дзяніс Восіпаў прызёрам падобных спаборніцтваў стаў упершыню. З-за трайм цяперашні сезон праpusкаюць выдомыя беларускія фрыстайлісты Дзмітрый Дащынскі і Аляксей Грышын.

СЯРГЕЙ МУСІЕНКА

Заяву кіраўніка Аналітычнага цэнтра «ЕСООМ» Сяргея Мусіенкі агенцтву «Інтэрфакс» пратое, што ўлады, з падачы набліжанага да дзяржоргану дырэктарата падрэжпрадпрыемстваў, рыхтуюць прававое поле для наменклатурнай прыватызацыі, асаналі як занадта смелую для прадстаўніка наменклатурны.

«Ніхто ніколі не адмайляў, што ў значнай частцы тых, хто мае ўладу, ёсць вострае жаданне правесці наменклатурную прыватызацыю.

Хтосьці стаўся і сядзіць на нізкім старце. Зараз гэтыя працэсы рыхтуюць больш граматна ў парадунні з пачаткам 90-х гадоў», — сказаў Мусіенка, каментуючы праект плану мерапрыемстваў па рэалізацыі палажэння дырэктывы № 4.

Па рэкомендацыях Рэспубліканскай асацыяцыі падрэжпрадпрыемстваў прымысловасці ў план уваходзіць працаванне аўтакінення ад магчымасці перадачы топ-мэнеджарам дзяржпрадпрыемстваў долі ўласніц. План, які мяркуюць зацвердзіць сумеснай пастановай урада і Нацбанка, прадугледжвае магчымасць прыняцця агульнымі сходам акцыянероў рашэння пра выкуп акцый уласнай эмісіі за кошт чыстага прыбытукі з мэтай наступнай іх перадачы мэнеджменту падрэжпредпрыемства». Акрамя таго, праект прадугледжвае магчымасць «накіравання часткі чыстага прыбытукі дзяржжаўных і напаўдзяржжаўных арганізацыяў на набыццё акцый, якія належаць Рэспубліцы Беларусь па намінальному кошце». Прэзідый Саўміна 18 лютага ў цэлым ухваліў праект плану мерапрыемстваў па рэалізацыі дырэктывы № 4. Разам з тым кіраўнік Беларусі Аляксандр Лукашэнка заяўві, што не дапусціць у краіне наменклатурнай прыватызацыі. «Гавораць, прайшлі выборы — і пачненца наменклатурная прыватызацыя. Не будзе ніякай наменклатурнай прыватызацыі ў Беларусі ніколі. Ні Лукашэнка, ні яго дзеці не атрымаюць ні аднаго кавалка ад дзяржжаўной уласніці проста так», — сказаў кіраўнік дзяржавы журналістам.

УЛАДЗІМІР НЯКЛЯЕЎ

Беларускі ПЭН-цэнтр з праўнавы пазіцыі Генадзя Бураўкіна прыняў рашэнне вылучыць Уладзіміра Някляева на атрыманне Нобелеўскай прэміі па літаратуре. ПЭН-цэнтр мае права высоўваць кандыдатуры на саісканне Нобелеўскай прэміі, аднак у ідэале неабходную рэкамендацыі замежных ПЭН-цэнтраў і нобелеўскіх лаўрэатаў, таму беларуская арганізацыя будзе працаваць у гэтым кірунку. Неабходна будзе правесці працу і па перакладзе твораў Някляева на ёўрапейскую мову, у прыватнасці на англійскую і шведскую. Някляеў — аўтар больш чым 20 кніг пазіціў і прозы, лідар руху «Гавары праўду!», эксп-кандыдат у прэзідэнты Беларусі. У дзень прэзідэнцкіх выбараў Някляеў быў збіты, змешчаны ў СІЗА КДБ. 29 снежня яму было прад'яўлена аўбінавачанне ў арганізацыі і ўдзеле ў масавых беспарадках на Мінскім сягніку 19 снежня (арт. 293 Крымінальнага кодэкса, да 15 гадоў пазбаўленняволі).

Пісьменнік і выдавец Адам Глобус у сваім Лі выступіў з рэзкай крытыкай на адносіні Някляева. «Палітолаг Андрэй Іларыёнаў пра падзеі ў Мінску сказаў: «З расійскага боку рыхтавалася правакацыя пад назвай «Імітацыя аранжавай рэвалюцыі». Менавіта такога роду правакацыю расейскія ўлады і рыхтавалі...» Я не паверыў Іларыёнаў, каб не ведаў імітатора. Безумоўна, наш Някляеў, як быў, так і застаўся імітаторам. Усё, за што ён колісі браўся, было развалена, разбурана і панішчана. Ён разваліў самы ўпльывовы часопіс «Крыніца», ён разваліў Саюз пісьменнікаў, ён разваліў вершы на з'ездзе КПСС, ні цяпер, калі чытаў гумарыстычныя куплеты замест праграмы неабходных дзеянняў... Дзяржава не адрознівае імітатораў рэвалюцыі і рэвалюцынераў, яны для яе ўсе на адзін твар», — зазначае Глобус.

ПАЛІТЫКА

4

► ЭМІГРАЦЫЯ

МЫ ЧАКАЕМ ПАЧАТКУ, А ЁН — КАНЦА

**Пасля падзея 19-га снежня
нямала людзей з апазіцыйнага
актыву з'ехалі за мяжу.
Многія ўсур'ёз думаюць пра
тое, каб змяніць краіну і свой
лес. Здрада ці выратаванне?
Гэта ў віленскім Доме
правоў чалавека Вольга
Хвойн высыяляла ў Віктара
Гарбачова, Алега Мяцеліца і
Андрэя Бабіцкага, давераных
асобай экс-кандыдатаў у
прэзідэнты.**

Віктар Гарбачоў, лідар кампаніі «За свабоднае развіццё прадпрымальніцтва», быў даверанай асобай Уладзіміра Някляева

— 20 снежня ў трэх гадзінныя ночы да мяне дадому прыйшлі прадстаўнікі праваахоўных органаў. Пайшлі да няпоўнагадовага сына ў школу, пастрабавалі яго «выклікаць на шчыгру размову». Радуе, што настаўнікі не дазволілі гэта зрабіць, сказаў, што калі ім траба башкы, дык хай шукаюць яго і з ім размаўляюць. Днём зноў прыехалі да майго дома з пажарнай машынай — спрабавалі ўвайсці ў кватэру праз вакно. Жонка ім адчыніла дзвёры, але, натуральна, мяне не знайшлі. Быў вобшук у маёй маці. На допыты выклікалі дачку.

Прадстаўнікі спецслужбаў ішлі літаральна па маіх слядах. Я жыў у адным месцы, потым мяняў месца знаходжання, і праз дзень туды прыйходзілі спецслужбісты. І гэта ва ўмовах, калі ўсе тэлефоны былі адключаны, ніякіх контактаў не было. Мне нічога не заставалася, як з'ехаць з краіны, каб заставацца на свабодзе. Я з'ехаў ужо ў студзені, далучыўшыся да сваіх сяброў па шчасцю. Па шчасцю — бо гэта людзі, якія не бываюць, гатовыя працаваць, і не на словах, каб у Беларусі адбыліся перамены. Цяпер не стаіць пытанне пра тое, каб прасіць палітычны прытулак. Найперш актуальнае вызваленне палітвязняў. Мы расказываем, што насамрэч адбылося 19-га снежня і пазней, падтрымліваем адносіны з актыўістамі як унутры Беларусі, так і за яе межамі.

Алег Мяцеліца быў даверанай асобай Уладзіміра Някляева, намеснікам рэспубліканскага перадвыбарчага штабу

— Гэта была першая Плошча, на якой я змог пабываць, — можна сказаць, мая мара. Пачынаючы з 2001 года мяне перад кожнымі выбарамі садзілі на «суткі». Цяпер былі прынятыя ўсе меры бяспекі. 17 снежня ўвечары мы з Юрэем Алейнікам цудам змаглі адараўцаца ад пераследу. За намі на трох машынах ганяліся хвілін 40 у раёне Акадэміі науک. Мая дачка тады была побач, дык сказала, што толькі ў кіно такое бачыла. Мы з'ехалі на кватэрну, якая нідзе не была «засвеченая». 19-га калі штаб быў многія людзей — журналісты, назіральнікі. Нам падавалася, што гэта надзеіны варыянт, каб дайсці

Віктар Гарбачоў

Андрэй Бабіцкі

Алег Мяцеліца

і даставіць апаратуру. Што адбылося, мы ўсе ведаем. Я асабіста выносиў Някляева на руках. З кім ні размаўляю — нікто не памятаў твараў тых, хто збіваў людзей, усё адбылося вельмі хутка.

Калі быў разгон, мы прарвалі ачапленне вайскоўцаў з боку БДУ. У метро жанчына на ўваходзе крыкнула: «Хлопцы, не трэба жэтонаў! Бяжыце ўніз!» Ноччу-днём ішлі зачысткі, мы зразумелі, што сядзець на дне бессенсоўна. Ноччу нас на машыне вывезлі ў Невель у Расіі. Мэта была — Вільня. Добра, што тут ёсць беларускі Дом правоў чалавека — пляцоўка, з якой можна пачынаць нешта рабіць. Мы ехалі на два дні, на тры, потым на дзесяці, потым на месяц, на два... Хто хоча нешта рабіць для Беларусі, едзе ў Варшаву, Кіеў, Вільню. Хто хоча атрымаць выгоду з сітуацыі, едзе ў краіны

Андрэй Бабіцкі, каардынатор кампаніі «Еўрапейская Беларусь», быў даверанай асобай Андрэя Санікава

— Мы пабачылі, як забіраюць актыўісту, нашых сяброў, узлом-

ваюць рэдакцыі недзяржаўных СМИ. Сустрэліся з родзічамі тых, хто ўжо сядзіць. І яны сказалі нам: «З'яджайце!» У Беларусі засталіся бацькі, сястра і кахана дзяўчына. Імкнёмся з роднімі падтрымліваць адзін аднага хаты б маральна, бо я разумею, у якой сітуацыі яны там засталіся. Дадому прыходзяць невядомыя, супрацоўнікі КДБ, пытаюцца, дзе я. Але сям'я была маральна гатовая да такога, бо ведала, чым я займаюся і ў якой краіне мы жывём.

— Не баіцеся, што вашыя жанчыны вас не дачакаюць?

Андрэй Бабіцкі: Ну, канешне, думаю пра гэта. Але ёсць вера, што з сем'ямі будзе ўсё добра, што даб'ёмся справядлівасці.

Віктар Гарбачоў: Я ўпэўнены, што мая жонка мяне не кіне. Мы жывыя, здаровыя і духам не падаем.

Алег Мяцеліца: Лукашэнку шкада. Мы чакаем пачатку, а ён — канца. Нашая будучыня наперадзе.

— Калі вы ўвязваліся ў палітычную кампанію, напраўду разлічвалі, што Лукашэнка падраахвотна аддаць уладу?

Алег Мяцеліца: Калі б не спадзіваўся, што нешта зменіцца, дык і не жыў бы. Як можна жыць без надзея?! Калі мы не зробім гэтага, то будуть вымушаныя зрабіць нашыя дзеяці. Да таго ж, калі б не было акцый пратэсту пасля гэтых «выбараў», у дэпрэсію ўпала б мнóstva людзей. Не кажу, што мусіць быць жорсткі сцэнар, але быў разлік на вялікую колькасць людзей. Тады мы маглі быт стаяць доўга, абараняць Плошчу. Ведаю, што былі такія настроі нават сярод вайскоўцаў і міліцыянтаў. Але было бачна, што Плошча прыспешшвалася. Небуду называць асобаў, магчымы, яны гэта рабілі неасэнсавана, паддаліся на правакацыі, але факт прыспешшвання быў. Прапросту не хапіла часу кандыдатам, каб арганізаваць группу, што мусіла спыніць правакацыі. Усё навальвалася камяком, людзей падсоўвалі да гэтых дзвярэй.

— Ці не было ў вас на плошчы Незалежнасці адчuvанне нестандартнага сцэнару?

Андрэй Бабіцкі: Калі даведаўся пра Някляева, то адразу стала зразумела, што ўжо ненармальна. Радуе, што па праспекту прайшлі ювелірна — ніводнае шкло не было пашкоджанае, ніводная машына. Бачыць аграмадны натоўп, канца і пачатку якога не бачна, людзей з агнём спадзеву ў вачах вельмі прыемна. Я асабіста стараўся не дапускаць правакацыі. Мы рабілі перыметр з боку Дома ўраду з людзей, потым бачу нейкага чалавека, які бяжыць са сцягам і кричыць: «Наперад!» Але спыніць натоўп мы не змаглі, бо не чакалі такой правакацыі. Не хапіла Цэнтралізаванага загаду забяспечыць парадак. Віна не віна, але арганізацца мы не змаглі.

— Адзін з кандыдатаў прызнаўся да выбараў, што разумее — могуць быць ахвяры. А вы готовыя да гэтага?

Віктар Гарбачоў: Лукашэнка сам сказаў, што будзе сваю ўладу да апошняга патрона абараняць.

Андрэй Бабіцкі: Чаму мы мусім думаць аб ахвярах, калі не плануем гвалту? Калі б нешта такое і было, то гэта на сумленні ўлады, а не нашай.

Алег Мяцеліца: Я не веру кандыдатам, якія заклікаюць на плошчу, але запэўніваюць, што ўсё будзе мірна і плюнна. Лукашэнка — гэта дыктатура. Беларусь не заплаціла за сваю незалежнасць. Толькі праз пакуты можна ацаніць каптобунасць нечага. Увогуле, усё адносна. Хіба не ахвяра — зламаныя лёсы, маральна падаўленасць людзей?

Віктар Гарбачоў: Усе нашыя сустэрэчы з ёўрапейскімі палітыкамі паказалі, што людзі зацікаўлены ў тым, каб валодаць інфармацыяй. Яны разумеюць, што цяперашня ўлада Беларусі для ёўрапейскай супольнасці — пагроза. Параўноўваюць ситуацію з тым, як у 1933 годзе Гітлер пачынаў маршыраваць па Еўропе, а яму апладзіравалі і сур'ёзна не ўспрымалі. Чым гэта скончылася, мы ведаем.

— Калі вы збіраецеся вярнуцца ў Беларусь?

Алег Мяцеліца: Сігналам вяртання будзе спыненне крымінальных спраў. Свае статусы — падазраваныя ці абвінавачаныя — мы не ведаем. Вы ж бачыце, што людзей спачатку саджаюць на суткі, а потым лепіць крымінальную справу. Калі пад хатні арышт выпусцілі Ірыну Халіп, Сяргея Вазняка, Наталлю Радзінью, ужо былі спадзяванні, што нешта мяняеца, і мы зможам хутка вярнуцца.

Андрэй Бабіцкі: Пастаравамся тут стварыць пляцоўку для дэмакратычных сілаў, каб ЕС мог атрымліваць інфармацыю з першых вуснаў, а не ў скажоным выглядзе. Тут наўпрост можна працаўваць з беларусамі — вакзалы, гандлёвые цэнтры.

Віктар Гарбачоў: Дарэчы, на кожнай другой машыне з беларускімі нумарамі стаяць спецепропускі. Чыноўнікі гавораць, што трэба падняць эканоміку, а самі ездзяць у гандлёвые цэнтры Вільнюса. Дзеці багатых чыноўнікаў вучачца па ёўрапейскіх праграмах.

— Не думаеце, што падзея 19 снежня пойдзе на карысць і беларускай апазіцыі, і грамадству?

Віктар Гарбачоў: Адназначна, так. Нашым паплечнікам траба сказаць, што час спыніць сваркі і ісці ў рэгіёны працаўцаў з людзьмі. Кансалідацыя Еўропы, Амерыкі, Расіі з беларускім народам дасць свой вынік. Я адчуваю, што яшчэ год-два — і сітуацыя рэальна пераломіцца. Змяніцца яна мусіць з нашай дапамогай. Трэба аналізаваць памылкі, мы, відаць, недапрацоўвалі з боку праваабарончай дзейнасці. Урываюцца ў кватэры, а актыўісты не ведаюць, што рабіць, ідуць без позвы на допыт. Хачу, каб мае дзеці не па маіх слядах пайшлі, а ў вольнае плаванне.

Прадпрымальнікі разумеюць, што з гэтай уладай мы свабоды для дзейнасці не атрымаем. Засталіся праблемы высокай арэнды, штрафных санкцый. Магу сказаць, што многа прадпрымальнікаў дапамагалі рэчамі, транспартам, грашамі палітычным вязням. Думаю, калі траціны актыўістаў у штабах былі прадпрымальнікі. Я з'ехаў, а мае структуры ў рэгіёнах працягваюць працаўцаў.

▶ ГРОШЫ

ХІСТКАЯ СТАБІЛЬНАСЦЬ

Вольга ХВОІН

Беларусам трэба рыхтавацца ў гэтым годзе да чарговай дэвальвацыі рубля як мінімум на 8%. Такія высновы можна зрабіць з заявы старшыня праўлення Нацыянальнага банка Пятра Пракаповіча.

Паводле яго слоў, курс нацыянальной валюты да кошыка замежных валют у 2011 годзе будзе знаходзіцца ў межах абвешчанага калідора +/- 8%. Прэс-служба кіраўніка дзяржавы паведамляе, што банкаўская сістэма Беларусі ў поўным аб'ёме забяспечвае крэдытаванне эканомікі краіны. «Толькі за студзень 2011 года прырост крэдытаў склаў 3,2%, а да ўзроўню лютага 2010 года — 44%, што значна вышэй запланаванага паказчыку. Пры гэтых доўгатэрміновых крэдытах банкаў раслі больш хуткімі тэмпамі, чым у цэлым аб'ёмы крэдытавання ў краіне», — гаворыцца ў афіцыйным паведамленні.

Разам з тым пастаянны прадстаўнік Міжнароднага фонду ў Беларусі Наталля Калядзіна прапанавала беларускім уладам зрабіць больш жорсткай грашова-кредытную палітыку краіны і дэвальваваць нацыянальную валюту.

«Мы лічым, што для скарачэння дэфіціту гандлю патрабуецца макраеканамічна карэктнага. Новыя замежныя запасычані павінны спрыяць павелічэнню золатавалютных рэзерваў, што магчыма, толькі калі гандлёвы дэфіцит пачне скарачацца. Гэта можа быць дасягнута толькі ўзмацненнем жорсткасці грашова-кредытнай палітыкі і больш гнучкай курсавой палітыкі. Акрамя таго, замежнае фінансаванне не бязмежнае і залежыць ад сітуацыі на міжнародных фінансавых рынках, якія зараз хутка змяняюцца», — падкресліла эксперт МВФ.

У адказ на гэта Пётр Пракаповіч у размове з Лукашэнкам паведаміў, што банкаўская сістэма краіны прадае без збою, і ўносяць нейкія карэктывы ў яе функцыянаванне, у тым ліку праводзіць дэвальвацию рубля, у бліжэйшы час немэтагодна.

Аднак бадзёрыя вердыкты банкаўской сістэмы не зусім карэлююцца з агульнымі тэндэнцыямі ў

еканоміцы. На пасяджэнні Савета міністраў Пётр Пракаповіч гаварыў, што сітуацыя ў зношнім гандлі ставіць пад пагрозу зрыву выкананне праграмы сацыяльна-еканамічнага развіцця Беларусі на 2011–2015 гады. «Калі мы не вырашым пытанне з дадатным сальда зношнія гандлю да 2014 года, то ўсе нашы планы, праекты, у тым ліку па падышэнні жыццёвага ўзроўню насельніцтва, могуць апынушца пад пагрозай зрыву. Не гаворачы ўжо аб эканамічнай і фінансавай бяспечы», — зазначыў Пракаповіч. Адмоўнае сальда па таварах і паслугах складае амаль 10 мільярдаў долараў. Праграма сацыяльна-еканамічнага развіцця прадугледжвае паніжэнне адмоўнага зношнегандлёвага сальда пачынаючы з бягучага года. На сёлета самае высокое адмоўнае сальда — 9% да ВУП.

Апроч таго, з сярэдзіны 2010 года назіраецца стабільнае скарачэнне золатавалютных запасаў. Толькі за студзень яны скараціліся больш чым на 500 мільёнаў долараў. Нацбанк афіцыйна называе гэта «характэрнай для студзеня з'явай». Прычыны — «выкананне разлікаў у замежнай валюце па абавязальніцтвах 2010 года, а таксама традыцыйнае падзенне аб'ёмаў

балансу валюты, якая паступае ў краіну, на фоне высокага запатрабавання ў валюце для разлікаў за энергансебельтъ».

За мінулы месяц амаль міжнародных рэзервовых актыўваў Беларусі ў нацыянальным вызначенні скараціўся на 575,8 мільёна долараў (на 9,4%) і склаў амаль 5,5 мільярда долараў. Золатавалютныя запасы па методыцы МВФ за гэты перыяд паменшыліся на 687,7 мільёна долараў (13,7%) і склаў 4,3 мільярда долараў. Выпраўляць сітуацыю Нацбанку спрабуе аблежавальнымі метадамі. Біржавы збор, які выплачваецца пры набыцці валюты, павялічаны да 2% ад сумы здзелкі, а камерцыйныя банкі могуць набываць валюту толькі за кошт уласных сродкаў і толькі на суму, роўную розніцы паміж продажам і пакупкай валюты насельніцтвам.

У адпаведнасці з Асноўнымі кірункамі грашова-кредытнай палітыкі Беларусі на 2011 год, рост міжнародных рэзервовых актыўў у бягучым годзе павінен скласці не меней 1,2 мільярда долараў. Асноўнымі фактарамі такога росту павінны стаць прыцягненне 6,4 — 6,5 мільярда долараў прымых замежных інвестыцый і згаданое выпраўленне перакосу ў зношнегандлёвым балансе.

Аптымістычныя прагнозы гучачы на фоне падышэння цэнаваў на прадукты, камунальныя паслугі, адкукацию. Афіцыйная статыстыка паведамляе, што ін-дэкс спажывецкіх цэн на тавары і паслугі ў студзені 2011 года ў параўнанні са снежнем 2010 года склаў 101,4%. Інфляцыя за снегань — 1%, за студзень — 0,8%.

Цягам месяца істотна падскочылі цэнны на харчовыя тавары. Ін-дэкс коштаў на харчовыя тавары склаў 102,1%, у тым ліку па алею расліннаму — 102,4%, крупах прасяных — 104,4%, садавіна-гароднінай прадукцыі — 104,9%, гарэлцы — 105%, цукру — 110%. Тыгунёвія вырабы падаражалі на 5,2%. Кошты на адкукацию выраслі на 13,2%, паслугі пасажырскага транспарту — на 2,2%.

▶ СТАТЫСТЫКА

ВЕР СВАЙМУ КАШАЛЬКУ

Перад выбарамі былі падышаныя заробкі, пенсіі. У студзені — папулізм саступіў месца рэалізму.

На дадзеных Нацыянальнага статыстычнага камітэта, намінальная налічаная сярэдненемесячная заработка плата працаўнікоў краіны ў студзені гэтага года склала 1409,6 тысяч рублёў, і паменшылася ў параўнанні са снежнем 2010 года на 11,7 %, або на 186,2 тысяч рублёў.

Нягледзячы на адмоўны паказчык, улады абызаюць сёлета

▼ КАЛОНКА КАНСТАНЦІНА СКУРАТОВІЧА

У НАДЗВЫЧАЙНЫМ РЭЖЫМЕ

Вядома, што нікому з бестэрміновых сучасных презідэнтаў не падабаецца тое, што здарылася ў Егіпце, Тунісе ды мае намер працягнүцца ў іншых краінах.

Прыкладам, яшчэ колькі гадоў таму існаваў нейкі бізнес-план па ад'яднанні Беларусі з Сербіяй, а крыху пазней — з Лівійскай Джамахарыей. Што тычыцца Мілошавіча, тут усё зразумела. Ён паўстаў на шляху мадэрнізацыі калісьці самай свабоднай сацыялістычнай краіны свету. За гэта, а яшчэ за сто мільёнаў, якія спатрэбліліся новаму сербскому ўраду, яго і аддалі ў рукі правасуддзя. Яго ажыццяўля — так ужо атрымалася — звычайная жанчына з альпійскай швейцарскай дробнабуржуазнай сям'і, у якой вышэйшым жыццёвым прынцыпам было патрабаванне жыць так, каб не замініца іншым людзям.

Звалі яе, як многія памятаюць, Карла дэль Понтэ. Гэта жанчына (зноў жа амаль выпадкова) стала пракурорам Міжнароднага трибунала па бывой Югаславіі — толькі таму, што Швейцарыя ёсць абсолютна нейтральнай краінай. Яна не ўваходзіць ні ў НАТО, ні ў Еўрасаюз, ні нават у ААН. Расія і Кітай не хацелі, каб абвінаваўцам быў прадстаўнік НАТО, крый Божа, ЗША. А кіраўніцтва Швейцарыі бачыла ў гэтым прызначэнні магчымасць паднімь міжнародны аўтарытэт сваёй краіны. Маўляў, мы заўжды застаёмся ў баку. А тут такая зручная нагода. Жанчына, якая да гэтага займала пасаду генеральнага пракурора Швейцарыі і змагалася з мафіяй, пагадзілася.

Гэта спачатку задаволіла ўсё бакі. Пасля ўжо нікага задавальнення не вызывало. Нават швейцарскія ўлады. Адкуль каму было ведаць, што настроі гэтай шараговай мяшчаначкі, якая стала пракурорам, вызначае паміненне пакончыць з беспакаранасцю, якія так дубога дазваляюць моцным гэтага свету чыніць беды мільёнам і мільёнам людзей. Ад уласнікаў дробных крамак, змушаных штотыдзень плаціць рэкаецірам за «крышу», да бедных ізгояў, выгнаных салдатамі са свайго жытла, згвалтаваных, абраставаных або знішчаных. Дарэчы, шыкоўная книга былога пракурора, якая (цытую анонсы) «адкрыла свету вочы на вайну ў Югаславіі, падала скандалы разаблечэнні прадстаўнікоў ААН, якія тармазілі ажыццяўленне правасуддзя», пабачыла свет толькі праз падзеі ў Сербіі і Албаніі, выклала скандалы разаблечэнні прадстаўнікоў ААН, якія тармазілі ажыццяўленне правасуддзя».

Але размова пра тое, чым усё заканчваецца. Звычайная мафія мае мэтай пранікненне ў органы дзяржкіравання для атрымання лёгкага доступу да дзяржаўных рэурсаў. Ёсць і адваротны шлях — група людзей, якая ад імя народа ажыццяўляе кантроль над рэурсамі, фактычна карыстаецца імі як сваімі ўласнымі. А гэта і ёсць атрыбутам палітычнай мафіі. Дзейнічае яна па прынцыпе, дасціпна вызначаным колішнім іспанскім дыктатарам Франка: «Сябрам — ўсё, астатнім — закон». Прычым закон належным чынам адаптаваны.

Прыкладам, у Беларусі ёсць за-кон аб надзвычайнім становішчы, згодна якому прэзідэнт мае права ўводзіць і ажыццяўляць адмысловыя меры і метады па ўсёй краіне або на асобных яго тэрыторыях. Прыкладам, амбяжоўваць свабоду прэзы, дзейнічаць палітычных партый, арганізацый, СМИ, быццам краіна жыве ва ўмовах надзвычайнага становішча.

Але надзвычайніе становішча ніколі не ўводзілася на самай справе. Не было ўтых пільнай патрэбы. Тым не менш, ужо 16 гадоў запар (пачынаючы з забороны друкаваць антыкарупцыйны даклад Антончыка) пастаянна практикуюцца аблежаванні правоў і свабодаў грамадзян, палітычных партый, арганізацый, СМИ, быццам краіна жыве ва ўмовах надзвычайнага становішча.

Адзначым вельмі харэктэрную дэталь: у адносінах да дзяржаўных СМИ фактычна практикуюцца папярэдняя цэнзура. Акрамя таго, фактычна кіраўніцтва дзяржавы змушае праваабарончыя органы займацца палітычным вышукам супраць сваіх палітычных апанентаў. Часам здаецца, што кіраўніцтва пачувала б сябе больш камфортна, калі б у краіне існавалі радыкальныя групоўкі. Каб аднойчы ўзяцца і ўсіх «замачыць».

Гэта вельмі дрэнна. Як адзначаў класік, калі стрэльба вісіц на сцяне, яна павінна стрэліць. З той простай, але прынцыпавай нагоды, што яна — стрэльба. Іншыя «феномены и ноумены» не ствараюць выключэння. Прыкладам, пры абсалютызме ўлада манаҳра не падлягае нікай рэвізіі. Яна з'яўляецца атрыбутам дынастыі, а дынастыя — атрыбутам дзяржавы. У аблежаванай манаҳрі, карала ці каго іншага могуць і «звольніць» з пасады за неэтычныя паводзіны. А прэзідэнт аўбязковая перарабіраюць. Бо гэта цалкам адпавядае сутнасці пасады, якую яны займаюць.

Калі ж гэта немагчыма, стряляе стрэльба. А потым прыходзіць Карла дэль Понтэ.

Каму ж гэта спадабаецца.

ГРАМАДСТВА

6

► ПАЛЕМІКА

ПРА ПРЫДВОРНУЮ ПАЛІТАЛОГІЮ

Анатоль АСТАПЕНКА,
доктар паліаталогії

Мала хто заўважыў, што ў тых нумарах «СБ», дзе друкаваўся шэдэўр прапаганды — «За кулисамі одного заговора» — у рубрыцы «Політическія диалогі» быў змешчаны артыкул «Міфы і реальнасць демократіі», які падрыхтаваў прафесар Вячаслава Оргіш.

Змест дыялога і асабліва спосаб іх выкладання нагадаў мне савецкія часы, калі з любай нагоды масава штампаваліся патрэбныя ідэалагічныя матэрыялы. Пасля ўсталявання шматпартыйніцаў і ліквідацыі КПСС многія кадры савецкай грамадской науки тэрмінова пераарыйтаваліся, рынуліся асвойваць новыя гарызонты паліталогіі, сацыялогіі і іншых сучасных науак аб грамадстве. Адным з таких філосафаў і быў Вячаслав Оргіш. У 2001 годзе ён узначальваў штаб адзінага тады кандыдата ў прэзідэнты Уладзіміра Ганчарыка, за што яго і зволылі з працы. Але доўга Оргіш не бедаваў. Сэцрдабольны Іосіф Сярэдзіч узяў яго палітычным аглідальнікам «Народнай Волі» і нават зрабіў сваім намеснікам.

Адзін за адным у «НВ» выходзілі артыкулы прафесара Оргіша, якія абвясціў інтэлектуальную вайну ненавіснаму лукашэнкаўскуму рэжыму. Ён стаў рупарам апазіцыі.

І вось нечакана ўжо не ў «НВ», а ў «Советскай Беларуссіі» выйшаў артыкул Оргіша «Прышоў час сыходзіць з барыкад», дзе ён выкладаў дыяметральна процілеглу пазіцыю сваім нядыўнім антыдиктатарскім публікацыям у апазіцыйнай прэсе. Як напісаў адразу Валер Карабалевіч: «Вячаслаў Пятровіч не сышоў з барыкады, а проста перабег на яе другі бок».

І вось вам — «Дыялогі», мэта якіх — поўнае апраўданне існуючага рэжыму, асуджэнне Плошчы і ўсёй дэмакратычнай апазіцыі. Расцягнутыя на два нумары, але шматслоўе не дадае ім доказасці.

Цэнтральнае паняцце «Дыялогі» — «палітычныя эліты», вакол якіх і вядзеца ўся гульня. Словы «эліта», «эліты» «эліт» у гэтым творы сустракаеца 156

разоў. Ну а ўвесе сэнс дыялогаў зводзіцца да таго, што для Беларусі дэмакратычныя каштоўнасці Захаду не падыходзяць. Нядыўні дэмакрат В. Оргіш наогул ставіць пад сумнёў неабходнасць дэмакратызацыі грамадства: «Стороннікі институциональнага подхода работают не с эмпірическим подтверждённой теоретической гипотезой, ... а с идеологической мифологемой, опинаясь на которую они стремятся втиснуть эту жизнь в прокрустово ложе любезной им демократии». Так што ніякі дэмакратіі нам не патрабна. І беларуская палітычная эліта, па «тэорыі» прафесара Оргіша, не падтымлівае і ніколі не падтымае гэтай «любезной» дэмакраты.

І тут узікае пытанне. Што і како трэба разумець пад палітычнай элітай?

«ПОЛИТИЧСКАЯ ЭЛІТА» — внутренне спложеная, составляющая меньшинство социальная общность, выступающая субъектом подготовки и принятия важнейших стратегических решений в сфере политики и обладающая необходимым для этого ресурсным потенциалом. Ее характеризует близость уставновок,... а также причастность к власти (независимо от способа и условий ее обретения).» (А. Мельник. Політология. Мн., 2003).

Апазіцыя ў гэту «социальную общность» яўна не патрапляе, бо зусім не пры ўладзе. Ды што там! Яе не пусцілі нават у выбарчыя камісіі, куды лёгка трапіў мой сусед-п'янтос з сям'ю класамі адукациі, які, фактычна, увайшоў у гэтую эліту.

Значыць, эліту трэба шукаць сярод бліжэйшага асяроддзя прэзідэнта, адміністрацыі і наогул сярод людзей пры ўладзе. І паколькі курс нашага ўраду адметны стабільнасцю, то эліту пачнём шукаць з часу яе ўсталявання, з 1994 года. Добра памятаю, газеты тады пісалі — у палітыку ўвайшлі «молодые волкі», і гэтая каманда прывяла А. Лукашэнку да ўлады. Імёны іх вядомыя: А. Фядута, А. Лябедзька, Л. Сініцын, Д. Булахаў, У. Ганчар, І. Ціцянкоў.

Пазнаёмімся, спадар Оргіш, з палітычнай элітай? Аляксандр Фядута і Анатоль Лябедзька цяпер на слуху. Толькі ўбачыць іх нельга — сядзяць у турме, славутай «амерыканцы». Іван Ціцянкоў у 1995 годзе, каб выслужыцца, рваў бел-чырвона-белы дзяржаўны сцяг на Доме ўраду, але гэты самаахвярны ўчынак не ацанілі — усё роўна ён потым быў вымушаны ўцікаць у Москву. Уладзімір Ганчар — адна з самых трагічных фігур нашай новай гісторыі, бо ў яго няма нават магілы, да якой маглі б прыйсці ягоная жонка і дзеці. Міхаіл Чыгір, прэм'ер-міністр з 1995 па 1996 гады, за ўдзел у альтэрнатыўных прэзідэнцкіх выбарах па версіі апазіцыі ў 1999 годзе адсядзеў 8 месяцаў у турме. Былы дырэктар Мінскага трактарнага завода Міхаіл Лявонаў выйшаў на волю ў студзені 2010 года, адсядзеўшы 8 гадоў. Другі Лявонаў — Васіль — былы міністр сельскай гаспадаркі адсядзеў трох гадоў... Леанід Калугін кіраваў

«Атлантам» ад 1993 да 2001 года, за намер узяць удзел у прэзідэнцкіх выбарах 2001 года супраць яго была распачатая крымінальная справа па фактах «злоўжывання службовым становішчам». Цяпер Калугін прыняў постыг і стаў манахам Ніканам.

Былы міністр знешнееканамічных сувязяў Міхаіл Марыніч быў асуджаны на пяць гадоў. З турмы выйшаў інвалідам. Былы міністр МУС генерал Юры Захаранка знік у 1999 годзе... Гэты спіс палітычнай эліты Рэспублікі Беларусь мінуўшых гадоў можа быць падоўжаны. Спіс жудасны. Селекцыя эліты па стандартах «вертыкалі».

Магчыма, сучасная палітычная эліта выправілася, законы не парушае і нарэшце выконвае сваю ролю авангарда палітычнай жыцця краіны, як напісаны ў падручніках паліталогіі, і яе мае на ўвазе В. Оргіш у сваім знакам дыялогу? Паглядзім.

Вось жа, зусім нядыўна быў галавой Адміністрацыі прэзідэнта Генадзь Нявыглос. Цяпер ён старшыня Беларускай федэрациі футбола. А дзе ж Уладзімір Канаплёў, былы старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу? Кіраўнік федэрациі гандбола. Палітычная эліта перакінулася ў спартыўную. Праўда, гэта іх не выратавала ад чорнага спісу неўязных у краіны ЕС. А гэты спіс вельмі цікавы і немалы. Што ж гэта за эліта, якую не пускаюць у Еўропу?

Цяперашняя палітычная «эліта» — гэта не авангард грамадства, і «важнейших стратегических решений в сфере политики» яна даўно не прымае. Гэта бязвольная шэрэма маса запалоханых, карыслівых людзей, якія стаяць па стойцы «смірна» перад сваім начальствам, што можна назіраць у шматлікіх справаўдачах БТ.

Сістэма страху вырасціла халюцінага ўсіх узроўнях улады, ва ўсіх дзяржаўных і яшчэ больш — недзяржаўных арганізацыях. Калі савецкія функцыянеры ў выпадку нейкіх абставін сыходзілі са сваіх пасадаў, то пазбаўляліся толькі сваіх прывілей, доступу

к «карты». Цяпер жа можна пазбавіцца не толькі гэтага, і прыведзены спіс скалечаных лёсёў яскрава сведчыць пра тое, што можа здарыцца...

На старонках свайго «дыялога» ў СБ В. Оргіш прыходзіць да «навуковага» выніка: «Сильная президентская власть в Беларуси (по терминологии ее критиков — авторитарный режим) — это в определенном смысле выбор самой белорусской элиты, ее представителей в местных эшелонах власти». Менавіта гэтай «эліты» (яна заслугоўвае толькі двукосця), мэтанакіравана сфермаванай аўтарытарным рэжымам. Для яе, сапраўды, няма іншага выбару. Яна — саўтар 19 снежня.

У доказ сваіх намаганняў апраўдаць рэпресіі, Оргіш спасылаецца на высновы сацыёлага Жанны Грышчанка: «Деятели местной власти в Беларуси придерживаются патерналистских представлений, предпочитают работать под опекой и в системе иерархически выстроенной государственной власти, опираясь на волю и директивы Центра». Але па сутнасці гэта цытата пацвярджае адваротнае: гэта не эліта, гэта аблуга рэжыму.

Я разумею, перад Оргішам стаяла наялёгкая задача: аргументаваць існуючыя цяпер у Беларусі аўтарытарны рэжым і даказаць, што ён лепшы за єўрапейскія дэмакраты. І гэта пасля брутальнага разгону плошчы 19 снежня, на фоне несціхаючай хвалі рапрэсій.

Вымушаны канстатаваць: з задачай ён не справіўся. Ды і немагчыма справіцца, бо гэта тое самае, што інтэрпрэтаваць відавочны єўрапейскі прагрэс як рэгрэс. Каб надаць навуковы выгляд сваім кволым развагам, скроў пабудаваным на пяску, Оргіш апелюе да антычнай дэмакраты. Але якім чынам?

Для фармавання правільнага погляду на дэмакратыю, паводле Оргіша, дастатковая азнаміенціца з працамі Арыстоцеля, які «считал принципиально важным для правильной демократии наличие ограничительной нормы, а именно, чтобы все граждане,

собравшись вместе, могли видеть один другого. В связи с этим он называет предельную цифру гражданина одного полиса — 20 000». Так што Амерыка са сваёй хвалёной дэмакратыяй хай не лезе, бо мае не 20 000, а пад 200 мільёнаў насельніцтва. Так што ёя ёсць дэмакраты — «неправільная».

Ніжэй у згаданых дыялогах, В. Оргіш наогул «мочыць» дэмакратыю. На гэты раз, грунтуючыся на «Экспертным заключении Платона», з якога вынікае, што «при демократии граждане перестают уважать законы, повсеместно царыць культ потребительства, люди крайне отчуждены друг от друга, укореняется эгоизм. В результате крайняя свобода оборачивается крайним рабством, произволом толпы...»

А далей уласныя высновы, якія і не маглі сасніцца Платону: «Надо ли нам под маркой развития представительной системы народовластия поощрять развитие предвыборных балаганов в виде неизвестно ком проплаченных радио- и телешоу, уличных митингов, пикетов, листовок, плакатов и т.п.»

Вось вам і апраўданне беззаконня на Плошчы, арыштаў больш як 700 чалавек. Чытайце Платона!

Ну і, як разынка, на заканчэнне хвалебнай оды Оргіша рэжыму — аргументаванне неабмежаванага тэрміну прэзідэнцкага праўлення Аляксандра Рыгоравіча. Таксама антычнасць, але прыклады бяруцца ўжо з гісторыі. Што там чатыры тэрміны, Перыкл — грэцкі правіцель V стагоддзя да нашай эры — выбіраўся 31 раз! Калі памножыць на пяць, то атрымаем — 155 гадоў!

Так што хадзіць і хадзіць яшчэ беларусам на Плошчу...

На заканчэнне мне б хацелася запытаць у Вячаслава Пятровіча наступнае. Ці задумваліся вы над тым часам, калі беларускі аўтарытарны рэжым рухне? Ні адна дыктатура вечнай не бывае. Куды вы тады пойдзеце служыць? Вам як даследчыку хрысціянства, пэўна ж, вядома, што нават Іуда пасля зрады Хрысту пакаяўся, праўда, с спазненнем.

28 ЛЮТАГА, ПАНЯДЗЕЛАК

- 03.20, 07.10, 08.15 «Добрай раніца, Беларусь!».
 03.30 83-я цырымонія штогадовай прэміі «Оскар». Прамая трансляцыя.
 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.50 Навіны.
 07.05, 08.10, 18.50, 00.00 Зона Х.
 07.30, 08.25, 11.55 Дзялэвое жыццё.
 08.30 «У свеце матарау».
 09.10 Жаноче ток-шоў «Кышцё як жыццё».
 10.10 Здароўе.
 10.35 Культурная людзі.
 11.05, 17.25 Крымінальная меладрама «Зацыменне» (Расія - Украіна).
 12.10 Камедыя «Сёмы плястэкт» (Украіна).
 14.05 Дакументальная біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
 15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.
 15.40 «OFF STAGE LIFE».
 16.05 Nota Bene.
 16.30 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
 18.25 Програма «Акно ў Еўропу».
 19.25 «КЕНО».
 19.30 «Арэна». Програма аб спорце.
 19.55 Ход у адказ.
 21.00 «Панарама».
 21.45 «Камандзіроўка». Журналісцкае расследаванне.
 21.55 83-я цырымонія штогадовай прэміі «Оскар» (ЗША).
 00.10 Дзень спорту.
 00.20 Хакей для ўсіх.

- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.15 Нашы навіны.
 06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
 09.05 Контуры.
 10.10 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.
 11.05, 13.05, 16.10, 18.15, 21.00, 23.30 Навіны спорту.
 11.10 Тэлечасопіс «Звяз».
 11.50 «Тата на ўсе рукі». Камедыйны серыял.

- 12.20 «Дэтэктывы».
 13.10 Кантрольны закуп».
 13.45 «Модны прысуд».
 14.50 «Зразумець. Прабачыць».
 15.25 «Хачу ведаць».
 16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.
 17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
 18.20 «Вэротны адпік».
 18.55 «Чакай мяне».
 20.00 Час.
 21.05 Ток-шоў «Адчынены фармат».
 22.10 «Залаты капкан». Шматсер. фільм.
 23.35 «Ганне Вескі. Гарачая эстонская жанчына».
 00.35 «Іван Падушкін. Джэнтльмен вышук» (Вялікабрытанія).
 01.25 Начальная навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
 06.10 «Міншчына».
 06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
 07.40 «СТБ-спорт».
 08.30 «Тыдзень».
 09.35 «Вялікі сняданак».
 10.05 «Пляц гісторый».
 10.40 «Трымай мяне мачней». Тэленавэла.
 11.40 «Званая вячэр».
 12.35 «Лі-вандроўца».
 13.00 «Лі параднага пад'езду».
 13.50 «Зорны рынг».
 15.00 Канцэрт М. Задорнова.
 16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРАL».
 16.50 «Рэпарцерскія гісторыі».
 17.10 «Наша справа».
 17.20 «Міншчына».
 17.30 «Званая вячэр».
 18.30 «Агонь кахання». Серыял.
 20.00 «Сталічная падрабязнасці».
 20.10 «СТБ-спорт».
 20.15 «Добры вечар, маляня».
 20.35 Фільм «Шпацыр», Расія, 2003 г.
 22.55 «Сталічны футбол».
 23.25 Фільм «9 рота». Расія-Фінляндыйя Украіна, 2005 г.

- 06.35 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
 07.00 ЛАДная раніца.
 08.00 Тэлебарометр.
 08.05, 16.55 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).
 09.00 Серыял «Ты маё жыццё».
 10.00 Авантурная камедыя «Як зарабіць 20 мільёнаў баксаў» (ЗША).
 11.50 Пра маства.

- 12.15 Школа рамонты.

- 13.10 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

- 14.10 Серыял «Сіла прыцягнення».

- 15.05 Мультсерыял «Сяямеяка піратай».

- 15.30 Пазакласная гадзіна.

- 15.45 Навіны надвор'я.

- 16.05 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

- 16.20 Серыял «Ты маё жыццё».

- 19.05 Кінаапавесць «Пацаны» (СССР).

- 20.50 Кальханка.

- 21.05 Тэлебарометр.

- 21.10 Беларуская часіна.

- 22.15 Камедыйны серыял «Інтэрны».

- 22.55 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).

- 23.25 Авертайм.

- 23.55 Футбол. Чэмпінат Англіі. Прэм'ер-ліга. Агляд тура.

- 00.50 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

- 01.25 Начальная навіны.

- 02.00 «Раніца Расіі».

- 09.00 «Карціна свету».

- 09.55 Надвор'я на тыдзень.

- 10.00 «Гарадок».

- 10.20 «Ранішня пошта».

- 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.

- 11.30 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

- 12.20 «Кулагін і партнёры».

- 12.50 «Крамлеўская ась» (дак. фільм).

- 13.50, 16.50, 19.50, 23.35 Навіны - Беларусь.

- 14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

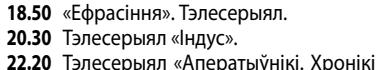
- 15.25 «Рускі шакалад». Тэлесерыял.

- 16.15 Тэлесерыял «Дворык».

- 17.20 «Кулагін і партнёры».

- 17.50 «Таямніца святога Патрыка».

- 18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

- 18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

- 20.30 Тэлесерыял «Інду».

- 22.20 Тэлесерыял «Аператуёнкі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».

- 23.20 «Нічога асабістага».

- 23.45 «Весткі.ru».

- 00.05 «Вялікае-вялікае дація. Юры Багатыроў». Дакументальны фільм.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір «Giants Live» (Кіев, Украіна).

- 21.50 Вось дык так!!!

- 22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

- 00.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпінат свету ў Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 4x5 км.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.15 Футбол. Бўрагалы. Часопіс.

- 19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір «Giants Live» (Кіев, Украіна).

- 21.50 Вось дык так!!!

- 22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

- 00.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпінат свету є Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 4x5 км.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.15 Футбол. Бўрагалы. Часопіс.

- 19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір «Giants Live» (Кіев, Украіна).

- 21.50 Вось дык так!!!

- 22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

- 00.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпінат свету є Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 4x5 км.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.15 Футбол. Бўрагалы. Часопіс.

- 19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір «Giants Live» (Кіев, Украіна).

- 21.50 Вось дык так!!!

- 22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

- 00.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпінат свету є Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 4x5 км.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.15 Футбол. Бўрагалы. Часопіс.

- 19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Турнір «Giants Live» (Кіев, Украіна).

- 21.50 Вось дык так!!!

- 22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

- 00.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпінат свету є Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 4x5 км.

- 01.15 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў».

- 01.15 Футбол. «Бўрагалы. Часопіс».

- 19.15 Футбол. Бўрагалы. Часопіс.

- 19.45 Футбол. «

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

2 САКАВІКА, СЕРАДА

- 1**
- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 16.55, 18.00, 19.00, 23.05 Навіны. 06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь». 07.05, 08.10, 18.50, 00.50 Зона X. 07.30, 11.55 Дзяловое жыццё. 08.35 Сфера інтэрсас. 09.10 Камедычная меладрама «Маргоша». 10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія). 10.50 Крымінальная меладрама «Зацыменне» (Расія - Україна). 11.40 Актуальнае інтэрв'ю. 12.10 Меладрама «Каханне Аўоры» (Расія - Україна). 13.45 Хранікальна-документальны фільм «Гвардыя. Баявия традыцыі» (Беларусь). 7-я серыя, заключная. 14.05 Програма «Акно ў Еўропу». 14.30 Відэафільм АТН «Млын моды: Венская фантазія». 15.15, 19.10 Навіны рэгіёна. 15.35 «OFF STAGE LIFE». 15.50 Дэтэктыўны серыял «Жураў-2». 16.55 Серыял «Маршрут літасці» (Расія). 17.50 Крымінальная меладрама «Зацыменне» (Расія - Україна). 19.25 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў. 19.30 «КЕНО». 19.35 Зямельнае пытаннне. 19.55 Камедычная меладрама «Маргоша». 21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал. 21.45 Актуальнае інтэрв'ю. 22.00 Дэтэктыўны серыял «Абдуры мяне -2» (ЗША) 6-я серыя. 23.15 Драматычны трэйлер «Зман» (ЗША). 00.55 Дзень спорту.

- 11.10 «Смак». 11.50 «Тата на ўсе рукі». Камедыны серыял. 12.20 «Этэктыўы». 13.10 «Кантрольны закуп». 13.45 «Модны прысуд». 14.50 «Зразумець. Прабачыць». 15.25 «Хачу ведаць». 16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыны фільм. 17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм. 18.20 «Шчаслівія разам». Серыял. 18.55 «Хай кажуць». 20.00 Час. 21.05 «Доктар Тырса». Шматсер. фільм. 22.15 «Залаты капкан». Шматсер. фільм. 23.40 Асяроддзе пасялення. 00.40 «Іван Падушкін. Джэнтльмен вышку». Шматсерыны фільм. 01.30 Начальная навіны.

- ТВ**
- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны». 06.10 «Міншчына». 06.20 «Раніца. Студыя добра га настрою». 07.40 «СТБ-спорт». 07.45 «Раніца. Студыя добра га настрою». 08.30 «Апошні сакрэт Майстра». Серыял. 09.30 «Аўтапанарама». 10.00 «Пляц гісторыі». 10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла. 11.30 «Далёкія сваякі». 11.40 «Званая вячэр». 12.35 «Агонь кахання». Серыял. 13.50 «Дурні, дарогі, гроши». Серыял. 14.40 «Халасцякі». Серыял. 15.30 «Хірамант». Серыял. 16.50 «Новыя падарожжы дылетанта». 17.20 «Міншчына». 17.30 «Званая вячэр». 18.30 «Агонь кахання». Серыял. 20.00 «Сталічныя падрабязнасці». 20.10 «СТБ-спорт». 20.15 «Добры вечар, маляня». 20.25 «Апошні сакрэт Майстра». Серыял. 21.30 «Мінск і мінчане». 22.05 «Дабро пажаліца». 22.55 «Хірамант». Серыял. 23.50 «Пантэр». Серыял.

- 1**
- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 16.55, 18.00, 19.00, 23.05 Навіны. 06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніца», Беларусь». 06.45 Nota Bene. 07.05, 08.10, 18.50, 01.45 Зона X. 07.30, 08.30, 11.55 Дзяловое жыццё. 08.35 Зямельнае пытаннне. 09.10 Камедычная меладрама «Маргоша». 10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія). 10.50 Крымінальная меладрама «Зацыменне» (Расія - Україна). 11.40 Актуальнае інтэрв'ю. 12.10 Камедычная меладрама «Рамонак, кактус, маргарытка» (Україна). 13.45 Відэафільм АТН «Бешанковічы» цыклу «Зямля беларуская». 14.05 Дак. цыкл «У пошуках ісціны». 15.15, 19.10 Навіны рэгіёна. 15.35 «Зброя». Цыкл дак. фільмаў. 15.50 Дэтэктыўны серыял «Жураў-2». 17.00 Серыял «Маршрут літасці» (Расія). 17.50 Крымінальная меладрама «Зацыменне» (Расія - Україна). 19.25 «КЕНО». 19.30 Сфера інтэрсас. 19.55 Камедычная меладрама «Маргоша». 21.00 «Панарама». 21.45 Актуальнае інтэрв'ю. 22.00 Дэтэктыўны серыял «Абдуры мяне -2» (ЗША). 7-я серыя. 23.15 Камедыя «Утаймаванне свавольных». 01.00 Дак. цыкл «Зброя будучыні» (ЗША). 01.50 Дзень спорту.

- Н**
- 06.00, 09.00 Нашы навіны. 06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца». 09.05 «Жыць здорава!». 10.20 «Мая жонка мяне прычараўала». Шматсерыны фільм. 11.00 Нашы навіны. 11.05 Нашы спорту. 11.10 «Смак». 11.50 «Тата на ўсе рукі». Камедыны серыял. 12.20 «Дэтэктыўы». 13.00 Нашы навіны. 13.05 Нашы спорту. 13.10 «Кантрольны закуп».

- aq**
- 06.35 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія). 07.00 ЛАДная раніца. 08.00 Тэлебарометр. 08.05, 16.55 Дэтэктыўны серыял «Чиста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія). 09.00 Серыял «Ты маё жыццё». 10.05 Камедыя «Тапінамбуры» (СССР). 1-я серыя. 11.20 Спарт-кард. 11.45 «Рэптарцер «Беларускай часіны». 12.35 Медычныя таемніцы. 13.10 Медычныя таемніцы +. 13.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя. 14.25 Серыял «Сіла прыцягнення». 15.20 Мультсерыял «Сямяйка піратата». 15.50 Пазакласная гадзіна. 16.05 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі». 18.00 Серыял «Ты маё жыццё». 19.05 Кіаапавесць «Вам і не снілася...». 20.45 «Калыханка». 21.05 Тэлебарометр. 21.10 Беларускай часіна. 22.10 Камедыны серыял «Інтэрны». 22.50 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія). 23.20 Рэальны свет.

- РОССІЯ**
- 07.00 «Раніца Расіі». 09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял. 10.10 «Міхail Гарбачоў пра сябе». Дакументальны фільм. 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі. 11.30 «Кулагін і партнёры». 12.00 Тэлесерыял «Інду». 13.50, 16.50, 19.50, 23.20 Навіны - Беларусь. 14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў. 15.25 «Рускі шакалад». Тэлесерыял. 16.15 Тэлесерыял «Дворык». 17.20 «Кулагін і партнёры». 17.50 Тэлесерыял «Сустречная паласа». 18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял. 20.30 Тэлесерыял «Інду». 22.20 Тэлесерыял «Агератыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія». 23.30 «Весткі.ru». 23.50 «Гістарычныя хронікі». Дак. фільм.

- НТВ**
- 06.05, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.20 Сёння. 06.10 Інфармацыйны канал «НТВ раніцай». 08.35 Серыял «Таксістка». 09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне». 10.20 «Дачны адказ». 11.20 «Развод па-руську». 12.05 «Да суду». 13.30 Дэтэктыўны серыял «Следапыт». 15.15 «Справа густу». 15.40 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне». 16.25 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў». 18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне». 19.35 Серыял «Пагоня за ценем». 21.35 Прэм'ера. Баявік «Святаяннік». 23.45 Прэм'ера. «Вайна супраць сваіх. Дзянікін, Капель, Бонч-Бруевіч...».

- Л**
- 09.30 Лыжныя гонкі. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі. Мужчыны. 15 км вольным стылем. 10.30 Лыжнае двайборства. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. 12.05 «Зграя», сенсацыйны серыял. 13.25 Гольф. Чэмпіянат свету. Accenture Matchplay (ЗША). 00.15 Гольф-клуб. 00.20 Яхт-клуб. 03.30 Скачкі з трампліна. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). HS 134. Кваліфікацыя.

- 21.00 Лыжнае двайборства. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі. Гонка па сістэме Гундэрсена. 21.30 «Алімпійскія гульні». Часопіс.

- 22.00 «Спартова вандраванне». Конны спорт. Часопіс.

- 22.05 Абраана па серадах.

- 22.10 Конны спорт. Кубак свету. Канкур.

- 23.10 Навіны коннага спорту.

- 23.15 Гольф. Чэмпіянат свету. Accenture Matchplay (ЗША).

- 00.15 Гольф-клуб.

- 00.20 Яхт-клуб.

- 03.30 Скачкі з трампліна. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). HS 134. Кваліфікацыя.

- БЕЛСАТ**

- 07.00 Аб'ектыў.

- 07.20, 19.35, 00.20 Гарачы каментар.

- 07.30 «Зграя», сенсацыйны серыял.

- 08.25, 13.00 «Кансультатыўнае здарэнне» серыял: 26 серыя.

- 09.15, 13.55 «Мой родны горад», серыял.

- 09.40, 14.20 Праект «Будучыня».

- 10.10, 14.50 Рэпартэр.

- 10.35, 15.15 Асабісты капітал.

- 10.50, 15.30 Два на два (тэледыскусія).

- 11.20, 16.05, 20.40 Госць «Белсату».

- 11.35, 16.20 Гісторыя пад знакам Пагоні.

- 11.40 «Над Нёмнам» (тэлечарапісі).

- 12.00, 19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

- 12.05 «Зграя», сенсацыйны серыял.

- 16.30 «Над Нёмнам» (тэлечарапісі).

- 16.50 Муёнік (лінгвістычнае праграма).

- 17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

- 17.05 «Мой родны горад», серыял.

- 17.35 «Доктар Марцін», серыял.

- 18.20 Беларусы ў Польшчы.

- 18.40 Эксперт.

- 19.10 Сальда (еканамічнае праграма).

- 19.45 Калыханка для самых маленьких.

- 19.55 На колах.

- 20.20 Навігатор.

- 20.35 Вагон.

- 21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).

- 21.20 Сцяна, дак. цыкл.

- 21.35 «Песня на два галасы», дак. фільм.

- 21.55 Два на два (тэледыскусія).

- 22.30 «Цудоўны дзень», маст. фільм.

- 00.00 Аб'ектыў.

- БЕЛСАТ**

- 07.00, 12.00 Аб'ектыў.

- 07.20 Гарачы каментар.

- 07.30 «Цудоўны дзень», маст. фільм, 2005 г., Польшча.

- 09.05 «Доктар Марцін», серыял: 26 серыя.

- 09.50 «Мой родны горад», серыял.

- 10.20, 14.05 На колах.

- 10.45, 14.35 Беларусы ў Польшчы.

- 11.05, 14.50 Госць «Белсату».

- 11.20 Без рэтуши: «Песня на два галасы», дак. фільм, 2009 г., Польшча.

- 11.40 Сальда (еканамічнае праграма).

- 12.05 «Белсату», мультсерыял.</

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №2 (54)
(люты)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС	
«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё лютага.....	c. 2.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: «Розгас» ад Інгі ЛІНКВІСТ.....	c. 3.
«ЭСЭ»: «Сведчанне» Віктара ЯРАЦА	c. 4.
«ПРОЗА»: новае апавяданне Віктара КАЗЬКО	c. 5.
«ПАЭЗІЯ»: вершы Януся МАЛЬЦА	c. 6.
«ПРОЗА»: «Паўстанец» Віталя БЫЛЯ	c. 7.
«ПРОЗА»: апавяданне Сяргея ЕГАРЭЙЧАНКІ	c. 8-9.
«ПАЭЗІЯ»: «Дэбют» Святланы КАНЬКОВАЙ-ДУДАРЭНКІ і «Парцэлы» Алеся МАКРАЦОВА	c. 10.
«ЭСЭ»: «Заастаца Мележам» Анатоля КУДРАЎЦА	c. 11.
«ЗАПІСЫ»: старонкі дзённіка Ніла ГЛЕВІЧА	c. 12-13.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: фрагменты рамана Уладзіслава АХРОМЕНКІ «Тэорыя змовы»	c. 14-15.
«ЛІТКАКТЕЭЛЬ»: пытанні чытачоу, «Розгас» да шорт-ліст літаратурнай прэміі імя М. Багдановіча	c. 16.

ПАЗІЦЫЯ

НА МЯЖЫ ЭТНІЧНАГА ВЫІМІРАННЯ

Станіслаў ДУБЯНЕЦКІ,
кандыдат філасофскіх навук

У сённяшній Беларусі
працэс дэнацыяналізацыі
(дэбеларусізацыі) грамадства
дасягнуў своеасаблівай
«кропкі незвароту», калі ўсе
сферы духоўнай культуры
і побыту народа пазбаўлены
сваёй нацыянальнай асновы.
Такая сапраўды трагічная
сітуацыя стала заканамерным
вынікам шматвяковага і
мэтанакіраванага выцяснення
роднай мовы з афіцыйнага
і грамадскага жыцця.

Таму небеспадстаўна мова
беларусаў трапіла ў свайго роду
Чырвоную Кнігу — складзены
ЮНЕСКА атлас «Мовы свету ў
небяспечы», куды аднесены мовы,
якія апынуліся пад пагрозай
поўнага знікнення. І таму такую
непрытоеную трывогу і шчырую
занепакенасць занядбаннем
роднай мовы выказваюць прад-
стаўнікі розных грамадскіх органі-
зацый і аб'яднанняў. У гэтым сэнсе
вельмі надзённа гучыць зроблены
у адмывсловай Заяве Рады Саюза
беларускіх пісьменнікаў (снежань
2010 года) вывад абы тым, што
адмаўляючыся ад сваёй мовы,
беларусы страчваюць не толькі
свою культурную адметнасць і
нацыянальную самабытнасць, але і
будучыню сваёй нацы.

Дадзеныя апошняга перапісу
населеніцтва (2009 год), паводле
якога ў нашай краіне пражывае
84% беларусаў, але беларускую
мову лічачь роднай толькі 53%
жыхароў, міжвалі раскрылі раз-
буральныя харктор асімілятарс-
кай палітыкі ўладаў, татальнай
русіфікацыі беларускага грамадс-
тва. А яшчэ гэта можа сведчыць абы
паспаховым завяршэнні пачатых
у сталінскія часы эксперыменту па
перавыхаванні «спакойных і
талерантных беларусаў», або,
гаворачы словамі Рыгора Бара-
дуліна, «антычалавечых доследаў
на дэнацыяналізацыі».

Памятаеце, з якой любоўю і
пяшчотай гаварыў пра родную
беларускую мову Уладзімір Ка-
раткевіч. Ён называў яе мовай
Скарэны і Буднага, Багдановіча і
Купалы, Багушэвіча і Коласа,
мовай соцені геніяў, што яшчэ
прыйдуць, а таксама мовай на-
стаўнікаў і паэтаў, вучоных і
кампазітараў, мовай першай
матчынай калыханкі і апошняга
«быўай», мовай мільёнаў людзей

па ўсім свеце і, галоўнае, на нашай беларускай зямлі. «Няма цябе, — пісаў Караткевіч, — і няма суцяшэння ў горы. Няма цябе — і вось нямы ўзор, і нельга сказаць слову радасці. А калі ўбіць сабе ў галаву цалкам дурнью думку, што ў нейкім далёкім будучым цябе не будзе, то нашто нам тады такая будучыня?»

Дык як магло так здарыцца, што тое, абы чым перажываў і папярэджаў наш класік, спраўджаеца ўжо цяпер, усяго праз дваццаць гадоў пасля абавязковага незалежнасці Беларусі? Чаму мы засталіся такімі абыякавымі і глухімі да засцярогі нашага вялікага Паэта-Прапорка Францішка Багушэвіча, якія быццам сэрцам адчуваў, што беларускі народ можа раздзяліць лёс тых народаў, што «страцілі сваю мову, а потым і зусім замёрлі?» У чым жа вытокі і прычыны такой глыбокай дэбеларусізацыі беларускага грамадства?...

Горкая расплата

Аб упадку (летаргіі) беларус-
кага нацыянальнага жыцця, якое
наступіла пасля залатога веку
Рэнесансу, неаднойчы з вялікай
душэўнай боллю і трывогай раз-
важаў Максім Багдановіч. Асаблі-
ва мэтанакіравана, на яго думку,
стараліся «дабіць» беларускую
культуру ў часы Расійскай імпе-
рыі, калі канфіскоўвалі і палілі
беларускія кнігі, забаранялі
пропаведзь на беларускай мове,
знішчылі суд па беларускаму
праву, ліквідавалі вуню, началі
«авелікарушванне» народа, шы-
рокое ўкараненне велікарусской
культуры ў беларускую.

Напэўна, невыпадкова і сёння мы з'яўляемся сведкамі таго, як сучасныя русіфікатары выкарыстоўваюць воплы тых сумнавядо-
мых заходне-русаў і славянофілаў-
чорнасоценцаў, што сістэматычна

травілі беларускую прэсу, беларус-
кіх пісьменнікаў і публіцыстаў,
раздышылі беларускія палітыч-
ныя партыі, культурна-асветныя
арганізацыі, закрылі «Нашу Ніву»
і іншыя прагрэсіўныя выданні,
забаранілі публікацыю твораў на
беларускай мове.

А пачалося ўсё з т.зв. «белых плямай» у дзяржаўных газетах пасля першых прэзідэнцкіх выбараў у Рэспубліцы Беларусь, звольнення з працы тагачасных рэдактараў некаторых рэспубліканскіх газет, выгнання з БТ вядомых журналістаў. Напярэдадні другіх прэзідэнцкіх выбараў дзяржаўнае прадпрыемства-манаполіст «Белпошта» выключыла з падпіснога каталогу на 2006 год 16 газет. З прычыны эканамічнай дыскрымінацыі з боку ўладаў стыпнілі выпуск такіх выданні, як «Салідарнасць» і «БДГ. Деловая газета», быті закрытыя газеты «Згодна», «Тэлескоп» (Ліда) і інш. Ну, і ўжо зусім непрыкрытым выпадам супраць нацыянальна-арыентаванай інтэлігенцыі стала адхіленне ад пасадаў галоўных рэдактараў часопісаў «Полымя», «Маладосць» і «Нёман», а таксама стварэнне т.зв. холдынгу «Літаратура і мастацтва» на чале з зацілымі праціўнікамі беларушчыны Сяргеем Касцянам. Сёння жорсткі ўціск і перашкоды ў ажыццяўленні прафесійнай дзеянасці зведваюць рэдакцыі і журнналісты «Народнай волі», «Нашай нівы», «Новага часу» і іншых выданні.

У гэтым жа забаронна-абмежавальным рэчышчы можна разглядаць сістэматычны пераслед дзеянасці беларускіх палітычных партый і грамадскіх асамблеяў, праваабарончых арганізацый, стварэнне праўладнага Саюза пісьменнікаў і прама-такі няспецифічных умоў для плённай творчай дзеянасці членаў незалежнага Саюза беларускіх пісьменнікаў. Нельга без шкадавання і боло ў

сэрцы ўсведамляць, што сёння за кратамі або пад падпіскай абыякаванічаны ў т.зв. «масавых беспарадках» 19—20 снежня 2010 года ў Мінску кіраўнікі і актыўісты зарэгістраваных ці не зарэгістраваных Аб'яднанай грамадзянскай партыі, Беларускага народнага фронту, Беларускай сацыял-дэмакратычнай партыі (Народная грамада), Беларускай хрысціянскай дэмакратыі, грамадзянскіх кампаній «Гавары праўду» і «Еўрапейская Беларусь», саюза «За мадэрнізацыю», маладзёжных арганізацый «Малады фронт», «Маладыя дэмакраты» і інш.?

Праўда, у адносна кароткі пэрыяд беларусізацыі 1920-х гадоў удалося крыху забавіць агресіўна-наступальны пыл русіфікатораў усіх кірункаў і адценіні. Аднак з канца гэтага дзесяцігоддзя, калі абазначыўся круты паварот да палітыкі «контрбеларусізацыі», тых людзей, хто яшчэ пісаў па-беларуску, размаўляў ці карыстаўся ў сваёй дзеянасці роднай мовай, абыякавалі ў «нацдэмамаўшчыне», адразу залічвалі ў шавіністы, знішчалі фізічна. Апагеем гэтай беспрэцэдэнтнай кампаніі цкавання і надуманых абыякаванічання ўядомых дзеячаў беларускай навукі і культуры стала сафальсікаваная АДПУ БССР у 1930 годзе справа абы так званай «нацдэмамаўскай, контррэвалюцыйнай, антысавецкай арганізацыі» пад кодавай назвай «Саюз вызвалення Беларусі».

Абыякаванненне ў прыналежнасці да «СВБ» было прад'яўлена Янку Купалу, якому прыпісвалі ідэйнае кіраўніцтва гэтай арганізацыі і сцвярджалі, што разам з творамі яўна савецкімі ў яго маюцца вершы кулацкага і прама-контррэвалюцыйнага зместу. Вядомы факт, што ў выніку ўчыненага над арыштаванымі паэтамі пісіхалагічнага гватру і прымусова выбітых у яго паказанні ў газета «Звязда» 30 снежня 1930 года змясціла на сваіх старонках ліст за подпісам Я. Купалы, у якім ён нібыта раскайваўся ў тым, што «прыняў самы блізкі ўздел у контррэвалюцыйнай работе віднейшых беларускіх нацыянал-дэмакрататаў» у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь (беспрэцэдэнтны выпадак у гісторыі!), кіраўнікі іх перадвыбарчых штабоў, многія актыўісты дэмакратычных партый, аб'яднанняў і руху.

Жахліва, але факт: у той вечар да паўсмерці быў збіты і зняволены прэтэндэнт на прэзідэнцкую пасаду, паэт і грамадскі дзеяч Уладзімір Някляеў, які наважыўся спыніць лавіну Хлусні на ўсіх узроўнях, дабівацца, каб усё наша жыццё вызначалі Праўда, Прыстойнасць і Павага да чалавека. Махавік неабぐронтаваных рэпрэсій не абышоў літаратуразнаўцу і публіцысту Аляксандра Фядуту, літаратара і палітыка Паўла Севярынца, сяброў Беларускай асацыяцыі журналістаў Наталлю Радзіну, Ірыну Халіп, Сяргея Вазнянка, Зміцера Бандарэнку. Працяг на стар. 3 (11) ▶

У пошуках «ворагаў нарада»

У сваіх грунтоўных даследаваннях, прысвечаных рэпрэсаваным літаратарам, навукоўцам, работнікам асветы, грамадскім і культурным дзеячам, Леанід Маракоў раскрыў планамерныя харкторы і стройную сістэму памкненняў бальшавіцкага рэжыму па вынішчэнні беларускай нацыянальнай культуры. А «самай чорнай ноччу» ў культурным жыцці тых змрочных часоў, на яго думку, лічыцца ночь з 29 на 30 кастрычніка 1937 года, калі ў Менску былі расстрэляны 52 прадстаўнікі інтэлектуальнай эліты, у тым ліку 22 беларускія і яўрэйскія літаратары. А ўсяго за дзесяцігоддзе — з 1930 па 1939 год — рэпрэсавана не менш 350 беларускіх літаратараў, амаль палову з іх расстрэлялі. Трагічны і пакутніцкі лёс напаткай Платона Галавача, Уладзіміра Дубоўку, Уладзіміра Жылку, Уладзіміра Хадыку, Язэпа Пушчу, Алеся Дудара, Міхася Зарэцкага, Тодара Кляшторнага, Валерыя Маракова, Барыса Мікуліча, Алеся Звонака, Паўла Пруднікава, Алеся Пальчоўскага, Міхася Чарота і інш.

Самай «чорнай ноччу» ў грамадска-палітычным жыцці Рэспублікі Беларусь стала ночь з 19 на 20 снежня 2010 года, калі сотні мірных грамадзянінў (у тым ліку жанчыны і пажылыя людзі) былі збіты, пакалечаны і кінуты ў турмных камерах толькі за тое, што хадзілі адстаяць сваё права на свабодны і дэмакратычны выбар, а значыць, і на незалежнасць, годнае жыццё ўсіх беларусаў. Акрамя таго, былі арыштаваны і абыякаваны ў арганізацыі і ўдзеле ў «масавых беспарадках» большасць бытых кандыдатаў у прэзідэнты Рэспублікі Беларусь (беспрэцэдэнтны выпадак у гісторыі!), кіраўнікі іх перадвыбарчых штабоў, многія актыўісты дэмакратычных партый, аб'яднанняў і руху.

Жахліва, але факт: у той вечар да паўсмерці быў збіты і зняволены прэтэндэнт на прэзідэнцкую пасаду, паэт і грамадскі дзеяч Уладзімір Някляеў, які наважыўся спыніць лавіну Хлусні на ўсіх узроўнях, дабівацца, каб усё наша жыццё вызначалі Праўда, Прыстойнасць і Павага да чалавека. Махавік неабぐронтаваных рэпрэсій не абышоў літаратуразнаўцу і публіцысту Аляксандра Фядуту, літаратара і палітыка Паўла Севяринца, сяброў Беларускай асацыяцыі журналістаў Наталлю Радзіну, Ірыну Халіп, Сяргея Вазнянка, Зміцера Бандарэнку.

► ПАМЯЦЬ

**МУЗЕЙ ВАСІЛЯ БЫКАВА
Ў СЕВЯРЫНЦЫ**

Новыя звесткі даходзяць у нашую рэдакцыю пра актыўную дзеянасць першага і пакуль што адзінага замежнага музея народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава. Музей размяшчаецца ў сярэдняй школе мястэчка Вялікая Севярынка Кіраваградскай вобласці Украіны — у той мясцовасці, дзе ваяваў і ледзь не загінуў пісьменнік.

Школьнікі і настаўнікі перапісваюцца з роднымі і блізкімі Васілем Быкаве, перыядычна пападаючы музейныя фонды новым матэрыялам: лістамі, фотаздымкамі, кнігамі. Перыядычна выдаецца і «Музейний віснік».

Яшчэ восенню ў Вялікай Севярынцы з'явілася алея Славы, пасаджаная ў гонар 111 дызвізіі, ў шэрагах якой ваяваў славуты беларус. На базе школы прайшоў тыдзень музея ў абласнай канферэнцыі, у цэнтры якіх было імя Быкаве.

«Дзяячы вывучылі слова песні, якую нам прыслала Валянціна Уладзіміраўна (сястра В.Быкаве. — Рэд.), — паведамілі вялікасевярынкаўцы ў адным са сваіх лістоў, — а настаўнік музыкі запісаў нам мелодыю. І мы

радыя, што гэтую песню пачулі і настаўнікі вобласці... Затым мы рыхталіся да абласнога семінара настаўнікаў замежнай літаратуры. Іх спецыяльна прывозілі да нас у музей Васіля Быкаве».

А эта — яшчэ з аднага дасланаага ліста: «Добры дзень, пажаныя прадстаўнікі Саюза беларускіх пісьменнікаў. Пішуць Вам вучні Вялікасевярынкаўской школы. ...Вучні 6 класа, дзе кіраунік Губенка Галіна Юр'еўна, высадзілі алею Славы. У цэнтры — драўва Васіля Быкаве. Гэта вечна-зялёны ядловец, які будзе сімвалізаваць вечную памяць аб тых, хто вызваліў нашае сяло. Падчас тыдня музея ў мы правялі многа экскурсій. Сярод настаўнікаў і вучняў была праведзена акцыя «Падыры книгу Васіля Быкаве ў музеі». А яшчэ прайшлі тэматычныя музейныя ўрокі ва ўсіх класах па творах Васіля Быкаве...

Пішуць нам, расказваюце нам пабольш пра Васіля Быкаве. Яшчэ мы марым стварыць у нашым музеі куток беларускай культуры. Калі можна, прышліце нам Сцяя, Герб і Гімн Беларусі... А яшчэ мы хочам вывучыць беларускую мову. Калі можна, дашліце нам беларуска-расійскі слоўнік. Тады мы зможем чытаць творы беларускіх пісьменнікаў на іх роднай мове. Дзякую Вам за лісты, за фотаздымкі, за падтрымку».

Дзякую і табе, маладая Украіна!

У музее Васіля Быкаве — маладыя экспкурсанты

► СУСТРЭЧЫ

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў СТАКГОЛЬМЕ

Беларускія літаратары Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч, кіраунік Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Алена Макоўская па запрашенні Саюза пісьменнікаў Швецыі наведалі Стакгольм. Увечары 7 лютага гості з Беларусі выступілі перад шведскай інтэлігенцыяй у найбуйнейшым культурным цэнтры Стакгольма Kulturhuset.

Вечарына была пабудаваная ў форме пытанняў і адказаў. У якасці мадэртара выступіла шведская пісьменніца Агнета Плеель.

Свае творы чыталі для шведскай публікі Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч. Алена Макоўская распавяяла прысутным пра дзеянасць «Бацькаўшчыны», пра актуальнасць пытання культурнай ідэнтычнасці для беларусаў, пра новыя выклікі, што стаяць перад грамадствам пасля 19 снежня 2010 года. Присутным прадстаўнікам шведской грамадскасці было вельмі цяжка ўяўіць, што недалёк ад іх дома, у якіхсьці паўтысячы км, у Еўропе адбыўся падзея, якія цалкам выпадаюць з еўрапейскага контэксту.

Барыс Пятровіч адзначыў вялікую зацікаўленасць з боку шведаў да сітуаціі ў Беларусі.

«Сустрэча прайшла файнай, было шмат цікавых пытанняў, асабліва спадабаўся вялікі інтерэс

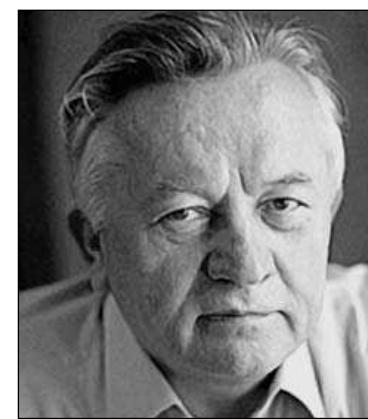
► РОЗГАЛАС

МАЕ КНІГІ — МАЯ БІЯГРАФІЯ: ІВАН ШАМЯКІН

У Палацы Румянцевых і Паскевічаў Гомельскага палаца-паркавага ансамбля запрацаўала выставка «Іван Шамякін. Мае кнігі — мая біяграфія...».

Гомель быў абвешчаны культурнай сталіцай Беларусі 2011 года. Адным з першых значных юбілеў года ў культурным жыцці краіны стала 90-годдзе з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна. Выставка, якая прымеркавана да знамяйнай даты і прысвечана юбілею пісьменніка, адлюстроўвае галоўныя этапы яго жыццёвага і творчага шляху. Усе тэмы экспазіцыі падпарадкованы агульной ідэі: паказаць Івана Шамякіна не толькі як пісьменніка і творцу, адданага высокаму служэнню літаратуры, але і як чалавека, бацьку, сябра.

Асноўныя экспанаты выставы — прадметы з прыватнага архіва

пісьменніка, якія захоўваюцца ў фондах Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры: фотаздымкі, асабістыя рэчы, кнігі з аўтографамі і інш.

Іван Пятровіч Шамякін нарадзіўся 30 студзеня 1921 года ў вёсцы Карма Добрушскага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік II сусветнай вайны, герой Сацыялістычнай працы, узнагароджаны ордэнамі Леніна, Айчыннай вайны II ступені, медалём Ф. Скарэны і інш.

Іван Шамякін увайшоў у гісторыю літаратуры як пісьменнік сучаснай тэмам, які асэнсоваў праблемы чалавечага жыцця і лёс чалавецтва з сучасных яму пазіцый. Творы пісьменніка — гэта біяграфія цэлага пакалення, якое прайшло праз вырабаванні вайны і будавала новае жыццё, якое спазнала Чарнобыль і пераломныя 90-ыя гады. Сярод найбольш вядомых — романы «Глыбокая пльні», «Сэрца на далоні», «Атланты і карыятыды», «Вазому твой баль», пенталогія «Трыложнае шчасце» і інш. І.Шамякін — аўтар шматлікіх аповесцей, апавяданняў, п'ес, публіцыстычных і літаратурна-крытычных артыкулаў. Большасць яго твораў інспектавана і экранізавана.

І.Шамякін — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1951), Дзяржаўнай прэміі БССР імя Я.Коласа, Дзяржаўнай прэміі БССР у галіне тэатральнага мастацтва, кінематаграфіі, радыё і тэлебачання, лаўрэат Літаратурных прэмій імя Я.Коласа, Міністэрства абароны СССР.

► ЮБІЛЕІ

90-ГОДДЗЕ «ЛЕТАПІСЦА ПАЛЕСКАЙ ЗЯМЛІ»

8 лютага 2011 года ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся вечар памяці «Летапісец Палескай зямлі», прысвечаны 90-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Івану Мележу.

Іван Паўлавіч Мележ нарадзіўся 8 лютага 1921 года ў вёсцы Глінічча Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, узнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага сцяга, Чырвонай зоркі, «Знак Пашаны» і медалямі. Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Я.Коласа, Ленінскай прэміі, Дзяржаўнай прэміі БССР.

Дэбютаваў у 1939 годзе вершамі. Першае выступленне ў друку як празаіка адбылося ў 1943-м. Самымі дарагімі творамі Іван Паўлавіч называў тэя, якія прысвечаны перыяду ім самім: «У завіруху», «Гарачыкінівень», «Мінскі напрамак». Прыйсвечаны падзеям Вялікай

Айчыннай вайны, роман «Мінскі напрамак» стаў прыкметай з'яўі не толькі ў беларускай, але і ва ўсіх тагачаснай савецкай літаратуры. У ім пісьменнік імкнуўся паказаць усеноардныя характеристики барацьбы за вызваленне Беларусі, стварыць складанае, шматпланавае і шматгеройнае эпічнае палатно.

З асаблівай сілай талент Івана Мележа, пырынья яго пісьменніцкага погляду на гісторыю беларусаў раскрываецца ў галоўнай кнізе — трэлогіі «Палеская хроніка», якая складаецца з раманаў «Людзі на балоце», «Подых навальніцы» і «Завея, снегань». Алеесь Адамовіч называў трэлогію «раманам-народам», бо галоўным героем у гэтых творах стаў сам народ. Кніга стала сапраўднай энцыклапедыяй жыцця беларускага сялянства, якая адлюстроўвае лёсы людзей у пераломнія моманты гісторыі. У многіх адносінах гэта народны раман, даніна павагі і ўдзячнісці роднай Палескай зямлі, адкуль бяруць вытокі жыццёвия шляхі пісьменніка.

Праз свае шматлікія творы Іван Мележ імкнуўся раскрыць асабістыя вопыты душы і памяць сэрца, не хаваючы сваіх, уласна аўтарскіх адносінаў да падзеяў і географіі. Яго творы — спроба захаваць душу вялікага і шматпакутнага беларускага народа. Ім харacterны праўдзівасць, практічнасць, пісцілагічнае абурнаванне жыцця, пісцілагічнае абурнаванне ўчынку чалавека, паглыбленне ва ўнутраны свет сваіх герояў.

Ва ўсіх сваіх спраўах — літаратурных, грамадскіх, асабістых — Мележ быў сапраўдным Чалавекам з вялікай літары.

Падчас вечарыны ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры, у якой бралі ўдзел родныя, даследчыкі і аматары творчасці Івана Мележа, адбылася прэзентацыя выставы «Летапісец Палескай зямлі», на якой прадстаўлены матэрыялы з фондаў музея і Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.

(Эз Анатоля КУДРАЎЦА пра Івана МЕЛЕЖА чытایце на стр. 11 дадатка «Літаратурная Беларусь»)

На фота: Барыс Пятровіч, Алена Макоўская, Андэй Хадановіч.

прысутнічаў на сустрэчы ў культурным цэнтры Kulturhuset.

«Уражанні самыя добрыя, — распавёў Дзмітры Плакс. — Было шмат людзей. Размова ішла пра сітуацыю ў Беларусі, найперш — са свабодай слова. Андэй Хадановіч і Барыс Пятровіч чыталі свае творы. Гучалі ўрэчкі з рамана Барыса Пятровіча «Плошча» на шведскай мове ў выкананні вядомай шведскай радыёжурналісткі Чэрсцін М. Лундберг. Потым былі пытанні ад публікі.»

Таксама падчас візіту ў Швецыю адбыўся сустрэчы Андрэя Хадановіча, Барыса Пятровіча і Алены Макоўскай з кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў Швецыі і Шведскага ПЭН-цэнтра. Госці з Беларусі далі інтэрв’ю шведскім СМИ.

Старонка падрыхтавана паводле ўласнай інфармацыі, а таксама budzma.org, interfax.by i zbsb.org

► СУСТРЭЧЫ

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА Ў СТАКГОЛЬМЕ

Беларускія літаратары Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч, кіраунік Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Алена Макоўская па запрашенні Саюза пісьменнікаў Швецыі наведалі Стакгольм. Увечары 7 лютага гості з Беларусі выступілі перад шведскай інтэлігенцыяй у найбуйнейшым культурным цэнтры Стакгольма Kulturhuset.

Свае творы чыталі для шведскай публікі Барыс Пятровіч і Андрэй Хадановіч. Алена Макоўская распавяяла прысутным пра дзеянасць «Бацькаўшчыны», пра актуальнасць пытання культурнай ідэнтычнасці для беларусаў, пра новыя выклікі, што стаяць перад грамадствам пасля 19 снежня 2010 года. Присутным прадстаўнікам шведской грамадскасці было вельмі цяжка ўяўіць, што недалёк ад іх дома, у якіхсьці паўтысячы км, у Еўропе адбыўся падзея, якія цалкам выпадаюць з еўрапейскага контэксту.

Барыс Пятровіч адзначыў вялікую зацікаўленасць з боку шведаў да сітуаціі ў Беларусі.

«Сустрэча прайшла файнай, было шмат цікавых пытанняў, асабліва спадабаўся вялікі інтерэс

▶ ПАЗІЦЫЯ

НА МЯЖЫ ЭТНІЧНАГА ВЫМІРАННЯ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 1 (9).

І ўжо зусім у духу 1930-х гадоў выглядаюць высунутыя ў адрас дэмакратычных лідэраў і актыўістаў (з падачы БТ і «Советскай Беларуссіі») абвінавачанні ў спробах дзяржаўнага перавароту і навязвання народу іншага палітычнага ладу, а таксама ў іх сувязі з замежнымі разведэнтрамі. Так бы мовіць, знайшлі «апраўданне» афіцыйна дадзенай апазіцыянерамі сталінскай мянушы «ворагі народу».

Характэрна, што бальшавіцкі тэрор, які ў 1930-я гады ператварыўся ў сапраўдны генацыд беларускага народа і ахапіў фактычна ўсю нацыю, скроўваўся супраць канкрэтных сацыяльных або нацыянальных групах насельніцтва, і, у першую чаргу, супраць беларусаў. Таму што ва ўмовах Беларусі большасць гэтых групах адначасова былі і нацыянальнымі, і сацыяльнымі групамі. Гэтым самым смяротны ўдар наносіўся ў саме сэрца нацыі, у яе «нясучую канструкцию» — носьбітаў самабытнай культуры і мовы тытульнага народа Беларусі. Ды і сёння, ва ўмовах суворэннай Беларусі, пачынаючы з 1996—1997-х гадоў, пад аматаўскім дубінкам і пераслед чамусці трапляюць пераважна рупліўцы на ніве беларушчыны, беларусы па сваёй самасвядомасці і духу.

У паслявенні гады і ў перыяд т.зв. «застою» і гарбачоўскай перабудовы партыйнае кіраўніцтва і падначаленія яму карнія органы БССР з зайдзроснай паслядоўнасцю ўсёма цягнілі барацьбу супраць тых, хто асмельваўся заявіць аб сваім законным праве на карыстанні з роднай мовай. Адчуўальны ўдары ў гэтым сэнсе былі нанесены, напрыклад, па т.зв. «Акадэмічным асяроддку», вальнадумным стадыёнамі гуртку БДУ, маладёжным творчым згуртаванні «Беларуская майстроўня», нефармальным маладёжным аўяднаннем «Талака», «Беларускаму народнаму фронту «Адраджэнне» і інш.

Але, безумоўна, найбольш пільнай увагі з боку карніяў і ідэалагічных органаў, шчыраваўшых на ніве цэнзуры і барацьбы з нацыяналізмам, заўсёды «ўдастойваліся» беларускія пісьменнікі, якія здолелі падняцца не толькі да ўсведамлення трагічнага мінулага, але і реальнага месца свайго народа ў сучасным свеце, вырашальнай ролі яго роднай мовы — асновы незалежнасці і суверэнітету дзяржавы.

Наглядным сведчаннем гэтага сталі шальмаванне ў прэсе і забароны твораў Васіля Быкаў, ідэалагічныя наскокі і непрымірныя адносіны да творчасці Уладзіміра Каараткевіча і Аляксея Карпюка, цэнзурныя купюры ў выданнях рэпрэсаваных Максіма Гарэцкага ды інш. З цяжкасцю

праз партыйныя і галоўлітаўскія «рагаткі» прабівалі сабе дарогу да шырокага чытача асобныя творы Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Андрэя Макаёнка, Алеся Разанава, Уладзіміра Арлова і інш. Дасюль не знята забарона на публікацыю новых твораў Васіля Быкаў, Рыгора Барадуліна, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Сяргея Законікава, а сёння ўжо і Уладзіміра Някляева.

Да таго ж, сёння з мэтай процідзеяння беларускай нацыянальной ідэі, а значыць, і нармальному функцыянуванню беларускай мовы, устаноўлены пільні нагляд ідэалагічных цэрбераў за дзеянасцю ўсіх выдавецтваў, друкаваных і электронных СМІ, творчых саюзаў і культурна-асветных установ, за зместам навуковых даследаванняў, навучальна-выхаваўчага практэсу ва ўсіх звеннях сістэмы адукацыі.

Пагроза поўнага знікнення

Янка Купала, які называў мову выразіцелькай душы і думак чалавека, папярэджваў, што выракацца роднай мовы мы не маєм права. Якуб Колас, выступаючы супраць непрыхаванага здзеку з беларускай мовы, з трывогай адзначаў, што недастатковая ўгава да роднай мовы стварае сур'ёзную пагрозу для далейшага развіцця культуры рэспублікі.

Васіль Быкаў з трывогай падкрэсліваў, што нацыянальная мова беларусаў, якую зняважліва тапталі на ўсіх узоруных, выяснілі расійскай, патроху і памалу гіне і неўзабаве рызыкую сцяль рагітэтам. Барыс Сачанка на багатым фактычным матэрыяле раскрываў не толькі гаротнае становішча беларускай мовы, але і паказваў, як, якімі метадамі вялося з ёю змаганне з боку ўрадаўцаў і тых, хто яе не ведаў і не хацей вывучаць. Ніл Гілевіч заўсёды актыўна адстойваў і адстойвае права беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай мовы краіны, пастаянна папярэджвае, што становішча з роднай мовай, калі яго не выпраўіць, можа мець самыя горшыя наступствы для нацыянальнай культуры і для самога лёсу нацы.

Многія вядомыя пісьменнікі, навукоўцы, дзеячы культуры, настаўнікі, студэнты і проста нераўнадушныя грамадзяне афіцыйна звярталіся і звяртаюцца да ўладных структур аў з лістамі патрабаваннямі аб недапушчэнні ігнаравання карэнных інтарэсаў беларускага народа, які праёнэ праз стагоддзі нягодаў і няшчасцяў свою багатую самабытную культуру, свой уласны голас у свеце і выразна стаіць на мяжы знікнення як цэласны нацыянальны, гістарычны арганізм.

У той жа час вынікі т.зв. «усенароднага рэферэндуму», які адбыўся ў 1995 годзе наступерак

настойлівым патрабаванням і пратэстам грамадскасці, на справе далі новы штуршок рэзкаму згортванню працэсаў беларусізацыі ў розных сферах грамадскага жыцця і сталі свайго роду прысудам беларускай мове да яе поўнага заняды.

Такім чынам, беларуская мова дасягнула крайні мяжы свайго выжывання, а беларускі этнас прайшоў той Рубікон, за якім ясна праглядваецца этнічнае выміранне. І калі нашыя высокія палітыкі і падначаленія ім ідэолагі згодныя з адміністрацівнай мовы, значыць, як падкрасліў гісторык Леанід Лыч, яны згодныя і са знікненнем з гістарычнай арэні яе прыродных носьбітаў — беларусаў, трансфармаций іх у расейцаў, толькі больш нізкага статусу.

Паспяхова вырашыць проблему пераадолення катастрофічных наступстваў дэнацыяналізацыі можа толькі сапраўды беларусская ўлада — беларуская па сутнасці, па здольнасці ўсвядоміць нацыянальныя інтарэсы беларусаў, зберагчы і ахоўваць векавыя традыцыі і гістарычную спадчыну беларускага народа. Таму неабходна адшукаць, сканструяваць і трывала замацаваць тъяя рычагі і механізмы, што дапамаглі бабараніць і навечна захаваць такія ўніверсальныя сімвалы культуры і самасвядомасці беларусаў, як родная мова, нацыянальнае аблічча, самавызначэнне і традыцыйны нацыянальны лад жыцця.

▶ РОЗГЛАС

ЯК ГІПНАТАЎЗУЮЦЬ БЕЛАРУСАЎ

«Літаратурна Беларусь» ужо знаміла з гэтай пісьменніцай і журналісткай — Інгай-Лінай Лінквіст, якая нарадзілася ў Беларусі, жыве ў Швецыі, а напачатку снежня 2010 года прымала ўдзел у літаратурным семінары і гасцяўвала ў нашай краіне. Думаецца, што яе ўражанні аб пaeезды, апублікаваны ў шведскай газете «Aftonbladet» ды многіх старонках Сеціва, будуць цікавыя і чытачам Беларусі.

Гатэль, у якім я спынілася, напоўнены дэлегатамі гэтага з’езда. Усё як у старыя савецкія часы. Усё добра захавалася. Апазіцыйны пісьменнік набліжаецца да мяне з жартам: «Мы, беларусы, любім прыродныя запаведнікі». Ен мае на ўвазе Белавежскую пушчу, дзе па лесе шпацыруе выміраючы від жывёлаў — зубры.

Гэтыя далегаты на самай справе нагадваюць зубраў: грузныя, змрочныя, самаўпўненныя.

Я запрошаная ў арганізацію незалежных пісьменнікаў, каб прыняць удзел у семінары або ролі жанчыны ў сучасным грамадстве. Адна з удзельніц адрасу ж падкраслівае, што пытанні роўнасці палоў для яе не з’яўляюцца першачарговымі. Усе краіны ёсць, маўляю, шмат важнейшых і актуальных проблем. Недахоп дэмакраты, жахтівая статыстыка аховы здароўя і эканоміка на глінінага нагах. Атмасфера нярвовая, але адчуваецца чаканне чагосяці важнага: застаўся адзін тыдзень да выбараў. Мы жываваў амбяркоўваем пытанні, слухаем цікавыя выступы аўтараў, сінхронізуюцца з лякарні агенты специалісты.

Мастацтвазнаўцу, які быў для нас турыстычным гідам, будзе прад’яўлена аўбінавачванне, і ён авесціць галадоўку на 15 сутак.

Рэдакцыю, у якую мы заходзілі,

будзе штурмаваць беларуская міліцыя. Але за тыдзень да выбараў мы спакойна сядзім тут і нічога не ведаем аб tym, што неўзабаве адбудзеца. Або, можа, усё-такі ведаем?

Апазіцыя ў Беларусі вельмі слабая і раз’яднаная. Гэта факт. Адміністрацыя Лукашэнкі не трэба было нічога фальсіфікаўваць на выбараў або апранаць вожыкавыя рукавіцы. У рэжыме ёсць даволі моцная падтрымка беларускага народа. Вядома ж, не 80% галасоў. Прыкладна 40-45%. Гэтага б хапіла для перамогі на выбараў.

Лукашэнка — геніяльны дэмагог і пропагандыст. Калі я скончыла выступ на семінары, то паехала ў горад Барысаў, што 70 км ад Мінска. Там стаіць дом, у якім я вырасла, ім усё яшчэ валодаюць мае сваякі.

Брат маёй мамы ледзь падняўся з канапы, калі я ўвайшла: ён слухае выступ прэзідэнта. «Гэта наш Гітлер, — кажа дзядзька. — Вось ужо трэх гадзін, як ён

гаворыць, не перарываючыся». Я таксама саджуся на канапу і слухаю. І вельмі хутка я ўжо пачуваваю, як Карын Боуэ (Karin Boye), якая пасля прамовы Герынга ў палацы спорту ў Берліне выказала так: «Бліскучая прамова. Рыторыка вялікага маштабу. Шчырасць — прыкмета гонару. Гэта мяне глыбока кранула».

Лукашэнка кажа рэчы, якія вельмі моцна мяне кранаюць. Ён кажа аб адзінстве беларускай нацыі. Аб tym, што ў Беларусі няма меншасцяў, ні нацыянальных, ні сэксуальных. Усе ў Беларусі роўныя і ўсе належаны да беларускага народа. Вельмі хороша сказана. У гэты момант я нават забываю аб tym, што дзяржава дазваляе пераследы гомасексуалістаў. Вось якое значэнне пропаганды! Нельга перамяншаць яе гіпнатизуючае значэнне. А я ж прыехала з вольнай Швецыі з яе вольным тэлебачаннем. А цяпер уявіце, што робіцца ў галаве ў беларусаў, якіх кормяць толькі малюнчакамі дзяржаўнага тэлебачання з раніцы і да ночы...

Мой дзядзька выклікае тэлевізар, якія змаікае Лукашэнку. Ён распавядае мне, што хутка пераяджает да сваіх дзяцей, якія служаць у ізраільскім войску. Я не ведаю, куды мне глядзіць і што мне думаць. Стрыечны брат, які вайе ў Ліване, гэта не тое, чым я могу моцна ганарыцца. Але ёсць як ёсць. Ізраіль рэкорнуе маладых габрэйскіх хлопцаў з Беларусі, абыцае ім добрыя гроши.

Мае габрэйскія сваякі жылі ў Беларусі з XVIII стагоддзя. Яны гаворачаюць па-расійску. Гістарычна расійская мова ў Беларусі — гэта мова ўладнай эліты, мова службовайцаў, а беларуская мова пад-

тримліваецца толькі высілкамі радыкальна настроенай моладзі і інтэлектуаламі.

Тое, што дзяржаўны орган «Советская Беларуссия» вінаваціць нашага шведскага амбасадара ў Беларусі Стэфана Эрыксана ў сувязі з экстремістамі, залежыць менавіта ад гэтага моўнага аспекту. Ён гаворыць па-беларуску настолькі ідэальна, што нават здольны перакладаць беларускую пазію. І нават на афіцыйных сустэрэах ён прамаўляе па-беларуску.

Аднаго таго, што чалавек выбірае размаўляць па-беларуску, досыць, каб яго затаўрываць як крытыка рэжыму. А адтуль ужо недалёка да таго, каб да чалавека ставіцца як да экстреміста.

Беларуссия ці Беларусь? Беларускі ці беларускі? Вось такі выбор слоў паказвае, на якім баку чалавек знаходзіцца.

Вечарам я зноў еду ў Мінск. Спрабую злавіць таксі, але адна за адной машины праезджаюць міма. Я нічога не разумею. У выніку спыніяецца пажылы мужчына і пачынае гаварыць са мной па-беларуску. Я адказваю яму па-расійску, што мне трэба ў гасцініцу «Юбілейная». І калі я саджуся ў аўтамабіль, ён кажа міма: «Я ўжо збіраўся праехаць міма вас. Падумаў, што вы — цыганка, вы ў такім доўгім футры. А цыганы — гэта заўсёды звады, за імі заўсёды палое міліцыя».

Уесь астатні шлях я еду моўчадзіць і думаю аб прамове Лукашэнкі; ці не ён толькі што казаў аб tym, што ў Беларусі няма ніякіх этнічных супярэчнасцяў. Да выбараў засталося некалькі дзён. Некалькі дзён засталося да таго, як усё пойдзе да чарцей. І гэта слаба сказана.

▶ СВЕДЧАННЕ

ІМЕМ ЛЮБОВІ

Віктар ЯРАЦ

**Пачаўся Новы год
— трывожны і няпэўны,
аглушаны петардамі і
ўзаёмнымі абвінавачваннямі,
з дакорам і расчараваннямі,
з пякучымі пытаннямі, на
якія чалавецтва імкнецца
адказаць столькі вякоў, колкі
жыве пад векавечным небам.
Што рыхтуе новы віток часу?
Чым ён усцешыць і супакоіць?
Чым парадуе і абнадзеіць?**

За некалькі дзён да мінулых выбараў Уладзімір Някляеў падпісаў мне сваю новую книгу паэм: «Віктару Яру на КОН, на ўдачу,— Ул. Някляеў. 15.12.2010». Было гэта ў Гомелі, у зале гасцініцы «Надзея», дзе на сустэрчу з кандыдатам у презідэнты сабралася столькі народу, што многія стаялі ва ўсіх праходах і ў доўгім калідоры, які вёў у суседніе памяшканні з размешчанай там атрыбутикой для жадаючых прагаласаваць датэрмінова. На гэтую сустэрчу я прыйшоў па дзвюх прычынах. Першую: даўно хацеў убачыць свайго калегу-літарата, пачуць ягоны голос, ягоныя думкі-меркаванні. Другая: на мясцовым тэлебачанні і на БТ блясконца-масіравана ішлі сюжэты, у якіх настойліва-бадзёра, з нейкай паталагічнай эйфарыяй паказвалі, што на сустэрчу з адпаведнымі кандыдатамі прыходзіць нейкай жменька людзей, а то нават двое-трое чалавек. Узнікала жаданне ўвачавідкі пераканацца: ня ўжо гэта сапраўды так, як нам вішчаюць?

Сустэрча заняла роўна дзве гадзіны. Дзясяткі пытанняў. Сярод іх — і з разлікам на тое, што выступаўца недзе сарвецца, кіненца ў крайнасці, у эмацыйнальны перабор, — і будзе за што зачапіцца ягоным апанентам з ліку «слуг народа». Менавіта яны загадзя занялі цэлы рад у канцы залы: каб усіх бачыць, усіх кантроліруюць, усё адсочваць-зафіксоўваць. Тут былі і мажныя, сур’ёзныя мужчыны, і такія ж наменклатурныя дамы — з яўным прыцэлам-намерам «заваліць» прэтэндента ў презідэнты сваімі ў большасці кръклив-істэрыйчымі рэплікамі. Гэтая публіка не вельмі слухала тое, пра што гаворыць Някляеў, а раскрывала падрыхтаваны ёю сцэнарый. Сцэнарый, які лопнуў,

як мыльная бурбалка, на вачах усіх прысутных.

Сярод пытанняў маладых і сталых слухачоў было і пытанне пра Плошчу. Някляеў без папулісцкіх рэверансаў і стылёвых красвордаў адказваў прама і даходліва, настойкаючы на тым, што арганізацыя сталічнага мітынгу мае на мэце выключна мірны харкар: ніякага экстремізму-агрэсіі, ніякага бунтаваграму, ніякай сутычкі-бойкі. Ён, Уладзімір Пракопавіч, нават пажадаў-параіў, каб міліцыя ў якасці саюзніка дзеля захавання парадку выкарыстала дружынікаў з мітынгуючай масы, разлічваючы на іхнюю рэальную дапамогу. Пра гэта ён даводзіў ясна і недвусэнсойна, даючы разгорнутыя і зразумелыя адказы. Пра тое ж ён гаварыў і ў сваіх зваротах да выбаршчыкаў на рэспубліканскім тэлебачанні.

У той жа дзень, 15 снежня, у яго была яшчэ адна сустэрча, але ўжо ў зале намнога большай — у Палацы хімікаў. Там таксама не было дзе яблыку ўпасці. Mae знаёмыя, хто быў там, расказвалі, што кандыдат агущаў у сваіх адказах і развагах толькі лозунгі мірнага, толькі цывілізаванага правядзення акцыі — з выказаннем кожным асабістых ацэнак і бачання сітуацыі ў краіне падчас правядзення выбарчай кампаніі. Але ж выказванне зусім не заклік да рэвалюцыйных дзеянняў.

Чалавек мае права на ўласнае бачанне, на сваё разуменне таго, што ўвогуле адбываецца ў свеце і ў ягоным родным доме — таксама. Хто б ні быў на вяршыні ўладнай піраміды, ён заўжды павінен разумець, усведамляць пратісную ісціну: для ўсіх ніколі добрым не будзеш. І сонца не ўсім роўна свеціць. Яшчэ вялікі немец Іаган Вольфганг Гётэ, зыходзячы не з аднаго ўласнага вопыту, сформуляваў: «Самае смешнае жаданне — гэта жаданне спадабацца ўсім».

Дык у чым віна Уладзіміра Някляева? У тым, што ён думае па-свойму? У тым, што ягонае разуменне сённяшніх рэалій адразніваецца ад клішыраваных, афіцыйных лозунгаў і ўказанняў? Дык хіба ж за гэта чалавека ў дэмакратычным грамадстве кідаюць за турэмныя краты? Ня ўжо ў гісторыі так любяць паўтарацца атавізмы інквізіцыі — змрочнага сярэднявечча?

Хіба за свой асабісты погляд на жыццё, на грамадска-палітычны падзеі так неабходна пазбаўляць волі, неба і сонца таго, хто прагнে быць карысным, патрэбным свайму народу? Пазбаўляць паветра Айчыны таго, хто ў паэм «Вера» спавядаўся без пустога шматлоўя:

Шлях мой зямны, Айчына...
На схіле
коjnай вярсты
Толькі ты за плячыма,
Наперадзе —
Толькі ты.

Пазбаўляць паветра Бацькаўшчыны паэта, які сёння за-дыхаецца, губляе прытомнасць

у турэмных скляпеннях, паэта, які на мяжы крохкага жыцця і бязлітасной смерці? Прыгадваюцца даўнія слова Яўгена Яўтушэнкі: «Люди, люди! Вы всегда плюете в душу тем, кто хочет вам добра...»

Шкада, вельмі шкада, што сёння для многіх у Беларусі да сённяшняга часу не дайшла адна надта істотная, надта важкая ідэя: калі б не было ў нас у пачатку 20-га стагоддзя нацыянальнай літаратуры, то не было б і ніякай беларускай дзяржавы. Чаму? А таму, што прагрэсіўная беларуская літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння. Таму, што яна рыхтавала глебу для пабудовы ўласнай краіны, сеяла зерне самасвядомасці і самапавагі да сваіх каранёў і вытокаў, прадвызначала будучы росквіт самабытнай культуры, усёй духоўнасці малавідомай на-ват не зусім аддаленым народам славянскай нацыі.

Зусім невыпадкова, што і першым кіраўніком БССР з'яўляўся беларускі пісьменнік, празаік і публіцыст, грамадскі дзеяч Дзмітрый Фёдаравіч Жылуновіч (Цішкі Гартны). Гэта яны, нашы пісьменнікі, ішлі ў астрог (Якуб Колас), арыштоўваліся і ссылаваліся на катаргу ў Іркуцкую губернію на 10 гадоў (Алесь Гарун), зваліяліся з работы, знаходзіліся пад пільнім наглядам паліцыі (Янка Маўр).

Гэта яны выступалі за адкрыццё школ на роднай мове, за сяятое права «людзім звацца» (Янка Купала), за нацыянальную перыёдку і кнігу на мове сваіх продкаў, за тое, каб не згінуў у немаце, у глухаце стагоддзя «Забыты шлях» да свайго — крэўнага, спаконвежнага, роднага (Максім Багдановіч).

І таму, хто б ні быў кіраўніком Беларусі сёння і ў будучым, патрэбна добра ўсведамляць: не было б самаахвярнай працы беларускіх дзеячаў літаратуры — галоўных «званароў» свайго краю, — пад вялікім-вялікім пытаннем было б і стварэнне беларускай дзяржаўнасці. Былі б нашы землі ці ў расійскіх, ці ў

Калі б не было ў пачатку XX стагоддзя нацыянальной літаратуры, то не было б і беларускай дзяржавы. Літаратура фарміравала ідэалогію нацыянальнага адраджэння

планеты. Адметнымі почыркамі пазначана і экспрэсійная, шчодрая на дэталі і рэаліі сучаснасці проза майстра. Ягоныя апавяданні, эсэ і аповесці — значная з'ява сучаснай белетрыстыкі. З'ява, якая сведчыць, што ў асобе мастака слова крываюцца вялікія задаткі і неардынарнага празайка, які можа істотна пашырыць тэматычныя і пісіхалагічныя абсягі беларускага «краснага пісьменства».

Дык у чым жа віна Уладзіміра Някляева?

Віна — у любові.

У любові да свайго народу, да роднай зямлі-маці, да мовы і спадчыны продкаў.

Віна ў тым, што ён неабыякаў да лёсу сваёй Беларусі, што ён хоча, каб у ёй было светла, вольна і ўтульна ўсім, хто тут живе даўно альбо пасяліўся юна: беларусам і рускім, палякам і ўкраінцам, яўрэям і татарам... Віна — у любові?

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Сяргей Законікаў, Алесь Каско...

У дружнай кагорце аўтараў, народжаных у першыя пасляважылікі, мінулым для Беларусі ў зале Вялікага народнага пісьменства, якіх заснаваў Уладзімір Някляев, — Віктар Казько, Леанід Дайнека, Святлана Алексіевіч, Валянціна Коўтун, Генрых Далідовіч, Вольга Шпатаўа, Алесь Разанаў, Уладзімір Някляев, Юрка Голуб, Ся

▶ АПОВЕД

ПРА МОЦЮ І ЯГО СЯСТРЫЧКУ

З ЦЫКЛА «ПРА МОЦЮ»

Віктар КАЗЬКО

**Моця пад вечар быў
непадобны сам на сябе.
Так непадобны, што не мог
і прыдумаць, на каго ён
на самой справе падобны.
Хутчэй на дзъмухаўца, які ўжо
адкрасаваў, а цяпер белым
пухам завіс па-над зямлёй,
гатовы ў неба, на другое
адраджэнне. Прарастанне,
завязь, цвіценне, і зноў
— у палёт, у неба. І каб ніколі
не злазіць з яго, хай яму і
есці туды падаюць, адно
марожанае ды цукеркі. Хаця
пасля іх можна адзін-другі
і дранік, толькі на масле і з
вяршкамі.**

Расчулены, насалоджаны такімі думкамі, ён і сам не прыкметеў, як пачаў цалаваць бабулю. У вусны і з прыцмокам, чаго да гэтага цураўся, нават грэбаваў. Здзівіца не паспей. Здзівілася бабуля. Доўга выцірала губы на рагі па-піянерску завязанай пад падбародзе белай у зялёні гарошак хусцінкай. І мала таго — адварочвалася і плявалася:

— Здзяцінеў ты ці што?

— І зусім не здзяцінеў, паставіў, падрос, параўняўся з бацькам... А ты чаго смаркаешся?

— А таго, — адказала бабуля. — Сама што таго.

— Ну, тады можаш, — дазволіў Моця. — Тады можаш і ў кулак, і на дарогу жабаў і жабянят пускаць. Я сёння добры, бо крыху шалёны.

— Відзіва, — сказала бабуля, — толькі крыху. Ты заўсёды і быў... — Такім чынам сапсавала Моцін настрой бабуля. Зняла, скінула, сцягнула з самага што ні на ёсць сёмага неба. Абзімлячыла.

Моця ледзь не кінуўся біцца з ёй. Але хоць і на зямлі, на калдобінах з цвілі і без доўгіх дажджоў застаялай у іх і адчуваўшай вадой разважлівасць і надвячоркавая лагода перамаглі. Старая, парахня, што яна можа разумець у яго сённяшнім жыцці, калі даўно ўжо і забылася на яго, на палёты ў сне і на яве. Пэўна, ніколі і не ведала: кухня, хлеў, венік і яго, Моцяў, каршонь, а да гэтага — бацькаў, і стогн, стогн — якія ж дзеці пайшлі, горш учораших. Адно толькі — заўсёды белая, па-піянерску на рагі хустка ў вечназялёны гарошак пад падбародак. Таму не варта з ёй сварыцца, тым больш біцца. Звязвашца сабе даражай.

З гэтым ён і дакльпаў да хаты. А там замілаванне і шалёная ўзнёсласць зноў узялі верх. Не, жыццё, нават не гледзячы на бабулю, усё ж мае сэнс. Нездарма, нездарма прыдумалі яго. Варты, варты жыць і ўвечары, нават учаны, калі цябе прымушаюць класціся ў ложак. У ложак...

Моця наледзь дачакаўся маці, так яго распірала, поўніла

Падсвядома, усё ж нешта маючы ў галаве, як гэта бывае толькі у рannіm дзяцінстве і ў дзяцей, ён некуды пранік. Патрапіў у недасягальнае яшчэ яму і яго розуму, мо і зусім не чалавече, хутчай звярынае, а найбольш верагодна ўвогуле нікому з жывых неўласцівае. Зноў жа, апроц дзяцей у пэўным узроце, дараванае невядома кім, мо нябесамі, а мо і зямлём, падзяллем. Дараванае толькі на імгненне і цалкам і адразу з узростам адбранае. Адбранае нейкім найвышэйшим, каб чалавек не надта вытыркаўся па-над зямлём і з зямлі сярод тых жа чалавекаў.

— Нешта апошнім часам ты надта патаўцела, маці, раздалася ўперадзі і ўшыркі.

Маці зачырванелася і прысела на крэсла каля стала. Але Моцін промільг, пэўна, ужо скончыўся, і паперла з яго ўжо звычайная будзёншчына, уласцівая кожнаму ўсталасці цвярозасць і разважлівасць.

— На дыету трэба садзіцца, маці, надта ты ўжо прыпадаеш да мучнога і салодкага. Абмякоўваць трэба сябе дыетай.

— Дыета тут не дапаможа, сынок, — уздыхнула маці і расквецілася ўсмешкай.

— Усім дапамагае, а табе не? — здзівіўся Моця. — Так не бывае. Зірні ў тэлевізар, якія там трэскі, вешалкі і фасолі. І я ж яны выдзыгаюцца, хаця, я думаю, пешкі, сваім сарочымі нагамі не кожная з іх і да могілак дапнє... А ў Светкі ножкі спраўныя, абедзве...

— Як у нашага кабанчыка? — спыталася маці.

— Уга, як у нашага кабанчыка, хаця яна таксама на дыете са сваім маці. Тыдзень на садавіне, тыдзень на кефіры, а ў дадатак яшчэ гербалайф, крамлёўская таблеткі, паасобнае харчаванне па... па...

— Ну, ты і адукаваны, — папраўдзе ўжо здзівілася маці.

— Дурная справа не хітрая, — па-дарослому разважліва адказаў ёй сын. — Звар'яцелі дзеўкі. І ўсе адразу і ўсе разам.

— Ну, разумнік, ну, разумнік, і ў каго ты толькі такі.

— А табе лепши ведаць, — сказаў Моця. — Табе і бацьку. Якім ужо зрабілі.

Але сказаў, пэўна, нешта не тое, бо маці ўсердзілася і ўхапіла яго за віхор:

— То ты спіш са Светкай, то... Як жа гэта ты спадобіўся пераспаць з ёй?

— Адпусці, — буркнуў Моця, — тады скажу. А так гаварыць не буду.

— Будзеш, яшчэ як будзеш, — запэўніла яго маці.

— Не буду, хоць табе, бачу я, вельмі ўжо цікава, як спіць хлопчыкі з дзевачкамі.

— Ды не так ужо і вельмі, — сумелася маці і адпусціла віхор. — І ўсё ж як гэта было?

— Было, — сказаў Моця.

— Як?

— А вельмі проста, калі ўжо так карціц табе ведаць.

— Проста?

— Зусім не проста. Спрэс адна мітрэнгі і бязладзі...

Рамонт

у нашай спальні быў. Ложкі павышкідвали, і на ўсіх не хапіла. І я прапанаваў Светцы спаць са мной. Леглі і заснулі...

— І ўсё?

— Ну, не зусім. Не без таго ўжо... Пагаварылі, пабуськаліся. І дамовіліся, што заўсёды будзем спаць разам, пакуль не пажніміся. А тады ўжо і як ты з бацькам, паасобку.

— Чаму ж гэта так: я з бацькам паасобку... Паасобку я з бацькам. Бач ты, паасобку.

Моця ніяк не мог зразумець, чаму маці так расхвалявалася, што крыўднага ёй ён сказаў. Прафідно сказаў, і нічога балочага ў гэтым праўдзе няма. Чаму гэтыя дарослыя такія пераменлівія і не трываюць ні хлуслівай, ні праўдзівай праўды. Якой жа трасцы ім трэба. На самай справе ўсім ім на дыету садзіцца трэба: мазгі ці то падсушыць, ці набрацца іх. Ён так і сказаў маці, хаця і быў супраць. Падобна, такой жа думкі прытрымлівалася і маці, бо пачала смяцца. Ды так увішна, весела і голасна, што цяпер ужо ўсердзіўся Моця.

— Здзекуешся, усё жыццё здзекуешся. А вось Светка лепшая за цябе. Ніколі, ніколі з мяне не смяцца.

— Дурненкі, ох і дурненкі ж ты. — Маці ўстала з крэсла, выйшла з-за стала. Падышла да Моці, падняла на ногі і яго, але чамусьці зноў за віхор. І Моця хацеў ужо канчатковая разлазавацца, але маці прытуліла яго тварам да сябе, да свайго раздабрэлага ўшыркі, а больш уперад жывата.

— Чуеш? — амаль у саме вуха, што ад нечаканіці і абурэння стала бураковым і зусім не чуйным, ціхенька і ласкава спыталася маці.

— Нічога не чую, — адказаў Маці.

— Ну як жа, яна ж голас табе падае і брыкаецца. Вітае і ўжо крочыць насыстрач табе.

— Хто, хто вітаецца і крочыць? — перахопленым ад неспадзянкі голасам, узбуджаным і зноў крыху відущым нябачнае і непазбежнае, як ачужэлым яму сэрцам, спытаў Моця.

— Сястрычка. Твоя сястрычка.

— Як, як яна ў жывот табе трапіла?

— Трапіла, родненкі, трапіла.

— Ты праглынула яе?

— Але ж, Моцечка, але ж...

— Ну і што ты нарабіла, што я з тобой рабіць буду? Гэта ж злачынства!

— Ды не ж, Моцечка, не. Гэта не злачынства, а зусім нават наадварот.

— Як... як зусім наадварот, калі яна ў цябе ў жывяце і квакае.

У жывяце ў маці нешта, здаецца, сапраўды квакала, як жабяня па вясне на купіне ў балоце, калі яно ўжо ўгрэцца і пачынае наўбыць мову. І гэта мова чэрвава матули была ніколі не горкай, не жаласлівай. Нейкай авбяшчальнае яна была. Так авбяшччае сябе жаўтароты верабейка, што першы раз хапіў, каўтнуў з зялёна-голубага лістка бярозы кропельку, слязінку вады, маладой расы. Но

так нікому не чутна падае голас і пушынка дзъмухаўца перед тым, як набыць крылы, залунаць пад небам і ўгрэўным сонейкам. І то быў голас, здалося Моці, яго, калі ён прачнічӯся пасля ціхага часу ў ложку разам са Светкай.

І адчуванне гэтага ўласнага голасу нібыта апякло Моцю. Апякло як загадзя, як крыху наперад, пякучым агнём і зыркім польмем будучыні. Яго ўласнай і непазбежнай будучыні.

— Што ж гэта значыць, што ж гэта значыць? — вусцішна і амаль нема закрычаў Моця. — Гэта і ў Светкі цяпер можа завесціся жабянё?

— Ды не, сынок, не. Дзееці зачынаюцца ўсім інакш.

— Як, як інакш?.. Толькі не трэба мне ля-ля пра капусту і бусла. Я ўжо прыглідаўся да капусты. Вусені там, вусені адны, што караеды пражэрлівія і брыдкія, зялёныя ўсярэдзіне ад соку капусты.

— Вой-вой, — адсланілася ад Моці матуля. — Прагледзела, не ўпільнівала капусту. Пабягу ж зараз...

— Не пабяжыш, не ўцячэш... — сказаў Моця. — Ад мяне і праўды не ўцячэш... І пра бусло мне не трэба. Бачыў я, як той буслік цягніў у кубло сабе гадзюку. Вось толькі на што і здолныя ваньша белья буслы. Гадзюк прыносяць, а не дзяцей. Брыдота, а не птушак. Я не хочу, не жадаю быць параджэннем бусла. Але ўсё ж тады... Як, адкуль, ад каго?

— Ад радасці, ад кароткага нашага шчасця... Ад таго, што мы таксама часам лётаем... Вось лётала, лётала і заляцела. — Маці ўнурылася і замоўкла.

— Чаму ж ты тады не радая ад таго, што можаш лятаць? Я вось рады, рады, што не з капусты і не з бусла. Рады таму, што і ты, мая матулька, здольная лётаць.

— Мімаволі яму здавалася, што час яго палётай заканчваецца. Ці ж давядзе яго да добра гэтае жабяня ў жывяце маці. Дагэтуль ён быў адзіні, не пайторні і любы. А цяпер гэтую непайторніцу і любасць бацькам прыйдзеца дзяліць надвое. І якая доля дастанеца яму?

— Ён зноў наблізіўся да маці, прыхіліўся да яе жывата:

— Дай паслухаць. — Прыйшо вухам, амаль да голага распранаючы маці. І яму так урэзалі па вуху, нібыта ён рабіў нешта вельмі і вельмі непрыстойнае. Так урэзалі, што ён адхініўся, адпаў ад чэрвава маці, як адпадае перасычаная п'яўка ад цела чалавека.

— Брыкаецца. Глядзі ты, брыкаецца цялічка-сястрычка. Біцца будзем, вой будзем біцца...

— Падумай, памаўчай і нечакана загадаў маці:

— Садзіся і разяў рот.

І такая рашучая неп

ПАЭЗІЯ

► ВЕРШЫ

НАДЛОМ ПЛАНЕТЫ

Янусь МАЛЕЦ

Янусь (Іван Вільгельмавіч) МАЛЕЦ 8
лютага адзначыў 60-гадовы юбілей.
Вядомы найперш як гумарыст і
сатырык (як аўтар зборнікаў «Бедны
конь» і «Трава ў вушах»), ён прапанаваў
«Літаратурнай Беларусі» нізку
філософска-грамадзянскіх вершаў,
якія шмат у чым выяўляюць паэтычны
«юбілейныя» настроі і думкі...

Незагойная рана

Я параніў душу...
Кроў нябачна цячэ.
Боль, што ў сэрцы нашу,
Невыносна пячэ.

І навошта была
Гэта гнеўная злосць? —
Празвінела страдала
Праз пачуцці наскроль?

Як жа ўсё перажыць?
Як жа моцна баліць!
На крутым віражы
Лёс на снезе ляжыць.

Замярзае мой лёс
Ад памылкі маёй;
Вечер сумна панёс
Слёзы-лёд над замлёй.

Я параніў душу...

Надлом планеты

Да заўчастна пайшоўших паэтаў
Нешта цягне магнітна душу,
Надламалася наша планета,
Я над безданню страшнай вішу...

Цяжка людзям, каменю і дрэвам,
Цяжка сёння крынічнай вадзе:

Разгулялася гора залевай,

Ад якой не схаваца і нідзе.

Дапамогу не хочаца клікаць:

Дапамогуць — прымусіць служыць,
А навошта такая мне літасць,

Не змагу ў клетцы птушкаю жыць.

Надламалася наша планета,
І праз сэрцы праходзіць надлом,
Душы рана памерлых паэтаву
Напаўняюць начамі мой дом...

Цяжка людзям, каменю і дрэвам.

Унучцы

Добра табе, маленькая дзяўчынка!
Пад яркім сонцам і над небам вечным
Ляціш, звышбестурботная малечка,
Вясёлай і шчаслівай аблачынкай.

Няхай жа ў вочках радасць не згасае,
Будзь доўга чыстай, лёгкай

як анёлак!

Прыветных і лагодных ноччу зорак
І ранку мірнага над родным краем
Над Беларуссю,

што ў чарнобыльскіх пылінках

Чакае і чакае лепшай долі...

Дык, можа, хоць табе дасць

Божа волю:

Ляцець, як у маленстве, светла

Аблачынкай!

Успамін пра Хрыстова

Над маёй Пастаўшчынай дажджы,
Вечер гоніць змрочныя аблокі;
Дзве лік з імглістай парандожы
Позіркам свіціца цемнавокім.

Вобраз дзіўны зноў апанаваў,

Стомлена душа і ныне цела;

У Хрыстове — пансі хворы стаў
Памірае лужынай збалей.

Там ужо даўно няма бацькоў,

Я ад месці радзімых адарваны,

Штось шукаў, дзівак, і не знайшоў,

Сэрца і душа ў баличых ранах.

Каб сіраць памылкі і грахі,
Сіркі не знайшлося на дарогах,
Ды спрод сляпых, сярод глухіх
Лёс ад д'ябла вёў ўсё ж да Бога.

Дык даруй мне, Божа! Ты адзін
Зразумееш, што я не ад злосці

Для Хрыстова быў не лепшы сын,

Не цвярозым быў нярэдка госцем.

Грэшнаму дазволь мне пастаяць
Ля магілак продкаў маіх светлых,
Дзе аблокі плачуць і ляціць
Можа, восенню, а можа, летам...

Эмацыянальны трывіціх**1. Не!!!**

Нядобразычліўцам
Н. С. Гілевіча

Не!

Па-воўчаму выць ён не стане!

Не!

Лісіцай не будзе хітрыць!

І бясплатнаю шклянкай смятаны

Вам сумленне яго не купіць!

На балючае сэрца паэта
Сыпце смецце і ліце ваш бруд,

Ды дарэмна вы робіце эста —

Прыйдзе час і асуздзіц вас Суд!

Суд высокага светлага сонца

Вас аслепіць, адкіне наўзбоч —

Не бывае паскудства бясконцым,

Не бывае бясконцю ноч!

2. Змрочная гіпербала

...чалавек па сваёй біялагічнай
прыродзе досыць свалачное стварэнне.
Мікалай Амосаў,
акадэмік медыцыны, вучоны.

Людзі вы, людзі...

Чым более храмаў —

Больш разрастается грэх!

Змрочныя злосна вішчаць піларамы,

Чуецца д'ябальскі смех.

Души тупою пілой разрываюць

Д'яблы з крыўёй на руках.

Божа! І што яны ўсё ж адчуваюць,

Творачы гэтакі жах?

Войны, забойствы, грызня з-за даляраў,
Дач дармаедскіх муры,
З голымі попамі ў тлеках лярвы,
Сучкі прадажнай пары!

Як ратавацца?

Куды, Божа, бегчы,

Дзе асвятліць нам душу,

Выкінуць вон сатанінскія рэчы,

Боскую ўбачыць шашу?

Ды не глядзім мы туды, дзе больш светла,
Вечны дзе ўзводзіца храм —
Ножсанкі наши вядуць нас у пекла,
Любы нам «спеў» піларам.

Людзі мы, людзі...

Бязбожныя людзі...

Большасць — то хлус, то хітрэц!

Мусіцьбыць, будзе,

Усё-такі будзе

Белага свету канец?!

3. Але...

Ляціць бязлітасна гады,
Мільгаюць, быццам ашалелі,
Імчаць з прасторы маладых
У край трывожны састарэлых.

Закон прыроды не змяніць
І не вярнуць вясну маленства,
Ні дні ў юнацтве не пажыць
Ці хоць бы ў нейкім падабенстве.

Але душа, душа, душа —
Яна імкнецца маладзіца,
І песні даўнія ў вушах
Бруяца чыстаю крыніцай.

Дык будзем жыць і маладзець
У думках наших несупынна,
Яничэ павінны мы паспець
Убачыць ранак над Айчынай!

2010 г.

Акрыяю!

(Сумбурна-раптоўны экспромт)

Па небе коні праплываюць
Імкліва, бела і ружова,
Нярвовы вецер іх цугліяе,
Падбіць імкненца ім падковы.

Яны ж няскорана, бунтоўна,
Шалёна ўздыбліваюць грывы,
Ляціць адчайніца і натхнёна
У край дзівосны і шчаслівы.

Плывіце, гордыя аблокі,
У сінявокі край, далёкі,
Плывіце, змораныя хмары,
За морамі знайдзіце мару!

І я шукаў, ды не знайшоў
Сярод людзей, сярод гадоў.
Я памыляўся, як і ўсе,
Над прорвай чорнау вісей...

Кахаў жанчын, гарэлку піў,
Сяброў, здаралася, судзіў.
Даруй мнэ, Божа, за грахі,
Прабач, як зможаш, што такі!

Змарыўся я, ды адчуваю:
З малітвой к небу — акрыяю!

1.09.2003 г.

АПАВЯДАННЕ

ПАЎСТАНЕЦ

Віталь Быль

— Ты дзе?.. Я еду дадому, ужо ў аўтобусе... Ды ты што, як шкельца!.. Так, купі... Ну, добра...

З агідаю сунуў мабільник у кішэню джынсаў, абшёр пот з залясінаў. Фу, нарашце, дажыў, вечар пятніцы, прыеду, пад душ і на канапу, да тэлевізара.

— Не любіце мабільныя тэлефоны? — пачуў над вухам.

Гэта мой сусед, я яго і не разглядзеў. Не маю звычы разглядаць людзей у транспарце. Няветліва, ды і нецікава. Хіба што хто на нагу насташпіц. Я не чапаю цябе, ты не чапаеш мяне.

Але гэты суб'ект, здавалася, вельмі мной зацікавіўся. Вось яшчэ, не хапала. Крыху няголены твар, акуратны пінжал, чырвоная стомленая, нейкія неспакойныя вочы.

— А што, нельга?

— Ды не, можна. Яшчэ як можна! Нават трэба! — тып страпянуўся і схіліўся бліжэй. — І не проста не любіць, а ненавідзец!

Пытанне стаіць так: мы ці яны!

— Вы гэта пра што? — не разумеў я, але на ўсякі выпадак крыху адсунуўся — на колькі дазваляла сядзенне.

— Ды вось пра гэтага маленька вырадка ў вашай кішэні...

Я памацаў кішэню — там быў толькі мабільник. Сусед перахапіў мой позірк.

— Так-так, гэта ён, паразіт. Ён і яго суродзічы. Цэлай армія гэтых стварэнняў.

Гэты піх схіліўся яшчэ ніжэй, учапіўся мне ў рукаў. Я адчуваў, як ён дрыжыць. Нібы на марозе, а не ў гэтай аўтадухоўцы.

— Ты глядзеў фільмы пра Тэрмінатара? Пря пайстянне машын? — ён перайшоў на свісцячы шэпот. — Машыны перамаглі. Яны намі кіруюць. Яны даюць нам загады. Яны не могуць без нас, а то б даўно знішчылі. Але яны разумныя. Ве-ельмі разумныя! Яны — паразіты. Яны зрабілі так, што мы не можам без іх.

Шыпенне над вухам паралізоўвала — я нават не мог загадаць яму заткнуща. А той усё больш узбуджаўся, працягваў:

— А ты ведаеш, з какога свет гарыць? З вось гэтых маленьких ублюдкаў. Ім мала быць паразітамі, хоцуць стаіць тут гаспадарамі... Гэта акупацыя!

Адступаць ужо не было куды — я споўз на самы край і ўперся ў чыйсьці агромністы азадак.

— Скажы, ты жанаты? — спытаў раптам суб'ект.

— Так, ёсць жонка, Ленай завуць, — чамусыці выгукнуў я. Мне даўно была непрыемная гэтая размова, непрыемны гэты тып, я хадеў усё скончыць, але не мог.

— І дзеци, мабыць, ёсць? Два сынкі-карапузы?

— Ёсць. Толькі дачка, Ліза. У дзясятым класе.

— Мабыць, і бацькі яшчэ жывя?

— Маці. Бацькі гады два няма... (Чорт! Што за халерная шчырасць!)

— Я ўпэўнены, што іх усіх разам узятых ты бацькі, з імі размаўляеш, бавіш час менш, чым са сваім маленькім сябруком! Так?

***

«Той учарашилі мужык у аўтобусе — псих. Гэта відавочна. Ясна, як Божы дзень. І не ён лухту. Хаця бытлі і цвярозыя рэчы. Вельмі цвярозыя... Колькі разоў я сам аб гэтым думаў, ну, не думаў, хутчэй адчуваў...»

Я ляжаў, заплюшчыўшы вочы, каб не адпускаць рэштак ужо адляцелага сну. Калі ўздымеш павекі, ты ўжо здаўся дню з яго справамі і клопатамі. А так ты на мяжы — ні туды ні сюды...

Раптам над вухам пісклява загарлапаніла танная падробка пад класіку. Чорт, будзільнік! Якой халеры? Сёння ж субота, я быцшам бы не ставіў! Хіба што ён сам. Сам? Сам?!

Мабільник пішчаў усё мацней, аж трэсця ад старання ды хітра падміргваў экранам. «Пад'ём!» — пульсавалі літары.

Я маўчаў. Але ён мае рацьпо... — Так ці не?!

— Так...

— Не ты адзін такі. Цяпер усе так. Устаюць пад будзільнікі на мабілах. Па мабільніках сварацца, сябруюць, кахаюцца, робяць грошы... Ды што там, нават нашай краінай кіруюць па мабілах! Ты толькі ўяві, усе мы жывем праз гэтыя д'ябалскія камякі пластвасы. А што будзе далей? Ведаеш, ім трэба нашыя дзеци. У цябя ёсць дзеци?

— Ёсць. Дачка. У дзясятым...

— Ты бачыў нашых дзеци? Яны не выпускаюць гэтых монстраў з рук! Гульні, музыка, мульцікі — а што пасля?

— І што рабіш?

— Змагацца! — я ўбачыў яго вочы, з такімі вачыма, відаць, Матросаў кідаўся на кулямёт. — Можна, канешне, жыць, як быцшам нічога не адбываецца. І пакуль яны дазваляюць. Але гэта не жыццё, павер...

— Змагаща? Як?

— Як заўгодна. Трушчыць гэтых пачвар. Знішчаць іх гнёзды. Ты іх ведаеш, гэтыя гнёзды. Магазіны, салоны сотовай сувязі — гэта сапраўдныя гадзюнікі. Але самае галоўнае — казаць людзям праўду! Толькі — це — с! — ён раптам уздрыгнуў і спалохана азірнуўся. — Гэта вельмі небяспечна. Яны не цергіць супраптів... Адзін маленькі промах — і з табой прыйдуць.

— Хто, мабільникі? — да мяне пачіку вяртаўся цвярозы розум.

— Іх людзі. Іх ланцужныя сабакі.

— А чаму я павінен табе верыць? Можа, ты мабільникавы правакатар? — я ўжо яўна здзекаваўся з яго.

Мой субяседнік скрывіўся. Здзеку ён не заўважыў.

— Я некалі быў іх чалавекам, — павольна, цяжка адказаў ён.

— Паплечнікам і рабом. Я працаваў у салоне мабільнай сувязі, на рагу Казлова і праспекта Незалежнасці, ля метро. Я працяў гэтым д'яблам сваю душу. А пасля пачаў задумвацца. Яны нешта западозрылі і выкінулі мяне адтуль.

— Цябя трэба было адразу здаць у дурдом! — гучна сказаў я, бо ў акне ўжо віднеўся родны прыпынок.

— Ты не верыш?

— Псіх ненармальны! — з палёгкай выгукнуў я, праціскаючыся ля неабдыннага азадак.

— Падумай! Вось тэлефон, як што — звані, мяне Лёхам званіць, — ён ухітрыўся ўсунуць мяне ў кішэнь шматок паперы. — Толькі не з мабільнага!

Раптоўна вярнулася адчуванне вакацый. Я стаяў, моцна сціскаю-

чи малаток, і адчуваў, як сонца лашчыць мой твар. Зусім як тады, калі школьнікам кожны год слухаў апошні званок, што пачынаў сапраўднае лета. Лета без званкоў.

Не, гэта сапраўды цудоўна! Жмурачыся ад задавальнення, знішчаю зарадны блок, нават не паленаваўся знайсці і парваць на шматкі картонную скрынку, інструкцыю і гарантыйныя дакументы. Нечаканая свобода п'яніла, хацелася лётаць, танчыць ці трушчыць.

Трушчыць!

Чую, мая доня ў прыхожай зноў балочка з сябродкай па сваім «Нокія». Што ж, чакай, зараз тата пакажацца, што ёсць сапраўдная свобода!

— Дай сюды! — кіручу, кідаючыся да яе.

Вялікія вочы Лізачкі, здаецца, занялі ўесь твар. З віскатам яна кінулася на кухню:

— Мама-а! На мяне тата напаў! З малатко-ом!

— Дай мне гэту маленькую дрэн! — патрабаваў я, залятаючы следам.

Жонка збледела і, сцінуўшы ў руках вялікі нож з прысталымі кавалачкамі цыбулі, засланіла Лізу, якая аж калацілася.

— Не падыходзь... — ледзьве не прашыпела Лена. Бліскучае лязо глядзела мне ў твар з самым сур'ённым намерам.

Я зблінтаўся. Убачыў гэтую спену зобку... Божа, як недарэчна!

— Ды вы што, гэта не тое, што вы падумалі! Зусім не тое! Лізачка, гэта ж я не табе! Гэта ўсё мабільнікі...

— Не падыходзь!!! — віскнула жонка. У адказ на мой рух лязо ўздрыгнула і зазяяла яшчэ больш рашуча.

— Чорт з вами! — разлавана выходжу з кухні. Там Лена, сама ў слязах, супакойвае дочыкну істэрку. Хоць бы міліцыю не вызвалі.

На балкон, прыхапіўшы па дарозе цыгарэты. Мне зараз прости неабходна крыху нікаціну і кіслароду. Гэта заўсёды мяне супакойвае...

Ля пясочніцы — тры падплеткі з суседніга пад'езда. Сядзяць, хто на чым, і торгаюцца пад гангстэрэп. А музыка адкуль? Раве на ўсю гучнасць нейкай крутай мабіла. І тут гэтае шоў марыянетак!

— Алё, міліцыя? — чую ў прыхожай Ленін голас.

Толькі я адчыняю дзвёры ў прыхожай, Лена з ускрыкам выпускае з рук трубку і кідаецца на кухню. Я і забыўся, што малаток яшчэ ў мяне...

— Алё, міліцыя? — на кухні, відаць, па мабільніку. Ненавіджу мабільнікі!

Хутка апранаюся і выходжу з кватэры. У мяне ўжо ёсць дакладны план. Мой дзядуля-партызан, напеўна, ганарыўся б сваім унукам. Можа, я і звар'яе, але каму пра гэта меркаваць? Тым піхам, што лічаць сябе здаровымя?

У гаражы мой стары добры патрыманы «рэн» сустрэў мяне дакорлівым позіркам мутнаватых фар. «Ну чаму ты ездзіш на аўтобусе, калі ў цябя ёсць ён? — маўкліва пытаў ён. — Я б з бярог цябя ад гэтых трывог». — Я ведаю. Я цябя люблю, — таксама маўкліва адказаў я, праводзячы далонню па цёплым метале. — Але аўтобусы — тое, што яшчэ яднае людзей. І аўтобусы часам адкрываюць вочы».

Невялікія прыгатаванні — і я ўжо сціскаю руль. Побач на

суседнім сядзенні той няшчасны малаток. Проста так.

Бадзёра вурчыць матар. Па радиё замест папсы сёння чамусыці перадаюць рок-н-рол. Добры знак. Нібы ў галівудскім фільме.

Праспект. Як заўсёды, людны і шумны. А вунь і метро. Месцаў для паркінгікі няма, таму я вырульваю прости на тратуар перад салонам мабільнай сувязі. Я хутка.

Мінакі абыякава зірнулі на мужчыну сярэдніх гадоў, які са звычайнім вялікім пакетам рушыў праз тратуар.

— Добры дзень, што вас цікавіць? — міла ўсміхнулася чысценьская паненка ў дзелавым касцюмчыку з фірменным лагатыпам.

Я ўсміхнуўся ў адказ, дастаў з пакета каністру і пачаў разліваць бензін. На падлогу, на краслы, на пісьмовы стол, на паперы.

Прыгожыя вочы паненкі акругліліся, тонкія бровы папаўлі ў гару. Яна тоненка закрычала. За ёй закрычалі, забегалі, замітусіліся іншыя акуратненкія хлапцы і дзяўчатаў ў дзелавых касцюмчыках з фірменнымі лагатыпамі. Але мяне гэта не кларапіца. Мяне больш кларапіца, што шэрагі маленьких ублюдкаў за шклом у вітрынах могуць ацаляць ад агню. Крыўдна было.

Локцем з размаху выношу вітрыну. Звініць узарванае шкло, бездапаможна рассыпаюцца маленькія засранцы. Крута! Як у кіно! Толькі балюча крыху. Пустою каністру дабіваю апошнія прытулкі гэтых гадаў.

Хутка за мной прыйдуць. Але адным гадзюнікам будзе меней. Чыркаю запалкай і галівудскім рухам кідаю яе на стос мокрых ад бензіну рэкламных праспектаў. Яшчэ адну — на цёмную пляміну на дыланку, затым — на красла... З д

► АПАВЯДАННЕ

ПРАВА ДАРАВАЦЬ

Сергей ЕГАРЭЙЧАНКА

**Як цёпла было ў маі... Свет
быў такім лагодным, у ім
не было анічога, акрамя
шчасця, літаральна разлітага
ў вясновым паветры, шчасця
простага, бязглудага,
недарэнчага і нечаканага,
якім поўніўся кожны сонечны
праменъчик.**

Яна не любіла слова «травень». Ведала, што правільна казаць так, але ўпартая казала «май». Напэўна, нават яна сама не магла растлумачыць сутнасць сваёй звычкі.

Эта быў яе любімы месяц. Яна нібыта прачыналася са сну разам з зялёнімі дрэвамі, разам з імі радавалася жыццю і наваколлю, і цягнулася, цягнулася наверх, да яснага сонейка, якое наталяла яе сваім боскім сонечным элексірам. Яна не засыпала ўвесень разам з прыродай. Але кожную вясну і кожны травень атрымлівалася так, нібыта яе жыццё пачыналася зноўку — чыстай старонкай, новымі памікненнямі і натхненнем, кожны раз яшчэ больш моцным і яскравым, чым год таму.

Яна мела шмат сябrou. Такое насамрэч Сонечнае Кацянятка не магло не збіраць вакол сябе людзей, якія таксама марылі дацягнуцца да сонца ці хаця б падставіць яму сваю галаву і лашчыцца, лашчыцца да яго, размаўляючы з сусветам на мове шчаслівых усмешак ад вуха да вуха. Яна магла навучыць гэтаму людзей. І яна вучыла.

Часам яе бачылі сумнай. Вельмі рэдка, хутчэй выпадкова, навакольныя заўважалі рэдкія ноткі суму, якія адлюстроўваліся на яе твары, калі заставалася адна і лічыла сябе схаванай ад вачэй. І ніхто не ведаў, што за блуз грае ў яе душы.

Між іншым, яна любіла блуз, але слухала яго заўжды толькі адна — часцей за ўсё ў слухаўках, уваткнутых у старэнкі плээр «Jagga». Гэтая музыка была для яе нечым абсолютна інтывінтым, чымсьці, што трэба перажываць сам-насам з сабой, і ні з кім не дзяліцца пачутым і асалодай ад яго. Прынамсі ні з кім, акрамя самых дарагіх. А такіх, якія сталіся для яе насамрэч часткай уласнай душы, было няшмат.

Дакладней, яна сама магла назваць толькі дваіх.

Першым быў ціхі і непрыкметны хлопец — Данік, Даніл. Ён жыў заўжды сваім жыццём і ніколі не пускаў нікога корпаща ў сваёй души. Яму падавалася, што варта толькі на імгненне адчыніць дзвёры ў яе, і яна адразу пераўтворыцца ў прахадны двор, дзе кожны хоча пакінучь след ад сваіх брудных ботаў. Можа быць, калісьці хто-небудзь здолеў бы пераўпэўніць яго ў адваротным, ды толькі ён ніколі не спрачаўся ні з кім на гэтую тэму. Не хацеў спрачацца. А людзі ён не настойвалі. Людзям толькі зредку бывае

цікава, што адбываецца ў душах тых, хто не імкнецца адкрыць таямніцы свайго сэрца кожнаму сустэречнаму. Што ж, такая чалавечая натура. Хто ведае, ці не было б менш болю, калі б усё стала інакш? Правільна, ніхто...

Ён не пісаў вершаў. Не быў сэрцам гулкіх кампаній. Ён толькі быў іdealным сховішчам чужых тайнаў. Любы психолаг пазайздросці бы таму эфекту, які выклікала шчырая споведзь у гэтага чалавека. Ён мог гадзінамі слухаць кагосьці, хто п'яны ці цвяроцы плакаўся яму ў рукаў, і, нават, калі ён не казаў ані слова — ні суцяшальнага, ні, наадварот, асуджальнага — спавядоўцу становілася куды прасцей несці свой цяжар далей. Такі чалавек ведаў — больш ён не адзін, і, смае галоўнае, ягоная тайна была схаваная куды больш надзеяна, чым магло гарантаваць любое сховішча ў свеце. Напэўна, у гэтым і было прызначэнне хлопца: слухаць іншых. Слухаць і без усялякага дазволу ад Бога і ад чалавека адпусканьць ім грахі.

Сам жа ён спавядоўваўся толькі аднойчы — нашаму Сонечнаму Кацянятку, і з таго часу паміж імі ўсталявалася нябачная чужому воку сувязь, якая мусіла супрадаваць іх ўсё жыццё, ідучых поруч, альбо аддзеленых адзін ад аднаго тысячамі кіламетраў. Больш блізкіх людзей у Даніка не

Ён адчуў сябе абсолютна шчаслівым — калі прачнуўшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і маліўся яму

было. Сям'я развалілася даўно і назаўжды, а сябры... сябры — гэта тыя, хто хоча цябе зразумець. Хацела толькі яна. І ён быў за гэта ўдзячны.

Другім блізкім чалавекам была яе сястра Дыяна — старэйшая за Кацянятку на паўтара гады, яна жыла зусім іншым жыццём, іншымі людзьмі, іншымі надзеямі і прагненнямі. Тым не менш, яна не ўяўляла свайго жыцця без сястры, яе сонечнай усмешкі і яе прагі да жыцця.

Менавіта Дыяна прымусіла Кацянятку ўслед за сабой з'ехаць з роднага дому ў Віцебск дзеля навучання ў Менску. Дыяна нават дамаглася, каб яе сястру падсялілі ў інтэрнаце ў яе блок — апекаўца Кацянятку яна лічыла сваімі прымымі абавязкамі.

Сапраўды, Дыяна хацела падавацца больш дарослай і сур'ёзнай, чым яно, магчыма, было на самой справе. Часам складвалася такое ўражанне, што яна ненавідзіць свае дваццаць два гады і марышь аб tym, каб ёй адразу споўнілася сорак — толькі дзеля таго, каб яе слова мела на іншых большы ўплыў.

Сонечнае Кацянятка не напружвала гэтае апекаванне. Яе цалкам задавальняла жыццё. Ни ў якім разе нельга сказаць, што яна была бестурботнай істотай у ружовых акулярах, не, проста яна жыла па прынцыпе «кошны

жыве як яму дазваляе сумленне». Іншых такая занадта сур'ёзная сястра раздражняла б, а Кацянятка любіла яе настолькі, наколькі гэта ўвогуле было магчымы.

У свеце не было амаль аніводнага чалавека, за якога б Дыяна аддала сваё жыццё. Яна была прагматыкам, які перадусім бачыць толькі ўчынкі і іх наступствы. Чаму «амаль»? Для таму, што адзінным выключэннем з правілаў была яе сястра — маленькі чалавечак з агромістай душой і сэрцам, адкрытымі кожнаму навокал.

Дыяна таксама мела шмат сябrou, яле яе сябры былі з той катэгорыі людзей, якія страцілі сваю актуальнасць пасля таго, як жыццё развідзе з імі ў розныя бакі. Яна прадчуvalа гэта, але не баялася такога развіцця падзеяў. Яна мела сваё ўласнае Сонечнае Кацянятка, і ніхто ў жыцці больш не мог пахваліцца такім.

Іх дзень пачынаўся заўжды адноўка — яны ўтраіх збраліся на кухні ў блоку Дыяны і Кацяняткі і пілі зялёную гарбату. Гэткім эпітэтам, прынамсі, яны называлі не тое, што прадаецца пад такой назів у крамах — травы Кацянятка збрала сама: святаянік, ліпа, чабор, лісткі суніцы, штосьці яшчэ, што надавала збору своеасаблівы церпкі пах... Кацянятка нікому не давяralа рабіць гарбату, нават Дыяна — гэта была толькі яе справа, і яна любіла яе.

Час нібыта літасціва аберагаў іх. Кошны дзень цягнуўся для іх цэлую вечнасць, але гэта не толькі не напружвала, а наадварот успешвала. Яны жылі ў шчасці самі

з сабой, а да турботаў ставіліся як і трэба гэта рабіць — з іроніяй і верай у лепшае.

Кацянятка любіла Менск. Нават родны Віцебск быў для яе не такім прыгожым і светлым, які сталіца краіны. Яна любіла ў Менску літаральна ўсё — завулкі старога горада, праспекты, па якіх нават унаучы хадзілі сотні ў тысячи людзей, величную плошчу Якуба Коласа (Інкуба? Сукуба? — гэта яны жартавалі з Дыяной кожны раз, калі механічны голас у метро авбяшчаў гэтыя прыпынак). З усіх яе сябrou толькі Данік не разумеў гэтай апантанасці. Ён не любіў, калі вакол яго таўкліся розныя людзі, а каменны джунглі наўпраст прыціскалі яго да зямлі. Ён быў чалавекам прасторы і вольнага ветру, якога так бракавала гарадам. Толькі раз за жыццё ён адчуў сябе абсолютна шчаслівым — калі прачнуўшыся на досвітку, стаяў на каленях на беразе Нёмана і маліўся яму. Даніку падавалася, што наўпраст само беларускае паветра наталіяле ягонае цела і ягоную душу чымсьці такім, што недасяжна іншым, чымсьці, што раз і назаўжды ўзносіць яго над усімі, хто аніразу ў жыцці не адчуваў нічога падобнага.

Сонечнае Кацянятка не магла стрываць у жыцці толькі адной рэчы: калі камусьці побач з ёй было балоча, — балюча целам ці душой — гэта было ўжо не так істотна. Нават калі яна не магла дапамагчы справай, яна шчыра і ад сэрца імкнулася дапамагчы словам — і, о цуд! — яе слова сапраўды ратавала душу. Яна хацела жыць так, каб навокал усім падавалася, што ёй самой ніколі не бывае балоча, толькі дзеля таго, каб іншыя думалі, што калі б яны не звярнуліся да яе па падтрымку і дапамогу, іхні зварот ніколі не станеца несвоечасовым.

Людзі памыляліся, нават ёй часам было балоча. Раз-пораз знаходзіліся такія, у якіх атрым-

лівалася параніць гэтае святое, хоць і маленькае сардечка, а, часам здаралася так, што балюча біла само жыццё, нібыта выпрабоўваючы на стойкасць, мужнасць і... святасць.

Кацянятка сумленна здавала ўсе іспыты на трываласць, ані словам, ані поглядам не даочы іншым зразумець, што нават ёй бывае цяжка. Для іншых цяжка ёй не было ніколі. Яна лічыла, што не мела права на ўласны боль. Задната шмат было чужога болю.

Маленькай дзяўчынцы, якую сябры па-за вачымі называлі Сонечным Кацяняткам, ішоў дваццаць першы год.

Яна заўжды верыла ў тое, што злых людзей не бывае, бываюць толькі прадузятыя і эгаістычныя адзнакі. Напэўна яна будзе верыць у тое праз усё жыццё, нягледзячы на ўсё, што сталася з ёй той халоднай ноччу. Хіба ж не за гэтую святую наіўнасць яе любілі сябры? Пра ўсіх не магу сказаць, але тыя два, якіх я апісаў вышэй, плакалі па-за дзвярыма бальнічнай палаты, пасля таго, як яна сказала, што не абвінава- чае аніводнага ў свеце чалавека ў тым што здарылася, і што трэба дараўваць ўсё. Гэтыя двое не разумелі яе, і яны прагнулі аднаго — помсты за той боль, які пера- жыла Кацянятка. Іх можна было зразумець. Яны былі ўсяго толькі людзьмі. Яна ж была святой. Так лічылі яны. І, напэўна, яны мелі рацю ў сваіх поглядах. Але дараўваць разам з ёй у іх не атрымлівалася. Ды яны й не імкнуліся да гэтай святасці.

Яны збраліся нядоўга. Як заўжды, усе ўтраіх — Кацянятка, Данік і Дыяна. Галоўнае было цёпла апрануцца: ніхто не ведаў, калі для іх скончыцца гэтая нач.

Да апошняга моманту яны не маглі вырашыць, ці трэба ўрэшце ім ісці. Спрачаліся да хрышты — такога не было ніколі. Дацягнулі да таго, што, здавалася, можна было ўжо й заставацца дома. Але яны пайшли.

Страшная памылка, чорная іронія лёсу — спазненне сталася трагедый. Прыйшоўшы паловай гадзіны раней, яны б вырваліся, як вырваліся тысячи іншых. А цяпер было позна.

Бегчы не было куды. Навокал яна магла бачыць толькі роўнія сценкі з Чорных, якія сабой утваралі адмысловыя калідоры — каб не даць анікому вырваша і пазбегнучы раскрытай пашчы зялёнага «спецМАЗу». Людзі цягнуліся па гэтых калідорах — крок управа, крок улева, і ахвяра адразу атрымлівала дрынам па галаве. Цікавая асаблівасць: білі толькі па галавах, куды радзей па спіне альбо руках. Нават дзяўчын, нават старых, паваленых на акрываўлены снег, білі нагамі, імкнуліся трапіць у галаву.

Чалавек дзвесце, куды трапілі Кацянятка, Данік і Дыяна, яшчэ трymalіся. Іх заціснулі паміж сценкамі нейкіх будынкаў, і абодва выхады раптоўна аказаліся перакрытымі металічнымі шчытамі. Кожны разумеў, што ратавання не будзе, і яны рыхтаваліся. Невядома да чаго, але кожны настройваў сябе толькі на тое, каб не паказаць страху — гэтым Чорным, сваім навакольнымі, галоўнае, самім сабе.

Наперад, бліжэй да шчытоў ірванулася хлопцы — найболыш мужныя, найболыш адказныя; яны штурхалі дзяўчын, разам з імі заціснутых у капкане, у цэнтр, дзе было больш бяспечна, самі

падстаўляючыся пад першыя ўдары. Данік схапіў Дыяну і Кацянятку і прыціснуў іх да цаглянай сцяны будынка. Ён таксама хацеў пайсці туды, наперад, але дзяўчыні схапілі яго і з усіх сілаў прыціснулі да сябе.

Кацянятка адчувала, нібыта ў паветры падвесілі магутную струну, і зараз яе расцягвалі з абодвух бакоў магутнымі абцуగамі, рызыкуючы парваць. І струна звінела, гучала нейкай незямной, да неверагоднасці прыгожай і, у той жа час, страшнай нотай, якую не даводзілася чуць раней і наўрад ці давядзенца пачуць яшчэ калі-небудзь.

Гэта музыка гучала ўсяго некалькі кароткіх імгненняў. А потым струна парвалася.

Клін Чорных уварваўся ў на- тоўп мірных людзей як гарачы нож у масла. З абодвух бакоў Кацянятка пачула крыкі, страшныя крыкі людзей, якія раптам зразумелі, што цяпер іх будуть забіваць. Яна не бачыла, што адбываецца там — не хапала росту. Затое ўсё бачыў Данік.

Хлопцы — найбольш адважныя, са сціснутымі кулакамі спрабавалі кідацца на роўнія металічныя шыкты. Аніводзін з іх не здолеў прабіцца. Раз-пораз з шыкта вырывалася рука са шчытом, і той — агромістая, важкая металічна пласціна — апускаўся з наўфту на галаву смелага, адразу разбіваючы твар у чырвонае месіва. Людзі падалі, многія нават без крыкаў — гублялі прытомнасць яшчэ падаючы, але нават пасля гэтага іх білі далей — нагамі, дрынамі, забіваючы і калечачы. Тыя, хто ўпалі, адразу знікалі за чорнымі шэрагамі, шыкта няўмольна крочыў наперад, па новыя ахвяры.

Данік прыціснуў дзяўчыната да сцяны, наўпраст сваім целам, а потым раскінуў руку, каб хоць як абараніць іх. Аніякага сэнсу ў гэтым ужо не было, але ён не мог рабіць іншай.

Першы ўдар прайшоў навод- маш, і хлопец нават не ўпаў. Але тут жа ён атрымаў ботам пад калена і сагнуўся ад болю. Зверху на яго наваліліся Чорныя, падымаючы і апускаючы магутныя руки са сціснутымі ў далонях дрынамі.

Кацянятка кръгала. Яна спрабавала закрыць Даніка ад удараў, працяжаючы свае руکі наперад, і адразу некалькі дубінак перабілі іх, паламаўшы танюкі косткі.

Дыяна з усіх сілаў цягнула Кацянятку назад, да сябе, але было ўжо позна. Яе падхапілі было пад руکі, калі ў яе жывот уляцела нога ў цяжкім баявым боце. На кароткае імгненне Дыяна паспела зазірнуць у очы таго, хто біў. Нават праз шкло ягонага шлема яна ўбачыла ў іх вар'яцкі агонь прагнага да кръгі драпежніка, але не гэта больш за ўсё ўразіла яе. За шклом хаваўся твар не проста маладога хлопца — гэтыя вар'яты на выгляд быў маладзе- шы за ту, каго ён біў!

Такога ўдуру не вытрымалі нават магутныя чорныя руки, якія трымалі дзяўчынку. Яна зноўкую ўпала на снег, перакуліўшыся і заціхшы з раскінутымі рукамі, нібыта жадаючы абняць родную зямлю, шчодра паліту маладой кръгеві.

А яе цела зноў апнулася пад градам бязлітасных удараў звяроў, якія нават не разумелі, што іхняя ахвяра ўжо не не супраціўляецца...

Білі па ўсім целе, палкамі і нагамі. Гэтая вакханалія ўсё

Не было грамадства, засталася толькі грамадзянская вайна. У гэтай вайне не магло быць пераможцаў. Яна б скончылася падзеннем усяго, што было здабыта ў мірных баталіях

ніяк не скончвалася, і Дыяна, якую цягнулі ў МАЗ пад руки, абарочвалася назад і не магла спыніць цяжкі плач, які рваўся з яе грудзей і які заліваў яе очы слизамі настолькі, што яна ўжо, часам, пераставала бачыць сваю сястру.

Ужо потым, у бальніцы, куды скалечанае дзяўчытка прывезлі пасля бясконцых катаванняў, далёка ад палітыкі маладая доктарка, кінуўшы на Кацянятку толькі адзін позір, павярнулася да Чорнага.

— Вашы білі?

— Мае, — з ненрэзумелым гонарам у галасе адказаў ён.

— Поскудзі, — прашаптала дзяўчына і рэзка адварнулася ад яго.

— Ты што сказала, сука? — зароў Чорны і схапіў яе за плячо.

Дзяўчына павярнулася на абцасах і падкрэслена спакойным голосам, гледзячы ў твар Чорнага, адчаканіта:

— Я сказала, што хачу толькі аднаго: каб такія, як вы, дохлі, павольна захлынаючыся сваёй кръгей, ці што ў вас там замест яе, дохлі гадзінамі, цяжка; і я, калі раптам буду побач, не толькі не дапамагу вам, але буду з вялікім задавальненнем назіраць за тым, упершыню парушыўшы клятву Гіпакрата. Але я ані хвіліны не пашкадую аб тым, таму што яна — для людзей, а ваша імя — поскудзі, і толькі што я пра гэта ўжо сказала.

Яны вырвалася і, падняўшы галаву, хутка пайшла за каталкай, на якой санітары везлі Кацянятку на аперацыю, пакінуўшы Чорнага ярыща на ўваходзе.

* * *

Данік не дараўваў ніколі. Як і Дыяна. Яны ненавідзелі Чорных, яны хацелі забіваць іх сваімі рукамі. А людзі навокал не разумелі гэтай жорсткасці. Людзі, якіх там не было, казалі ў твар высокія і прыгожыя слова пра гуманізм і пра тое, што кожны мае права на памылку.

Часам Данік зрываліся і кръгчалі на іх. Якое права мелі гэтыя гуманісты казаць пра дараўванне, калі яны самі не бачылі, як тыя,

Чорныя, лілі кроў, без жалю, без літасці, без цепношкадавання ў вачах, схаваных за няйткім шклом? Якое права яны мелі дараўваць за чужых людзей, за якіх яны не адчулі і ценю таго болю, які маглі б адчуць за сваіх блізкіх? Дараўваць мела права Сонечнае Кацянятка. І яна дараўвала. Даніку падавалася, што калі яна закрывае очы, вакол яе галавы ажывае белае светло, боскае і святое, нябачнае для іншых. Гэта было не большым падманам зроку, але хлопец нездарма гатовы быў стаяць перад ёй на каленях, маліца ёй і прасіць прафесіяны за тое, што не выратаваў, не выцягнуў з-пад гумавых палак.

Ён не мог больш глядзець у тэлескрынню. Не тое, каб ён і раней часта рабіў гэта, але пасля фатальнай начы яго праста ванітавала ад усяго, што ён бачыў там. Нават шматлікія відэафайлы ў сеціве, якія распаўсюджваліся незалежнымі блогерамі, выклікалі ў яго толькі няянавісць да ўсяго навакольнага.

Аднойчы ён знайшоў запіс, на якім ужо быўшая лідэры, з тых, за кім пайшли пад дубіны невінаватыя людзі, спрачаліся аб тым, што руху «патрэбная новая нацыянальная ідэя». Данік толькі на імгненне затрымаўся, каб прайсці на іншы сайт і не слухаць гэтага трызnenня, якое сядзела ў горле, калі штосьці прымусіла яго спыніцца. У кадры з'явіўся адзін з самых маладых выступаўцаў. Ён не стаў прамаўляць доўга і прыгожа. Ён памаўчаў некалькі секундаў, гледзячы на сівяя шэвелюры сваіх апанентаў, потым стомлена прыгладзіў свае ўласныя валасы, па якіх сівізна прайшлася толькі ў апошнія дні, і сказаў:

— Новая нацыянальная ідэя, кажаце? У чым жа яна? Можа быць, у нас саміх, тых, хто так і не падняў за сабой абяцаных мільёнаў? У міфічным краху эканомікі, якія мы прадказвалі апошняй дзесяццігодзіні ледзь не кожны месяц? Альбо ў тым самым новым Каліноўскім, якога так чакаюць называючы «змагары»? — Ён замоўк на паўхвіліны, з нечаканай для яго злосцю ўглядзяючыся ў пачынаўца.

нелья ад гэтага выпаду твары тых, хто сядзеў побач з ім. — Вам сказаць, нарэшце дзе яна, тая нацыянальная ідэя?! Вы, панове — як, у прынцыпе, і я — не маеце да яе ніякага спрычынення, як бы вам таго не хацелася, і не чырвейніце вы ў сваім справядлівым гневе. Новая нацыянальная ідэя ў разбітых на дзясяткі аскепкаў руках той самай дваццацігадовай дзяўчынкі, якая адна каштуе больш чым мы ўсе тут разам узятыя. Новая нацыянальная ідэя ў гумавых дрынах, якія разбівалі яе цела, ператвараючы яго ў сущэльную крываючу масу, цела маладой прыгожай дзяўчынкі, якая па НАШЫМ, панове, закліку прыйшла туды... Вы добра ведаецце мянэ, панове, я міралюбівы чалавек. Але маё бачанне таго, што вы сабраліся тут аблікоўваць, толькі ў тым, каб адправіць на ўранавыя руднікі падонкаў, якія не палічылі ніжэйшым за сябе падняць сваю брудную валасатую лапу нечалавека на гэтае безабароннае спалоханае цэльца, у якім ад страху калацілася маленькае сардечка — наスマрэ больше за сэрцы ўсіх нас.

Дзе быў той край, за якім за- канчвалася грамадства і пачыналася клетка з жывёламі, бруднымі і магутнымі гарыламі, якім эвалюцыя ўклала ў руکі палку не дзеля таго, каб стаць праз працу чалавекам, а наадварот — каб скапіцца назад па лесвіцы ў цэнтураціўлізаваных стагоддзяў?

Яна не ведала гэтага краю. Не ведаў і ніхто. Не было грамадства, засталася толькі грамадзянская вайна. У гэтай вайне не магло быць пераможцаў. Яна б скончылася падзеннем усяго, што было здабыта ў мірных баталіях. Грамадзянская вайна сама па сабе ніколі не пачынаецца. Пакуль яшчэ ёсць грамадства — яна немагчыма. Але кропку заўжды ставіць кроў.

Кропку ставіла кроў маленькай дзяўчынкі, чыстай і светлай.

<p

ПАЭЗІЯ**18 (10)**

► ДЭБЮТ

МАРКОТА СНОЎ**Святлана КАНЬКОВА-ДУДАРЭНКА****Маёй Беларусі**

Сонца промнямі срэбна-зыркімі
Ахінае ласкава зямлю

*I вітае апошнімі зоркамі
Беларусь дарагую маю.*

*Тут лясы дзень іnoch калыхаюца,
Шэпчуць песні свае для яе,
І лугі і палі адгукаюца.
Беларусь голас іх пазнае...*

www.kanckova.com

*Веснавою парою празрыстай
Мне і дыхаць, і марыць лягчэй...
Ад любімай старонкі вячыстай
Не магу я адвесці вачэй...*

***

*Схавайся ад мяне ў журбе —
Прашу і слёзна заклінаю.
Я не магу прагнаць цябе,
Я ўсё яшчэ цябе каҳаю.*

*Ты, быцам спуджсаны анёл,
За мною зводдлі цікуеш
І не спускаешся на дол,
Каб казку падарыць якую.*

*Табе я верыць не хачу,
Што быцам ты мяне каҳаеш.
Я ведаю, я недзе чую,
Як ты каҳаннем забіваеш.*

*Таптакь мужчынскія сляды —
Твая дзяўчачая прывычка...
Навекі знікні —
І тады
Каҳанне згасне, нібы знічка...*

***

*Зімовы вечар ахінае плечы,
І вусны мне цалуюць маразы.
А я хачу,
Быць можа, недарэчы,
Зноў прыгадаць цяжкія каласы.*

*І позірк неба разамлела-сіні,
І намі прытаптаную траву,
Куды з табою я хавала цені
І светлую ад шчасція галаву...*

*Адчуць жадаю дотык твой стамлёны,
Твой сарамлівы шэпт у забыці
І цёплую далонь, што ты, натхнёны,
Паклаў на косы ўпершыню ў жыці...*

*Зімовы вечар ахінае плечы.
А летні дзень прыходзіць зноў і зноў...
Блакіт вачэй тваіх зрабіўся вечным,
І стала вечнаю маркота сноў...*

***

*Неба імклівай маланкай рассечана,
Пахне нявыпаўшым,
прэлым дажджом.
Наша з табой узаемнасць скамечана.
Нейкім няродным здаецца твой дом.*

*Свецяцца шчыліны ў сценах шпалерныя.
Выдзымулі ветры былое цяпло.
Гутаркі нашыя сталі манерныя.
Пыл засцілае нямытае шкло.*

*Шчыльна завешана фортка фіранкаю —
Некалі моднае нешта, пад лён...
О, як хачу спапяліць я маланкаю
Наших адносінаў гэты нейлон!..*

***

*Паскавы сонечны праменъ
Няхай, дзіця, цябе люляе
І будзе добрым гэты дзень,
Гадзінай кожнай забаўляе.*

*Няхай расце тваё свято
І глашчаць матчыныя руки,
Каб чуў і ведаў ты жытло,
І слова родныя, і гукі.*

*Каб не забраў ніхто ў цябе
Свабоды вечнае жаданне,
Ні песень жаўраў на сяўбе,
Ні казак родных спавяданне.*

*...Адкрыўшы дзедаўскі сундук,
Успомнім мову і Скарыну...
Пад старадаўніяй дудкі гук
Уславім родную Айчыну!..*

***

*Не цурайся, не мінай
Мовы роднай беларускай.
Кроочыць сцежскай пачынай —
Хай яшчэ пакуль што вузкай!..*

Я — беларуска — Я

*Тонкімі далонямі
Узнімаю косы я —
Моцная сплятаеца
Светлая каса.
Ты пляціся, любая,
Уадно сабраная,
Быццам поле жытніе
З кветкай васілька.*

*У касу далучыцца,
Сонцам апалёная,
Белафарбаваная
Лета чысціня...
Белья і русыя,
Вы мае славянскія
Косы беларускія...
Беларуска я!..*

► ПАРЦЭЛЫ

ДЗЯВОЧЬЯ ВОЧЫ ПОЎНАЧЫ**Алесь МАКРАЦОУ**

Чакае
рэабілітацыі.

***

Сініе неба
закрэслі
самалётамі...
Бы крэйдай.

***

Дзяявочыя
вочы поўначы,
захопленыя
праклескамі...

***

Дзіцячы
садок...
Прырода
ў вальеры.

***

Галоўны
мастакі твор
беларусаў...
Родная мова...

Мяккі,
гаротны знак...

***

Душа...
На зямлі
сонечны
зайчык...

Выдатны
ў жанчыны густ...

Мяркую:
не горышы ў мужса.

***

Лебедзяў
пара...
Сям'я
баптыстаў.

***

Схаваная
будучыня...
Грыбніца
пад мохам.

***

Люк
на паперы...
Пастаўленая пячаць.

***

Званочки ліловыя
ў луже
поўдзень гайдай...
Лета звініц...

***

Нібы легкавушка
жыццё засела...
Буксue ў нягодах.

***

Зямная
вандроўка душы
ў целе
эканомкласа...

***

Шэлест
паэтычнага
прозвішка
сябра...

***

На помніку
маці
верши
надрукаваў...

***

Правіна
ў сэрцы...
Ненажэрны
вусень...

***

Гняздо
ў бур'яне...
Вёсачка
між лясоў.

Сэрца...
Святлафор
мігае
зялённым...

***

Родная
хата...
Маміна
«турма».

***

Чапля
на грады...
Каліва
часнаку.

***

Вера,
як супраціў
нізасці
свету...

Узвысіўся
над зямным:
цяжкасці
палягчэлі...

***

ЗГАДКА

ЗАСТАВАЦЦА МЕЛЕЖАМ

Анатоль КУДРАВЕЦ

У пасляваеннай беларускай літаратуре, відаць, няма больш драматычнай постасці, як Іван Мележ. «Драматычнай» у сэнсе ўражлівасці сэрца, хваравіта-балючай рэакцыі на кожны нават нязначны зневішні штуршок, ці то штуршок быў пахвалой ці крытыкай. Палішыцкая зацятасць характару не давала нават намёку на магчымасць нейкага паніратства, хто б у яго не набіваўся. Ён ведаў сабе цану, і гэта давала права моцна стаяць на зямлі.

У той год, а гэта было незадоўга да яго смерці, цераз парк над Свіслоччу я спяшаўся на працу. Дзень быў цёплы, можа, нават гарачы. На адной з лавачак, а іх тады стаяла шмат у парку, убачыў Івана Паўлавіча. Нигледзячы на гарачыню, ён быў цёпла адзеты: кашуля, нешта пад кашуляй, пінжак. Ён гроўся на сонцы, ён убіраў у сябе сонца, і адчувалася, што цяпля гэтага яму было мала.

Гаворка наша абышлася некалькімі звычайнімі ў паспешніцы фразамі. Але я зразумеў, што Івану Паўлавічу было цяжка. Праўда, зразумеў я гэта пасля, адышоўши.

Тады, у той момант, я не ведаў пра яго хваробы. Жывы чалавек заўсёды думае пра жывое і думае, што сам ён вечны. І сёння мне помніцца яго вочы: «Спяшаўся? Спяшайся...» — і яго пасунутае наперад круглое плячо, як засцярога, быццам ён чакаў нейкага ўдара.

Чаго-чаго, а гэтага яму хапала...

Нашмат пазней, ужо ў дзесяцітомным Зборы твораў пісьменніка, у лісце да Г. М. Маркава я прачытаю тое, у чым ён сам прызнаўся, хадзя зрабіць гэта яму было няпроста.

«...В моей жизни в последние два-три года произошло значительное ухудшение здоровья. Я и прежде не мог похвастаться здоровьем, старая, с фронтовых времен болезнью почек (нефрит) изрядно омрачала мне жизнь и прежде, лишала меня многих радостей жизни, но в последние годы будущее моё вообще, похоже, затянуло тучами, в которых почти не видно просвета. У меня началася почечная недостаточность, упорная гипертония, головные боли и т.п. Очень плохо со сном. Годами мучаёт непроходящая усталость...»

Тады ж я паспяшаў на працу, пакінуўшы Івана Паўлавіча на лавачкы з яго нялёткімі думкамі.

«Усё правяраеца смерцю...» «Помні пра смерць...»

«І ёсё ж як цяжка, праста немагчыма гаварыць пра Івана Мележа ў мінулым часе. Цяжка ўспамінаць пра тое, што не ёсць у спасіць, а што ёсць жывы чалавек, што ёсць сама жыццё, хоць жалобная музыка стараеца ўзарваць непрыніцце гэтага як рэальнай зададзенасці...»

Такія слова напісаў я на лісце паперы 10 жніўня 1976 года, на другі дзень пасля смерці Івана Паўлавіча Мележа. Такія думкі не пакідалі мяне і на трэці дзень пасля смерці, калі пахавальная працэсія павольна, нібы стараючыся затармазіць, падоўжыць у часе апошні з міны ход гэтага чалавека, ішла ад Дома літаратуры ўбок праспекта, і я ішоў наперадзе яе, несучы перад сабой партрэт Івана Паўлавіча ў нязвычайнай трагічна-чорнай аводзцы...

Ішоў і думай, чаму лёс такі неспагадны для беларускай літаратуры?

Адкрыўшы для ўсяго свету мацярык прыгожых палескіх людзей, пра якіх раней калі і гаварыл, то з пэўным гумарын скепсісам, як пра нешта туземнае і экзатычнае, Мележ сцвердзіў сябе як вялікі мастак і вялікі патрыот.

Дуб падае ў лесе — адкрываецца прагал. Велічыня прагалу можа даць нейкое ўяленне пра тое, якое гэта было вялікае дрэва. Пройдуць гады, прагал зарасце хмызам і драбналессем. Але ўся гэта зеляніна, як бы яна не раскашавала і не рвалася ўгору, ніколі не можа расказаць пра тое, як тут буйна расло, шумела, зелянела, цвіло, словам, жыло гэтае дрэва, як добра было схавацца пад яго раскідзістай кронай ад дажджу, сонца, ці проста прыхінуцца плячыма да магутнага ствала, плюбавацца моцай і прыгажосцю, далучыцца да ягонай зямной сілі і самому адчуць сябе лепшым, мацнейшым, прыгажэйшым.

Гэта пра лес і пра дрэва. З людзімі яшчэ складаней. А калі чалавек гэты — мастак, сапраўдны мастак, — а вялікі пісьменнік не можа не быць мастаком, — і хай пісьменнік пакідае людзей не ўвесь, хай ён застаецца ў сваіх кнігах, і яны могуць расказаць, як і пісьменнік пайшоў, што ён зрабіў і што не паспеў зрабіць, але адчуванне, што прагал, які ўтварыўся пасля яго адыходу, ніхто не можа закрыць, заўсёды выклікае пратэст, нязгоду.

Гаворець: час — найлепшы лекар. Можа, і так. Але прайшлі гады, як не стала Івана Мележа, а з кожным новым годам мы ўсё вастрый адчуваєм, што шырэйня прагалу, які ўтварыўся пасля яго адыходу, не звужаецца, і ўсё вастрый шчыміць сэрца ад болю і не даюць супакення незакончаныя творы пісьменніка і ягоная постасць, мужыкавата-непрыгасаная, чужая ўсякому штучнаму прыхарашванню, можа, і прыцягальная гэтай неадольнай мужыкаватасцю, — па-новаму прыгожа паўстаете перад намі.

Ён ніколі не быў шумна-вясёлы. Нават калі ўсміхаўся, нават калі смяяўся, пячатка суму, як аблачынка на ясным небе, не пакідала ягоных вачэй. Ён нібы ўвесь час слухаў сябе, нібы нешта чуў у сабе. Пасля яго смерці стала зразумела, адкуль гэта ішло. Вайна, цяжкае ранение, а пасля — хвароба. Яна цягнула з яго сокі, падточвала здароўе, як чарвяк-крывасмок, чарвяк-прыліпал. Ён не любіў пра гэта ні з кім гаварыць. Але сам ён пра гэта ведаў!..

Незадоўга да смерці Кузьма Чорны запіша такія роспачныя слова: «Хто за мяне напіша мае раманы?...»

Ніхто не напіша, ніхто не напісаць.

Мележа таксама хвалявалі тыя ж трывогі.

16 верасня 1975 года ён запішаў дзенніку:

«Надвор’е сёння зранку хмурнае. А пад вечар праіснілася. Усе дні найбольш сонечна, неба сінія. І ўтварыўся, уночы ўжо холадна. Але я адчуваю сябе кепска. Стомленасць агульная і апатыя да ўсяго. У тым ліку да рамана. Не хочацца (і не можацца) нічога рабіць. Ляжыць маякніга, якую чакаюць у «Польмі» (напаміналі).

Відаць, так і застанецца недапісанай мая абяцаная «Палеская хроніка».

Так яно і сталася. Уся хроніка, як яе замысліваў пісьменнік, засталася недапісаная. Але хроніка «Людзі на балоце», «Подых навальніцы», «Завеі, снегань...» была напісаная.

У 1962 годзе паралельна з вучобай на аддзяленні журналістыкі я працаваў у «Калгаснай праўдзе». Газета тады выходзіла на дзвюх мовах — беларускай і рускай. Сярод журналістаў і не толькі журнaliстаў раптам прайшлі чуткі, што Іван Мележ напісаў раман пра вёску, пра Палессе. Каму ж, як не «Калгаснай праўдзе», расказаць пра гэта вяскоўцам, тым жа палешукам?.. Не памятаю ўжо, хто з рэдакцыі вёў перамовы з Іванам Паўлавічам. Тады раз у два тыдні, ці раз у месяц абавязковая рыхтавалася і выходзіла ў «Калгаснай» газете «Літаратурная старонка». І вось з’яўляецца мележаўская старонка з загалоўкам: «У беларускай літаратуре свята!». Фота пісьменніка, слова пра яго і раздзел з раману.

Сапраўды, гэта было свята беларускай літаратуре, свята чытачоў і, вядома ж, свята тых, хто рыхтаваў «старонку». Усяго

чоу і галоўны рэдактар, ён жа аўтар гэтых словаў, цесна суседнічаюць у адным пакоі — адно акно, два сталы, некалькі крэслаў. Дырэктор няма. Нястомны таптун, ён у вечных паходах — то гарсавет, то гаркам, то Дом друку... Выдавецтва маладое, але ўжо замахнулася на сто п'яцьдзясят кніжак у год. А гэта грошы, папера, паліграфія... Гэта рэдактары, карэктары, машыністкі... Усім патрэбна месца для працы, усім патрэбна зарплата, усім патрэбны кватэры...

Заходзіць Іван Паўлавіч. У яго добры настрой. Нарэшце лёг на паліграфічныя машины шосты — апошні — том Збору твораў. Гаворка пра кнігі, пра гэты том. Іван Паўлавіч сабраўся выходзіць з пакою і раптам, ужо ад дзвярэй:

— Ну вось, хутка будзеш намі кіраваць! — Гэта галоўнаму рэдактару. Іван Паўлавіч жартуе. Ён жартуе рэдка. Але сёння ў яго такі хароши дзень...

Праз некалькі дзён званок з ЦК КПБ. Звоніць Уладзімір Гніламедаў, загадчык сектару літаратуры:

— Станіслаў Антонавіч Марца-леў хоча цябе бачыць.

Марца-леў — загадчык аддзелу культуры.

Першыя думка: нешта ў выдаўецтве «не так». Але што «не так»? Здаецца ж, усё як трэба: планы вытырмліваюцца, кнігі выходзяць, і добрая кнігі. Пытаюся ў Гніламедава: «Не ведаеш, чаго кліча?». Парцыйная дыпламатыя не дае збою, не дае права сказаць праўду. Гаворыць: «Не ведаю». Кажу Міколе Гаўрылавічу: так і так, клічуць у ЦК Паварушыў рыйкімі кусцістымі бровамі, неяк адчужана-спакойна, быццам нехация, адказаў:

— Ат, схадзі...

Гаворка ў аддзеле культуры не зацягнулася.

— Як вы глядзіце на тое, каб пайсці на працу да нас? — Гэта слова да мяне, яны як абухам па галаве.

— Станіслаў Антонавіч, я чалавек канкрэтнай работы. Быў часопіс «Маладосць», цяпер выдавецтва, кнігі...

— У нас вельмі канкрэтная работа...

Вось і жарцік, Іван Паўлавіч.

Як я зразумеў пазней, з ім раіліся, шукаючы кандыдатуру для працы ў сектары літаратуры. І ў тым, што Анатоль Кудравец на некалькі гадоў трапіў на «вельмі канкрэтную работу», безумоўна, была заслуга і Івана Паўлавіча Мележа. Ягоны аўтарытэт у тых гады — не толькі як пісьменніка, а як грамадскага дзеяча, як акумулятара і выразніка агульнанаціональнай думкі быў выключна высокі.

...Ёсць фота 1972 года: Іван Мележ і Пётр Машэраў. Машэраў — першы сакратар ЦК КПБ, вышэйшая ўладная асоба рэспублікі, далікатна паклаўшы сваю руку на руку пісьменніка, нешта гаворыць. Мележ уважліва слухае. Па тварах відаць, што гаворка сур'ёзна. На жаль, ні аднаму, ні другому лёс не даў дажыць да часу, калі ў Беларусь з'явіўся шанец выйсці на шлях самастойнай дзяржавы. Кажу «на жаль», хоць нікому невядома, як кожны з іх паставіўся да гэтага часу і як час паставіўся б да кожнага з іх...

► ЗАПІСЫ

ДЗЕВЯНОСТА ТРЭЦІ

«ЗАНАТОЎКІ ДЛЯ СЯБЕ», ЗРОБЛЕНЫЯ Ў ЧАС ПАСЯДЖЭННЯЎ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

«Літаратурная Беларусь» працягвае друкаваць дзённікі народнага паэта Беларусі Ніла Глевіча — ягоныя сведчанні пра працу Парламенце маладой і незалежнай краіны, пра наш лёсавызначальны 1993 год...

Гэтыя занатоўкі — не стэнграфічныя запісы, а суб'ектыўныя ўражанні, ацэнкі і думкі колішняга дэпутата Вярхоўнага Савета, своеасаблівы адбітак-адлюстраванне ягонага стану душы ў той вельмі складаны і пераломны час.

Сваёй шчырай суб'ектыўнасцю яны найперші цікавыя сучаснаму чытчу.

Ніл ГЛЕВІЧ

11-га чэрвяня

«Рознае». Дэп. Сапронаў выканаў абурэнне, што на яго запыт міністру ніякага адказу. «Гэта дзяржава — ці што? Адно прадпрыемства спаганяне з другога плату ў валице, не маючы ніякага юрыдычнага права! Ідзе нарастанне крытычнай масы! Скора выбухні!..

Дэп. Сумар — аб бясчынствах у сферы рынку збыту, аб бедах вытворцаў гародніннай прадукцыі.

Дэп. Зяленін: што за парадак і дысцыпліна? Зарэгістравана 232 дэпутаты, а ў зале — 156. Суседзі рэгіструюць адсутных! Траба пазбавіць такіх дэпутатаў мандата і правесці ў акургах новыя выбары! Чаму пакрываем мы іх?

Пытанне «Аб статусе дзяржаўнай граніцы». Дэп. Бачароў зрабіў добры аргументаваны даклад. Прагаласавалі: за — 202. Упэўнена прайшло.

Цікава, як некаторыя пытанні праходзяць. Здавалася б, у пафасе многіх прамоўцаў: «Нікіх граніц! Ні з Украінай, ні з Расіяй!». А вось жа прагаласавалі. Значыць, за «адмежаваную» Беларусь?..

15-га чэрвяня

У «Розным» — дэп. Піскароў, іранічна кагос цытуе: «Вярхоўны Савет працуе добра?». Нельга так ацэнваць работу ВС — калі рэзка павышаюцца цэны, ідзе сацыяльнае расслаенне грамадства. «Даць сацыяльна-еканамічную інфармацыю», — гэта — да Шушкевіча і Кебіча.

Дэп. Вярцінскі А. І. даў адпор выдавецтву «Эрыдан» за яго праект Закона аб мовах. Зачытаў зварот гр. Саламонава ў абарону беларускай мовы.

Дэп. Лукашэнка: патрабуе неадкладнай справаздачы кіраўнікоў дзяржавы аб сацыяльна-еканамічным становішчы ў краіне. І прафсаюзаў таксама! И нельга спешна згортаўца работу Сесіі! (А гэта правільна.)

Закон Аб дзяржаўнай службе (працяг абліковання).

Дэп. Заблоцкі. Зноў: у службах трэба прымасць прысягу!

Паставілі на галасаванне. За — усяго 167. Завязалася спрэчка. За прысягу выступілі дэпутаты Вярцінскі (А. І.), Грый. А дэп. Савіцкі супроць (іранічна-здзекліва). Дэп. Бабачонак: або здымайце законапраект зусім — або абавязковая з прысягай! Яшчэ раз заклікае галасаваць за прысягу Заблоцкі, спасылаецца на Гарыбалдзі: «Создали идеалы, тепер создадім гражданіна» (мудра!). Зноў на галасаванне — і зноў недабор. Не праходзіць! Цікава! Не хочуць нашыя дэпутаты цырыманіялаў!

16-га чэрвяня.

Рознае. Дэп. Валчэцкі (з нашай Камісіі) зачытаў пастанову прафсаюза аб забастоўцы настаўнікаў з 1-га верасня, калі не павялічыць зарплату. (Правільна! Колькі можна цярпець жабрацка становішча?)

Дэп. Какоўка зачытаў Зварот калектыва рабочых завода і гарадскога Савета дэпутатаў (г. Новаполацак). Б'е Кебіча за... мае час наведаць фестываль у Маладзечне, лікёра-гарэлачны завод і пахваліць прадукцыю, а на наш горад часу не мае.

Дэп. Баршчэўскі. Услед за Валчэцкім гаворыць пра мізэрную зарплату работнікаў адукцыі. Зарплата служачых у прымысловасці ўсё ж на 50 і нават на 70 працэнтаў большая, чым у настаўнікаў.

Дэп. Бойка — аб папярэджанні рабочых прафсаюзаў: патрабуюць адмініністрады падаткі на дабавачную вартасць. Ужо на гэтай сесіі трэба разгледзець пытанне аб эканамічна-сацыяльнім становішчы ў Рэспубліцы.

Аб прыыватызацыйных чэках.

Дэп. Кудравец. «Прыхватызація» ідзе ўжо на мільярды, а не на мільёны. Трэба вярнуць ўсё да нуля назад — дзяржаве і тады пачаць спачатку — сумленна, па закону. (Гэта тысячу раз правільна! Толькі так!)

Дэп. Баршчэўскі і ўслед дэп. Трусаў: ні ў якім разе не прыватызаць бібліятэкі і музеі! Гэта пярэчыць Закону аб культуры! Паставілі на галасаванне. За іх прапанову — 220. Брава! Хоць гэтыя аўкты культуры пакінулі дзяржаве.

17-га чэрвяня

У «Розным». Дэп. Лябедзька: 240 дэпутатаў прагаласавалі за агульную стратэгічную (ядзерную) сілы (СНД-1). Гэта не клопат пра нейтральную Беларусь. А дзе гарантія?

Дэп. Пазняк: без пэўных вызначальных палажэнняў прымасць Канстытуцію ніяма сэнсу. БНФ — за парламенцкую рэспубліку! (Правільна! Толькі так! Толькі парламенцкая!).

Аб праекце Канстытуцыі РБ.

Дэп. Шаладонаў. Пропануем тры блокі законапраекта — тры варыянты: першы — на чале дзяржавы прэзідэнт, другі — улада прэзідэнта аблежаваная, трэці — дзяржава без прэзідэнта, парламенцкая рэспубліка. Прагаласавалі за кожны. Вынікі засведчылі адсутнасць адзінага погляду на форму вярхоўнага кіравання ў дзяржаве. І аднак жа блок першы (з моцным прэзідэнтам) набраў 213 галасоў, каб яшчэ 17 — і прайшоў бы.

Дэп. Грый: мы, дэпутаты ВС, маем права на непасрэдную інфармацыю аб міжнародных падзеях, справах, а бяром яе з друку, у інтэрпрэтациі журналістаў. Напрыклад, аб забастоўках у блізкіх суседзяў, аз заяве ўрада Расіі — што мы ведаем з дакладных крыніц? Трэба, каб у нас быў свой інфармацыйны цэнтр.

першую ролю вылезе антыбеларус — і Беларусі каюк! А нашай мове — перш за ёсё.

29-га чэрвяня.

Напачатку — сустрэча з Лехам Валенсам.

Натуральна, яму першаму і далі слова. Выказаўся з дыпломатычнай далікатнасцю, але і з ўймі сімпатыямі да ўсходніх суседкі. Не сказаў бы, што ў зале важную асабу слухалі ўважліва і з дастатковай павагай. Калі ж сказаў, што «Салідарнасць» будзе супрацоўніца з Беларускім Народным Фронтом — у радах зашумелі яшчэ больш. Пайшлі галасы, і чуць гэта было непрыемна. Калі скончыў свою нядоўгую прамову — волгескі быў досьць рэдзенкія. Адным словам — не «герой часу».

Далей пайшло «Рознае». Дэп. Качан: Што далі рэспублікам сувэрэнітэты? Патокі крыві? Куды вы, Станіслаў Станіслававіч, нас вядзеце? У 17 век? У грамадстве — «растление»! А што робіцца з асвятленнем нашай гісторыі? Национальнымі героямі становяцца зраднікі тыпу Вацлава Іваноўскага! Народ вам не даруе гэтага! Да якога часу вы, Станіслаў Станіслававіч, будзеце разбураць то, што стварыў народ?

Дэп. Трафіменка злосна «пахваліў» Валенсу: той пацвердзіў ленінскі тэзіс, што дзяржавай можа кіраваць «кухарка». А ў нас з ленінскага тэзіса смяюцца.

Дэп. Холад. Аб крымінальных спраўах у Барысаве. Камісія ВС праўверыла, а вынікі праўверкі разгледзелі не на Прэзідыму ВС, а ў Мінскім аблвыканкаме. Б'е Кебіча за патуранне «нігоднікам».

Дэп. Антончык. Мае артыкулы аб канкрэтных злачынствах. «Звязда» не друкуе («эздымі прозвішча міністра»), «Народная газета» не друкуе (редактар Сярэдзіч зрабіў высновы, бо сам хоча стаць кампаньёнам будаўнікоў). Вось такія сур’ённыя адвінавачванні. З такой высокай трывуну.

Дэп. Грый: мы, дэпутаты ВС, маем права на непасрэдную інфармацыю аб міжнародных падзеях, справах, а бяром яе з друку, у інтэрпрэтациі журналістаў. Напрыклад, аб забастоўках у блізкіх суседзяў, аз заяве ўрада Расіі — што мы ведаем з дакладных крыніц? Трэба, каб у нас быў свой інфармацыйны цэнтр.

Дэп. Жукоўскі. Заяўляю працэс супроць зневажання ветэранаў і героям нарада ў Вялікай Айчыннай вайне. Іваноўская рабіць героем — ганьба! А верх — апафеоз — гэтага — намер правесці вечар 50-годдзя Саюза Беларускай Моладзі. У савецкай Беларусі, іменна ў савецкай, быў створаны ўмовы для сувэрэнай дзяржавы! (Усё гэта — з вялікім вялікім пафасам, нават большым, чым заўсёды).

Пытанне аб Камітэце Дзяржаўнай Бяспекі: каму КДБ павінен належаць — Савету Міністраў ці Вярхоўнаму Савету?

Дэп. Грый за першое — за Савет Міністраў. (Вельмі кепска слухае зала. Старшыня дае званак за званком. Крыкі: «Галасуем!».)

Зноў разгарэліся спрэчкі. Дэп. Грыйбаў: ні ў якім разе нельга ў СМ! Заклікаю не галасаваць! Дэп. Майсеев: чаму Кебіч так цягне КДБ у СМ, пад сваё крыло? Задумаліся? Прашу вас устрымацца ад непрадуманага кроку! Дэп. Баршчэўскі: Хай вырашыць новы Вярхоўны Савет! У вас усё роўна не пройдзе! Гэта пытанне канстытуцыйнае. Толькі пасля прыняцця новай Канстытуцыі вырашыцца. Дэп. Навумчык: у 1991 годзе паводзіны старшыні КДБ Шыркоўскага былі годнымі. Ви ж не захапілі.. Вы ж не захапілі!.. Вы..!.. Дэп. Папоў: КДБ павінен быць падпарадкованы Савету Міністраў! Урад адказвае за бяспеку дзяржавы! Як без КДБ ён забяспечыць? З юрыдычнага пункту гледжання — толькі СМ! (у зале шум, крикі, поўны хаос! Кузняцоў яўна не спраўляецца з залай. Трыбуну захапіў дэп. Папоў. Крычыць: «Мікрофон выклічылі за трибунал! Мікрофон дайце!». Да Кузняцова падляицеў Пазняк, нешта крываць яму ў твар, што — не чую. Каля мікрофона на праходзе галіяпце Германчук: дайце звесткі! дайце звесткі аб..! Затым махнёў рукой і пайшоў на праводзіны Леха Валенсі, недзе там жа і Шушкевіч. А тым часам прагаласавалі. Трох галасоў для перамогі Саўміна не хапіла. Засталося, як было.

Пра падпісанне Шушкевічам Дагавора аб калектыўнай бяспечы.

Старшыня ВС Шушкевіч тлумачыць, чаму да гэтага часу

Дагавор не падпісаны. (Ой, зараз будзе гвалт! Ой, будзе!) Даказвае, чаму нам ні ў якім разе нельга падпісаць гэты Дагавор. У Таджыкістане ўжо загінула ста тысяч чалавек. Дык што — і мы ўцягнемся туды? (Добра гаворыць, пераканаўча. Вельмі пераканаўча!) Ва Узбекістане насельніцтва ў два разы больш, чым у Беларусі. А армія ў пяць разоў меншая).

Дэп. Ганчар: «Сем пятніц на тыдні. Абвергніце, што гэта не датычыць вас», «Ці маеце права кіраваць калектыўным органам?». (О, куды хапіў! Ды як бесцірымонна!)

Дэп. Гетц: Дзе карані — чаму пагаршаецца эканамічнае становішча?

Шушкевіч: Нельга адной нагой стаяць у чоўне прыватызацыі, а другой — у чоўне планавай эканамічнай сістэмы! Прыклад трэба браць з Польшчы! (Г. зн. усё прыватызаўцаў).

Дэп. Навумчык: Ці не лічыце вы неабходным зрабіць кадравыя перамены, калі ва Урадзе такі развал?

Шушкевіч: Не пра асобы гаворка, а пра канцэпцыі!

Дэп. Казлоў. Дамагаеца, каб Шушкевіч выказаў свае асабістыя адносіны да Дагавора.

Дэп. Новікаў (генерал). Што перашкаджае вам выслушаваць вяленых, афіцэрў? Апошняя вашая сустрэча з вайскоўцамі была 2 студзеня 1992 г.

Шушкевіч. Армія павінна быць па-за палітыкай.

даў, хача я не выключаю і іншых пагадненняў.

Дэп. Новік (Шушкевічу): Колькі прац Беларусь на заход прайшло зладзейства? Ці лічыце вы, што калі б мы не засцерагліся і дапусцілі, наш Урад пайшоў бы на здачу беларускай Дзяржаўнасці, нашай незалежнасці?

Шушкевіч. Нехачу, каб з майго дакладу рабіцца такія высновы...

(Рэпліка Станкевіча — напаўголоса, для блізкага акружэння: «Столькі выпішы, можна яшчэ і не так гаварыць!». О-о-о, усе ў адну дудку!)

Дэп. Скарынін. Здзекліва іранізуе, што Шушкевіч не ведае зместу Дагавора аб калектыўнай бяспечы. О, як прыпірае Станіслаў да сцяны!

Дэп. Вайцянкоў: Паедзьце з Кебічам у Москву, і праз два тыдні мы тут збярэмся і агаворым сітуацыю. Бо сёння ў зале надта многа істэрыкі. Вы досыць паспешліва і нечакана для многіх праінфармавалі, а трэба спакойна, не так, як сёння... З'ездзе пагаварыше ў Москве...

30-га чэрвеня.

У «Розным». Дэп. Ніканчук — аб школьных падручніках: сітуацыя на сёння катасрафічная, вучыцца няма па чым.

Дэп. Звераў. Мільёны даляраў пускаюць на чорт ведае што, а на лекі дзецыям няма і цэнта! (Малайчына, Звераў!)

Па дакладу С. С. Шушкеіча (працяг).

Дэп. Грыб. Вельмі настойліва — у абарону Дагавора аб калектыўнай бяспечы. (З унутранымі напарами супраць Шушкевіча.)

Дэп. Слямнёў. Спакойна тлумачыць, што проблемы з падпісаннем Дагавора па сутнасці няма. Апраўдвае дзеянні Шушкевіча.

Дэп. Піскароў. Рэкамендуе Шушкевічу ехаць у Москву да Ельцина, а не ў Злучаныя Штаты да Клінтані.

Дэп. Грынёў. Гаворыць спакойна, разважліва, — але! Як і Піскароў, рэкамендуе паехаць у Москву, а не ў Амерыку.

Дэп. Скарынін. Патрабуе пра-галасаваць за давер Шушкевічу па галоўных пытаннях: Дагавор, КДБ, Рэферэндум і інш.

Дэп. Зданевіч. Спакойна, але настойліва гне сваё (прыватызацію). Дае ў косці і Шушкевічу — за непаслядоўнасць, за не-падтрымку ў многіх пытаннях дэмакраты.

Дэп. Сцяпаненка (Шушкевічу): Ці ёсьць у вас крэда? Лінія? Дзе паслядоўнасць? Што за «изво-ротливості»? Гэта ж палітычная спекуляція! Вы — як прафесійны акцёр! Перастаныце хітраваць! (Бросіце лукавіты!) Патрабую: даклад Шушкевіча не прымасці! Пазадку ў ЗША адмінінцы! На чарговай сесіі паставіць пытанне аб даверы Шушкевічу!

(Даўно падазраваў, што гэтыя былы першы сакратар з Жыткавічаў належыць да ліку крайніх ачмурэлых. Помню, як ён не захадзеў сустрэцца са сваім дэпутатам ВС Васілём Быковым — ухіліўся, скаваўся ад гасцей. Прыехалі — у яго была нарада ў райкаме, і нас папрасілі пачакаць. А потым — няма! Знік! Сакратарка: «Наверное, куда-то срочно позвали...». Куды? У Мінск? Дык папрасі прафачэння — і госьць-дэпутат зразумее...)

Дэп. Майсееў: Прэм'ер-мініс-тра — неадкладна ў адстаўку!

Наш Савет здольны на разумныя рашэнні.

Дэп. Трусаў А. З чаго пачалося ў нас канфліктаванне? З пытання аб уласным войску. «Уесь урад сёння ж у адстаўку!»

Дэп. Дзейка (у працяг Труса-ва): Хто і сёння ў дзяржаўных крэслах? Усе тыя ж чыноўнікі антыйбеларускай загартоўкі! (Малайчына, Дзейка!)

Дэп. Гілевіч. (Колькі гаварыў — увесі час бачыў, як генерал Піскароў вульгарна паводзіць сябе, ёрнічае, «лыбіцца», бо — за трыбунал «не той», і не тое, што ім трэба, кажа. Ды яшчэ і не на той мове.)

1-га ліпеня

У «Розным». Дэп. Даўлюд. Падобна, што дэпутаты Лукашэнка, Станкевіч, Скарынін і інш. страцілі чалавече сумленне...

Дэп. Даўгалёў. (Ад групы «Згоды».) Урад не здольны вырашыць найважнія проблемы, структуры — усе — камуністычных часоў. Змянілі вывескі — і толькі! (У зале шумяць — не падабаецца. А ён — ох і пляжыць. Ох і пляжыць!) Няма канстытуцыйнага ўрада! Ёсьць прапановы па новых назначэннях.

Абмеркаванне даклада Шушкевіча (працяг).

Дэп. Грынёў. Трэба распраца-ваць доўгатэрміновую эканамічную палітыку. Для гэтага — Шушкевічу сустрэцца з Ельциным.

Шушкевіч прымае прапанову. Падтрымалі і галасаваннем.

Дэп. Трусаў. Адмінінцы пазадку афіцыйнай дэлегацыі начале з Шушкевічам у ЗША, а заніцца тут наспелымі проблемамі.

Дэпутата Вярцінскага А. І. заглушилі. Заглушаюць і дэп. Заблоцкага крыкуны з фракцыі «Беларусь».

Дэп. Карпенка пазадку падтрымаў, але... з агаворкамі. Пазадкі фармальныя, гасцяў, з жонкамі і дзеткамі — навошта? Дайце праграму пазадку! (Даўно бачу, што Карпенку наш спікер нечым не задавальняе.)

Шушкевіч дакладвае, што ў праграме, але скомкана.

Дэп. Цярэшка. Заклікае: Будзем памяркоўнымі! Гэта не проста візі старшыні ВС, а візі кіраўніцтва дзяржавы. Пра-дугледжана падпісанне многіх пагадненняў. (У зале шумяць, крыкніць, адчуваеца агульная непрыязненасць да ЗША.)

Дэп. Гетц. Чаму не ў кампетэн-цы ВС задума пазадкі? Именна Вярхоўны Савет павінен рашаць!

(Крыгчыць.) Чаму іменна гэтыя ў далегадыўлююць людзей?

Дэп. Мачуленка. Не трэба сёння галасаваць прапановы!

Дэп. Станкевіч. Уключыць у склад дэлегацыі міністра Кра-чанку!

Шушкевіч упарціца, стаіць на сваім.

Паставілі пытанне на галасаванне. Супроць паездкі ў ЗША — усяго 44 галасы. Дробны кры-кун за спіной у мяне крыгчыць і крыгчыць — ну проста як дурнаватая вясковая баба. Mae права! Дык чаму ж не?

Дэп. Цумараў. Коратка і ясна — звольніць з пасадаў уесь Прэзідзіум ВС — і не менш!

Дэп. Булахай. Горача падтрымаў Цумараў.

Дэп. Ганчар. Зноў у атаку на Шушкевіча і Прэзідзіум.

Дэп. Карленка. Зноў пра ма-ральны бок у справах дзяржаўных.

Спречкі скончыліся галасаван-нем. За недавер Шушкевічу — 166, за давер — 27, астатнія, больш сотні, не галасавалі нікі.

На перапынку члены прэзі-дзіума сабраліся ў пакойчыку за сцэнай. Апрача Шушкевіча і Кузняцова быў Грыб, Слямнёў, Савіцкі, Куцічкоў, Леўчык, Сасноў, Гілевіч... угарвалі Шушкевіча папрасіць прафачэння ў ВС за пераход у спрэчках на пярсоны, бо гэта, маўляй, на шкоду яму са-мому. Вядома, карэктынсць трэба захоўваць. Пасада!

2-га ліпеня

У «Розным». Дэп. Кучынскі робіць «утык» Кебічу, што і ён вінаваты (а не толькі кіраўніцтва ВС) у знішчэнні зброя, якая пат-рбная нашай рэспубліцы.

Дэп. Навумчык. Заўвага ў адрастадаўціў афіцыйнай камісіі ВС — крытка радыё і тэлебачан-ня за тэндэнцыйныя характар інфармацыі, за нападкі на тых, «што не хацелі ўдзельнічаць у камуністычным шабашы, у спробе камуністычнага перавароту».

Дэп. Герасюк. Падстаў кры-дзіца на Шушкевіча шмат... Але — хто раскрадае дзяржаўныя, народныя багацці, хто шыкоўна будзе ўзнагароды? Кебіч, Кенік, Мяс-ніковіч — не хопіць часу, каб назваць усіх.

Пытанне аб імянных прываты-зацыйных чэках.

Дакладчык — старшыня камісіі Козік. Вельмі складанае, цяжкае пытанне. З дакладу мне стала ясна адно: для зладзюга-наў ту магчымасці пажывіцца і

нажыцца агромністая. Пачаліся гарача, вострыя спречкі.

6-га ліпеня

У «Розным». Дэп. Ціхіня. Абві-навачвае ва ўсім Шушкевіча і пагражае: сыходзь! (Нічога не дайшло да шаноўнага?)

Дэп. Гілевіч. Дзяржаўныя мужы (Кебіч і іншыя) не пера-адолелі психалогіі залежнасці, паслухмінасці, падпрарадкавання Крамлю — захавалі звыклыя стан душы, свядомасці: там, там разумнейшыя, мудрэйшыя, там ведаюць лепш, як павінна быць, як трэба, — там! Яны бяруць на сябе адказнісць — і нам так лепш, лягчэй і прасцей, зручней.

Нашыя мужы не падніліся ў душы, у свядомасці, да самастойнасці, да незалежнасці, да супроводжання, да падтрымкі, да самапачування гаспадарамі ў сваім доме, да ўсведамлення: «Мы вырашаем, як і што, мы самі! Мы і толькі мы! Мы бярэм на сябе ўсю адказнісць!»

Дэп. Майсееў. Выказаўся ў падтрымку Шушкевіча.

Дэп. Новік. Таксама абараняе пазіцыю Шушкевіча.

Дэп. Дзейка. Робіць запыт старшыні КДБ Шыркоўскуму (паўторна, ужо нядаўна рабіў): якімі фактамі валодае КДБ? «Патрабую поўнай інфармацыі!»

Дэп. Крыжаноўскі. Абвінавачвае быльых партакрататаў у ганебнай пазыцыі. Затым пра дэп. Станкевіча, які нібыта яму прыграіць: «Мы тэбя сделала инвалидом!» (У зале шум, незадавальненне. Відз, Станкевіч гаварыў жартам).

Пытанне аб прыватызацій-ных чэках.

Прэамбулу да размовы з дакладчыком Шушкевіч. Але дакладчык Козік папрасіў на некалькі гадзінай адкласці абмеркаванне.

А ў гэта, што ў мяне за спіною, не зачыненца рот — зусім не помніць чалавек, дзе ён знаходзіцца: крыгчыць па ўсякім повадзе і без повадзе.

Пытанне аб пакаранні смерцю — уводзіць ці не ўводзіць у Беларусь гэту вышэйшую меру пакарання за цяжкое злачынства.

Старшыня Вярхоўнага Суда Каравай прапанаваў адмінінцы смяротнае пакаранне за эканамічныя злачынствы (якія б цяжкія яны не былі).

Нечакана разгараўлася вялікая спречка, здаеща, ёй не будзе канца.

7-га ліпеня

У «Розным». Дэп. Качан. Зноў той жа крык — і гэта ўжо сумна.

Адкладзенае пытанне аб прыватызаційных чэках.

Дакладчык — Козік. Пачалася вострая гаворка — і законапраект сёння не прынялі.

Пытанне аб Рэферэндуме.

Дакладчык — старшыня Камісіі Леўчык. Фактычна даклада не зрабіў, сказаў дзве-тры фразы і — «Законапраект у вас у руках. Чытайце! Рашайце! Галасуйце!».

Дэп. Баршчэўскі. Гаворыць без палеркі. Як прафесійны пра-моўца. Ды і голас паставілі. Пра рэферэндум — вельмі пераканаўчы.

Дэп. Навумчык. Б'е Ш

► ФРАГМЕНТЫ

ТЭОРЫЯ ЗМОВЫ

(УРЫВАК РАМАНА)

Уладзіслаў АХРОМЕНКА

— ...жны ці!.. кога шчэ ыло веце!.. — стэрэафаничнае рэха пругка адбівалася ад старажытных замковых муроў і шыфравала слова, што гарохам сышаліся з бляшанага рэпрадуктара. — ...іту роды ўшыц ах!..

Сухія галінкі грыфельна раскressлівалі чыстае травеньскае неба. Памаранчавае сонейка плёскалася ў срэбных калюжынах. Манументальная спаруда, укрытая белым прасцірадлам, міжволі вабіла зрок таргачоўцаў, сабраных на замчышчы з нагоды святкавання Перамогі. Меланхалійная абыякавасць твару абсалютна не адпавядала тэзісам:

— ...кожны трэці! ...такога яшчэ не было ў свеце!.. подзвігу народа жыць у вяках!..

Старшыня таргачоўская выканкама Качан, немалады мужчына з дробнымі тупымі вушкамі, спрэтыкавана гнаў тэкст у мікрофон. Рэпрадуктар паслушумяна азываўся гудкім вакзальным рэхам, кідаючы ў паветра ліплія слова:

— ...ля сых ашых едзяў та ўдна ба!..

Пры фразе «Для ўсіх нашых суседзяў гэта сапраўдная бомба!» лядашчы ветэрэн, што стаў калі загадкавай спаруды, блямкнуў медалямі медна-нікелевага сплаву і голасам камандзіра расстрэльнага ўзвода скаманддаваў:

— З Богам!..

Прасцірадла надзымулася пухіром і спаўзло паволі. Присутнія адно захайкалі.

— Ні х-храна сабе... — тупа прамовіў нехта.

З басейна, абліцаванага блакітнай сантэхнічнай кафляй, тырчэў магутны п'едэстал. На ім высілася сапраўдная пяцістоклаграмовая авіябомба. Пёркі стабілізатора выторкваліся інферналымі рожкамі. Надпіс «За Беларусь!» на жахлівым боепрыпасе зязуі свежым лакам. Двое бетонных эсесаўцаў, тыповыя Фрыц з Гансам, ваяўніча цэлілі са шмайсерамі ў пратакольны лозунг. Кампазіцыю давяршала масяндзіжовая шыльда, якая тлумачыла недасведчаным: такая ж самая бомба была на борце самалёта Мікалая Францавіча Гастэлы «ТБ-3» падчас апошняга герайчнага вылету.

— Наш раённы аддзел культуры заўсёды змагаўся за духоўнасць і культуру ў нашым раёне, — засведчыла Манда Іванаўна, мажная цётка ў аксамітнай спадніцы з нашытымі ружамі. — Усё ж такі Мікалаі Гастэла — амаль наш зямляк, яго дзеда хрысцілі ў тутэйшым касцёле... Подзвіг народа несміротны!

— Хапеці які танк ці самалёт паставіць, дык грошай не хапіла. Каб не шэфская дапамога нашых славянскіх братоў з вайсковой базы «Волга-Волга» — не было б у нашай сінявой Беларусі гэтай бомбы... — старшыня райвыканкама Качан задуменна пачухаў патыліцу і пасунуўся з трывуны,

дэмантруючы прысутнім дупу, сплясканую старшынёўскім фатэлем. — Штоб там некаторыя ні гаварылі, а без Расіі нам не жыць!

Цыпкастая малалетка з пірсінгам у пупе абсмактала бомбу хцівым позіркам, пасля чаго яшчэ больш непрыстойна ablізала вусны.

— Ваў! Як прыкольна! — ацаніла яна.

— От, Лалітка, як бы такую бомбу на Нью-Ёрк скінуць, так бы з фашисты-піндосаў усе кішкі і шкваркнулі! — павучальна патлумачыў малалетчын тата капітан Капейкін.

Іржавае рыпенне вентыля заглушила наступныя словаў рабіскага афіцэра. З аўтаматных руляў Ганса і Фрыца шуганулі пругкі струмяні, і над бомбай сюрэралістычным німбам расквітнела вясёлка. Па кафляным дне фантана паволі распаўзалася калюжына.

Ад перасоўнага буфета, размешчанага пад руінамі замка каралевы Боны, цягнула апетытным куродымам мангалаў, і бутэлочнае зязнне на сталах натхняла на працяг святкавання Перамогі. Сусальным золатам блішчэў тульскі самавар. Змораны чаканнем народ з энтузізмам пасунуўся да пачастунку.

Рэпрадуктар урачыста грымнуў:

Усё вышэ, вышэ і вышэ
Стралім мы палёт нашых піці!

Неўзабаве пераможныя маршы змяніліся эстраднымі спевамі, папулярнымі ва ўстановах другой нацэнчнай катэгорыі. Народ з аднаразовымі талеркамі і пластыкоўкамі атабарыўся пад старажытным муром.

Шчарбатыя зубцы адкідалі на твары фантасмагарычныя цені. У контурах смеццевых канцэнтраціў угадваліся абрэсы падбітых фашистскіх танкаў. Колькі стомленых і ўчадзелых ужо адпачывалі ў аптыльным замковым рове.

— Таварышы, я ўсё разумею,

— Качан распусціў вузел гальштука, нацурболіў поўную чарку і дэмакратычна пасунуўся да паспалітага людства. — Мой тата таксама працаваў у калгасе простым чалавекам, як і вы ўсё. Але ж тут у нас самы цэнцер Еўропы, так што піце акуратна, а то на мінулья святы ажно трох пераможцаў «Дажынак» камбайнам пераехала...

Спякотнае сонца схавалася ў аблоках. Рулі шмайсераў спраўна палівалі бомбу. У вірлівай вадзе фантана куляліся пластыкоўкі,

«Амерыканцы пасылаюць фінанцы!» — позіркам

пракаментаваў Качан загадчыцы Дома культуры. «Вядома ж, любіць іхнюю «Жыве Беларусь!» можна адно за грошы!»

кружлялі абгорткі ад марозіва і папяровыя сцяжкі.

Народ паволі перацякаў ад помніка да буфета і ад буфета да помніка. У руінах касцёла хаваліся рамантычныя пары. Зухаватыя маладзёны апетытна прыкладаліся да піўных двухлітровікаў. Па Дняпры ў пеністай стужцы прайшла «ракета», і зеленкаватыя хвалі накацілі на плях бельм зубчастым шумам.

Малалетка Лаліта вышыгнула пірсінг з пулка, зашпіліла яго ў вуха і ўзялася крытычна вывучаць у бакавым лістэрку выканкама кафлявага «мерседэса» ўласны адбітак.

Капітан Капейкін жлукціў гарэлку з армейскай біклажкі і размаўляў з бомбай ласкавым расейскім матам. Ён абяцаў неадкладна распачаць палавую сувязь з самім боепрыпасам, з капітанам Гастэлам і яго маці, а таксама са старажытнымі замкамі, сінявокімі краінамі, заакіянскімі фраерамі і нават з пархатым валажнным сабакам, які недарэчна круціцца пад ногамі.

Манда Іванаўна згорбілася, акуратна адляпіла вільготную блузку ад разамлелых цыпак і добразычліва паглядзела на гіганцкі торт, толькі што выстаўлены на стол. Святочны бісквіт у выглядзе ДОТу з «Лініі Сталіна» аздабляў каліграфічны крэмавы надпіс «Ніхто не забыты, нішто не забытае!». Загадчыца Дома культуры падзіліла нажом у вафельны танк Т-34.

— Пятратовіч, пайшлі торт есці!
— Манда Іванаўна цыгнула шыною, выглядаючы Качану.

— А як наконт на брудэршафт выпіць, за мілых дам? — імпэтна адрэагаваў старшыня райвыканкамам.

Сонечны прамень праслізнуў у аблоках. Пляшкі на сталах успыхнулі шматабяцальнімі знікамі. З сядзібы пад замчышчам данеслася інтymнае рохканне.

— Іванаўна, чуеш? — сэнтиментальна пасміхнуўся старшыня выканкама. — Гэта мой Аўка... Сумуе, падшыванец!

— Дагэтуль кабанчыка гадуеш? — Манда Іванаўна засядржалася кроіла кулінарна-патрыятычны шэдэўр.

— А то! Ты ж пры сваім Доме культуры калісь таксама свінчо трымала...

— А я вось думаю, неўзабаве павінна дырктыва выйсці, якая ўсім дзяржслужчымі прыватных кабанчыкаў забароніць... — на ілбе Манды Іванаўны прарэзалася трагічная зморшчына.

— А ты не думай. Я ўжо гадоў пятнаццаць, як не думаю. Рабі, што кажуць, і ўсё будзе добра. Бач, мерарыемства ўдалося. Народу падабаецца. Усім, здаецца, дагадзілі.

— Ніхто не забыты, нішто не забытае! — па сітуацыі азвалася загадчыца Дома культуры.

— Куды там розным еўропам! — натхніцца Качан. — У нас тут, як у лепшых дамах, сама ведаеш чаго... Ну, давай, за стабільнасць!

Зняцацку ад фантана дасліся стрыманыя мациюгі. Галовы прысутных ляятона павярнуліся да недарэчнага замяшальніцтва. Натоўп хаатычна завіраваў;

так здарaeцца, калі падпітыя дзядзькі ловяць жвавага парсючка.

Качан глянтуў убок помніка, сутаргава зглынуў торт і праліў гарэлку на гальштук. На кафляны парапет помніка-фантана ўзбіўся нязграбны маладзён з экстремісцкім надпісам на футбольцы. Яго анемічны твар выяўляў незадаволенасць жыццём і далікатнасцю пісікі.

Гэта быў малады спецыяліст Скіргайла, летася размеркаваны з Менска. У Таргачове яго ўспрымалі як бяскрыўднага вар'ята: піша адраджэнскія вершыкі, з усімі гаворыць па-беларуску,

але сацыяльна бяспечны, у стацыянар можна не выпраўляць. На дзяржаўным мерарыемстве адраджэнец глядзеўся абсалютна недарэчна, як запаленая паходня ў бомбасховішчы. Двоє разамлелых праваахоўнікаў нязлосна зганялі маладзёна наніз.

— Ніхто не мае права біць пазата! — імпэтна адбіваўся Скіргайла, і пырскі з аўтаматных руляў эсэсаўцаў ляцелі яму праста ў твар. — Спадары міліцыянты, вы з народам, ці як?

— Скіргайла, ну злазь, Хрыстом-Богам прашу! — амаль спачувальна папрасіў цыбаты сяржант. — Я ўсё разумею, сам беларускую школу канчаў. Толькі вось «спадаром» мяне абзываць не трэба... У нас у Таргачове за такое лыча чысцяць!

— Зноў гэты адраджэнец... — Качан са скрухай адставіў недапітую чарку. — I чаго яму яшчэ трэба? Не можа святкаваць, як нармальныя людзі?

— Напэўна, вершыкі хоча пачытаць... — здагадалася Манда Іванаўна і нечакана прапанавала: — А хай пачытае... Свята ж — яно для ўсіх!

Праваахоўнікі каля фантана паглядалі пытальна. Качан павагаўся, дампі-такі чарку і напэўна варухнуў пальцамі.

— Ну, хай чытае... Толькі, каб гэцтага не было. Ну, самі ведаеце, чаго...

Адраджэнскі паэт вышыгнуў з кішні пакамечаную паперку, расправіў вузкай белай далоні.

— Шаноўнае спадарства, усе, каму неабываюць лёс нашай Бацькаўшчыны і матчынай мовы, мусіць ведаць, што Мікалаі Гастэла — не толькі Герой Савецкага Саюза, але і нашчадак слыннага шляхецкага роду! Яго прарадзед браў уздел у паўстанні Каліноўскага, а больш далёкія продкі служылі Бацькаўшчыне пры двары каралевы Боны са Сфорцаў і нават самому Папежу Кліменту VII... Карацей, Жыве Беларусь!

Узнікла пачуццё ненатуральнасці, нібы ўсе разам апнуліся на вулічных кіназдымках.

«Амерыканцы пасылаюць фінанцы!» — позіркамі пракаментаваў Качан загадчыцы Дома культуры. «Вядома ж, любіць іхнюю «Жыве Беларусь!» можна адно за грошы!» — спрэтыкавана адказаў позірком.

Адраджэнскі паэт храбуснуў пальцамі і кронпуў потам на аркуш.

**Дзе ж ты падзеўся, крылаты анёл?
У краі пануе рагаты казёл...**

Паветра наэлектрызавалася імгненна. Твары таргачоўцаў зліліся ў адну дрыготкую пляму. У несвядомым натоўпе нехта піснікуў і захлынуўся, прыкрыўшы далонькай рот.

Качан наліўся жоўцю, дробныя тупыя вушкі пачырвяналі. Сітуацыя вымагала неадкладнага адлупу. Старшыня райвыканкама ражучча падняўся і браняносна паплыў праз натоўп, пракладаючы дарогу локцямі і жыватом. Манда Іванаўна сунулася следам і выбачалася:

— Вы ж самі ўсё бачыце... Прадаўся і адпраўоўся...

Народ індыферэнтна саступаў дарогу нач

[...]

— ...а за «казла» адкажаш! I за зрыў мерапрыемства! I за ўсё астатніе! — гупаў Качан у дзвёры Скіргайлівага пакойчыка.

— Ну, чаго табе яшчэ трэба? — цяжка сіпела Манды Іванаўна. — Працай забяспечаны. Жытлом таксама. Вуліцы чыстыя. Батароі гарачыя. Ёсьць нават шанец што-небудзь у «Суперлато» выйграць!

Адраджэнец нярвова каўтаў піва, лыпаў на дзвёры раҳманнымі, бы ў цяляці, вачымі і прыкідаў наступствы паэтычнай чытанкі.

Наступствы паабяцалі неадкладна.

— ...ведаеш, чым такія, як ты, канчаюць? — грымнуў старшыня выканкама. — Турмой! А пятнаццаць сутак ты ўжо зарабіў!

— ...хочаш па-беларуску гаварыць? Калі ласка, гэта ж не забаронена! — памяркоўна дэклараўала загадчыца Дома культуры.

— Але ж нашто нашым людзям

свята паганіц?

Скіргайла шмorgнуў носам і незалежна выпрастай спіну.

— «...хай пачуюць, як сэрца начамі аб радзімай староніцы баліць!» — не ўтрымаўся малады спецыяліст ад пафаснага шэпту.

Качан з Мандой Іванаўнай яшчэ крыху патаўкіся за дзвярыма. Першы цікавіўся наяўнасцю ў Скіргайлы магоў, патрыятызму, сумлення і жадання жыць, як усе нармальныя людзі. Другая спрабавала вытлумачыць нястачу ўсіх гэтых якасцяў выключна несвядомасцю і маладосцю.

— Ён жа нацыяналізмам атручаны! — абураўся старшыня выканкама.

— Нічога, знайдзем супрацьядзе! — супакойвала загадчыца Дома культуры.

Галасы падазрона хутка сцішыліся. Нанізе бразнулі дзвёры — старажытная кераміка на паліцы і пустыя бутэлькі на падвоканні азваліся тужлівым ценьканием. Малады спецыяліст дажлукціў пляшку, адкаркаваў наступную і ўключыў ноўтбук. Змоўніцкі скавытнуў вінчэстар. Лёгкі подых кулера зварухнуў на сцяне выявы Вітаўта Вялікага, Канстанціна Астрожскага, Станіслава Булак-Балаховіча і іншых герояў адраджэнцаў міфалогіі. У чарупіне, што бялела за лядоўні, з кулямётнымі грукатамі закалаціся скручаныя краны.

Ноўтбук загрузіўся. Паэт блазнавата пасміхнуўся, заканекціўся ў Сеціва і зайшоў на ўлюблёны рэсурс — www.ZalatyViek.vkl. Сайт гэты, змайстрачаны нейкім ананімным web-адраджэнцам, уражваў звышпрасунутай трохмернай графікай. Сярод лічбавых замкаў, ратушаў і бажніцаў блукалі шляхотныя маршалкі і вытанчаныя князёўны, мужныя ваяры і патрыятычныя ваўкалакі. Малады спецыяліст уцякаў сюды ці не штодня, каб адпачыць душою і целам.

На маніторы разгарнулася анімацыйная застаўка: геральдычны вершнік лунае на тле сцяга адпаведных колераў і памераў.

— Рэзервацыя... Гета... Проста Лукішкі нейкія... I адно быдла, быдла навокал!.. — дэпрэсіўна прашантапаў Скіргайла, але прац хвіліну заўсёды на сваю крыштуд; ён ужо перасяліўся ў ВКЛ.

Сінтэтычны голас у дынаміках пафаса абвесціў:

Я ведаю, чаго хочуць такія, як ты. Зрабіць аборт маці Івана Жахлівага. Павесіць генерал-губернатара Мураёва.

Як мінімум...

— ВКЛ у Еўропу! Жыве Беларусь!

Нечакана з-за дзвярэй даслалася:

— Ну, а што я гаварыў? Там ён! Усе чулі антыдзяржаўныя лозунгі! Скіргайла, адчыніяй неадкладна! Не хочаш? Іванаўна, давай сюды слесара і ўчастковага. А я папільнью, каб не ўцёк...

— Вось ты і дагуляўся... Вязень сумлення! — уздыхнула загадчыца ДК і паслухміяна зацокала абцасамі.

Маладзён уцягнуў голаў у плечы.

— Ідзе я жыву! — з надрыўным трагізмам выдыхнуў ён. — Ну чаму я не нарадзіўся за часамі якога-небудзь Жыгімonta! Я б усё аддаў, каб жыць не ў цяперашнім часе, а ў...

І тут над Скіргайлавым вухам зацурчэў зманлівы, бы ў русалкі, голас:

— Яснавяльможны спадар Скіргайла сапраўды гэтага хоча?

Лоб спадара імгненна спатнёу. Міжволі падумалася пра вышэйшыя сілы, парапармальныя з'явы, матэрыйлізацыю волі і перамогу цуду над розумам.

Паэт адсташіў пляшку і здзіўлены зірнуў у інтэрфэйс:

— Няўжо нарашце на вышэйшы ўзоровень выбіўся?

— Пакуль ты адраджэнец найніжэйшага ўзроўню, але з маёй дапамогай... — шматабяцальна прагучала над другім вухам.

— Здаеща, і не зашмат вышэйшы... — прашантапалі засмяглыя вусны.

Скіргайла зазірнуў пад стол, за лядоўню, у чарупіну і нават уліп ваком у рыльца пустой бутэлькі.

Калі ж ён узняў вочы, то пабачыў перад сабой незнаёмую паннічку. Чорныя прамяні зіхцелі ў гламурнай фрызуры. Клятчастыя калготкі ablівалі літвы ногі. Гострыя цыпкі выторквалися з-пад паўпразыстай блузкі сярэднявечнімі сценабітнімі таранамі.

Незнаёмка глядзелася ў інтэр'еры пакойчыка гэтак жа недарэчна, як карона Вітаўта Вялікага на галаве старшыні райвыканкама.

Паэтаў твар застыў у рэжыме стоп-кадра.

— Пі... пі... — хліпнуў ён горлам.

— Піва? — незнамка па-шалберску выцягнула з-пад скураной спадніцы пляшку «Алівары».

Нафарбаваны пазногаць лоўка шпокнуў коркам. Красуня гарэліва падняла павекі, і яе сінія вочы зазялі спагадай і ласкай.

— Часу на раздум — шэсць з паловай хвілінай. За гэты час ты мусіш выслухаць маю прапанову і дашь адказ.

Скіргайла механічна каўтанаў з-за рыльца — рэльефны кадык таргануўся над футболкай з экспрэмісцкім надпісам.

— Спадарыня... не ведаю, як вас зваць... па маю душу?.. Адтуль, з «ВКЛ»?

— Хай спадар не крыдзе, але структура, якую я маю гонар прадстаўляць, нашмат маннейшая. Падрабязнасці крыху пазней. Неўзабаве Манда Іванаўна дабудзіцца слесара і прывядзе яго сюды.

Пякельная красуня выцягнула з-пад прыполну доўгі хвост з эстэтным бухматым пэндалікам. На стале зашаргала пергаментны аркуш з адбіткам казвінага капыта.

— «Кантракт на запродаж душы» — прачытаў Скіргайла, ушчыкнуў сябе за шчаку і чужым сілым голасам удакладніў: — А што ўзамен?

— Тоё, пра што мроіш: апышнешся не ў цяперашнім быдлячым часе... Са свайго боку гарантую, — прафесійнай скончанкай менеджаркі пасыпала хвастатая паннічка, — папершае, магчымасць пакласці жыщцё за Беларусь... а калі не, дык хаця б моцна яго скалечыць.

Паэтаў твар застыў у рэжыме стоп-кадра. Скіргайла не-ўпрыкмет слізгнуў позіркам па ладных нагах у клятчастых калготках і пачырвянеў. Хаця ён дніамі і напісаў пранікнёны эратычны трывалет, але ж у душы заставаўся цнатлівым і несапсаным маладзёнам.

— Ты чуў калі-небудзь пра Даіду Лангіна? — з інтанацыямі спагадлівага следчага запытала паннічка. — Пра дзіду, якой рымскі цэнтрурыён Гай Касій Лангін вызваліў на Галгофе ад пакутаў Збаўцу?

— Перакідацца ў вялікіх князёў, князілераў, гетманаў, маршалкаў і гуманісташ катэгарычна забаронена, — ласкава папярэдзіла пякельная прыгажуня. — Але ў іх памагатых — калі ласка! Дык кім бы спадар Скіргайла хацеў стаць?

— Ну... тады паплечнікам якога-небудзь тытана Адраджэнія! — апошнія слова паэт вымавіў з вялікай літары.

— Падобных вакансій мала.

— Хаця б самым дробненькім! — прашантапаў маладзён умольна.

— Дробненькім паплечнікам якога-небудзь вялікага адраджэнца? А вось гэта можна! — нечакана дазволіла сінявокая. — Раю адрасу вызначыцца з мэтай.

У скіргайлавым мазгу нібы ўспыхнуў бікфордаў шнур, і фантанчык жарынак папоўз да дэтанатара. Паэт з асалодай прымружыўся, нібы цэліў праз снайперскую оптыку...

— Толькі не гэта! — энергічна запярэчыла красуня. — Я ведаю, чаго хочуць такія, як ты. Зрабіць аборт маці Івана Жахлівага. Павесіць генерал-губернатара Мураёва. Як мінімум... Жаданні ўхвалныя, але не глабальныя. Ёсьць вечныя святыні.

— Мова? Сымболіка? Жыве Беларусь? — аўтаматычна вылепела са Скіргайлы.

Паннічка выразна агледзела пакойчык, аздоблены рыхтык кабіна нацыяналіста-дальнібайшчыка. Ад сцяжкоў, гербаў, вымелаў і партрэтай стракацелаў уяўччу.

— Для цябе і табе падобных галоўнае — лозунг, эмблема, цытата. Карапей — фетыш... І сымбалічнай — забыты краю родны.

— Анягож не! — паэт дурнавата хаўкнуў пашчэнкай.

Незнаёмка беспардонна села на стол побач з ноўтбукам і матлянула хвастом. Скіргайла не-ўпрыкмет слізгнуў позіркам па ладных нагах у клятчастых калготках і пачырвянеў. Хаця ён дніамі і напісаў пранікнёны эратычны трывалет, але ж у душы заставаўся цнатлівым і несапсаным маладзёнам.

— Ты чуў калі-небудзь пра Даіду Лангіна? — з інтанацыямі спагадлівага следчага запытала паннічка. — Пра дзіду, якой рымскі цэнтрурыён Гай Касій Лангін вызваліў на Галгофе ад пакутаў Збаўцу?

— Найвялікшы суперброя цывілізаванага свету? — уразіўся адукаваны адраджэнец. — Даіда, якая потым належала Язэпу Арыймафескаму, Святому Маўрыкію, рымскаму імператару Констанціну, візантыйскаму Юстыніяну, уладару франкаў Карлу Вялікаму... ды іншымі славутымі героямі?

— Усе гэтыя героі, маючы найвялікшую супербрю цывілізаванага свету, разбівалі ворагаў ушчэнт! — падступна нагадала красуня.

— І што, я буду мець шанец здабыць яе і... пазабіваць усіх ворагаў беларушчыны?

— Гарантую.

Сапсанаваны кран манатонна цурболіў у чарупіну. Уладары Вялікага Княства, асветнікі, святыя і інсургенты маркотна глядзелі з пацвільных сценаў. Бікфордаў шнур дагарэў — у Скіргайлавых мазгах выбухнула:

— Згодны!

— А гвалту мы дамо адпор! — паннічка па-сяброўску абняла Скіргайлу.

Ад замочнай адтуліны даслалася зайдроснае шмогранне.

— Вы толькі гляньце на яго! — прасіпеў Качан. — Ужо якуюсь дзеўку ў свой прытон зацягнуў... А што будзе, калі гэтыя нацыяналісты да ўлады дапніцца? Прададуць нашу Сінявоку! Іванаўна, ну дзе ты там?!

У наманікораных пальцах паннічкі халодна бліснула тонкая голка.

— Я сама разумею, што гэта — сярэднявечнае цемрашальства, — сінявокая рухам амбулатарнай медсястры накалола палец Скіргайлы. — Але што паробіш — традыцыя...

Чыронава кропля расплылася на пергаменце нязграбным павучком. Адраджэнец падзьмухаў на палец.

4 САКАВІКА, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 00.15 Навіны. 06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніця», Беларусь!.

07.05, 08.10 Зона X.

07.30, 11.55 Дзэлавое жыццё.

08.35 Сфера інтэрсас.

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».

10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

10.50 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Україна).

11.40 Актуальнае інтэрв'ю.

12.10 Меладрама «Фабрыка шчасця».

14.05 «Школа доктара Камароўскага».

14.30 Кулінарнае шоў «Кухар дома» (ЗША).

15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.

15.35 Патрабуецца.

15.50 Дэтэктыўны серыял «Жураў-2».

16.50 Жаночае ток-шоў «Жыццё як жыццё».

17.50 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Україна).

19.25 «КЕНО».

19.30 «Зона X». Вынікі тыдня.

19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша».

21.00 Панарама.

21.45 Актуальнае інтэрв'ю.

22.00 Дэтэктыў «Запомніце, мяне завуць Рагозін» (Расія).

00.25 Дак. цыкл «Неразгаданая гісторыя».

01.20 Дак. цыкл «Зброя будучыні» (ЗША).

02.10 Дзень спорту.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Жыць здорава!».

10.20 «Мая жонка мяне прычараўала».

Шматсерыйны фільм.

11.05 Навіны спорту.

11.10 «Смак».

11.50 «Тата на ўсе рукі». Камедыйны серыял.

12.20 «Дэтэктыў».

13.05 Навіны спорту.

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Модны прысуд».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

15.25 «Хачу ведаць».

16.10 Навіны спорту.

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм. 18.15 Навіны спорту. 18.20 «Чакай мяне». Беларусь. 18.55 «Хай кажуць».

20.00 Час.

21.00 Навіны спорту.

21.05 «Што? Дзе? Калі?» у беларусі. Вясновая серыя гульняй.

22.35 Фільм «Іспанскі англійскі».

00.55 «Наша белараша».

01.30 Начынія навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Апошні сакрэт Майстра». Серыял.

09.30 «Ўутапанарама».

10.00 «Пляц гісторый».

10.40 «Трымай мяне мацней!». Тэленавэла.

11.30 «Далёкія сваякі».

11.40 «Званая вячэр».

12.35 «Агонь кахання». Серыял.

13.50 Фільм «Увага! Усім пастам...». СССР, 1985 г.

15.30 «Храмант». Серыял.

16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэр».

18.30 Ток-шоў «Лёс».

20.00 «Сталічныя падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.35 Фільм «Да чорта каханне!». ЗША-Германія, 2003 г.

22.55 «Гарачы лёд».

23.25 «Відъзмо-невідъзмо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

00.10 Фільм «Крама «Імперыя»». ЗША, 1995 г.

01.40 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.00 ЛАДнай раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Камедыйны серыял «Інтэрны».

08.35 Час футбольу.

09.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).

10.00 Серыял «Ты маё жыццё».

11.00 Меладрама «Асабістая справа судзу Івановай» (СССР).

10.05, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.

06.10 Інфармацыйны канал «НТВ раніцай».

08.35 Серыял «Гаксістка».

09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.20 «І зноў добры дзенё!».

11.15 «Справа ўсёмянная». Гістарычны дэтэктыў.

12.05 «Да суду».

13.35 «Суд прысяжных: галоўная справа».

15.05 «Справа густу».

06.35 «Анфас».

06.50 «Адважны партны». Германія, 2008 г.

07.50 Фільм «Да чорта каханне!». ЗША-Германія, 2003 г.

09.35 «Давай паспрабуем?».

10.30 «Мінск і мінчане».

11.05 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».

11.40 «Салдаты. Залатыя серыі».

13.25 «Новая падарожнікі дылетанта».

14.00 Фільм «Карчма на Пятніцай». СССР, 1977 г.

15.45 «Відъзмо-невідъзмо». Агляд міжнароднага шоў-бізнесу.

16.30 «24 гадзіны».

16.45 «Наша справа».

17.00 «Вялікі горад».

17.35 Фільм «Дараўаная нядзеля». Украіна, 2007 г.

19.30 «24 гадзіны».

20.00 «СТБ-спорт».

20.10 «Зорны рынок».

21.30 Фільм «Вердыкт за гроши». ЗША, 2003 г.

23.55 Фільм «Ля твайго парогу». ЗША, 2006 г.

01.35 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.20 Нашы тэсты.

07.50 Усё аб бяспечы.

08.15 Рэальны свет.

08.50 Дыялогі аб рыбалцы.

09.25 Жансавет.

10.05 Даща здароўя».

12.35 Кінаспробы. 12.55 Гадзіна суду. Справы сямейныя. 13.50 Жывы гук. 14.35 Гаспадар.

15.05 Мультсерыял «Сямеіка піратай».

15.30 Пазакласная гадзіна.

15.45 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

16.35 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія).

17.30 Усё аб бяспечы.

18.00 Серыял «Ты маё жыццё».

19.05 Дэтэктыў «Пятраўка, 38» (СССР).

20.45 «Калыханка».

21.00 Тэлебарометр.

21.05 «Рэпарцэр «беларускай часіны».

21.55 «Бітва экстрасенсаў».

22.55 «Пра мастацтва».

23.25 Дыялогі аб рыбалцы.

23.50 Вольная барацьба. Міжнародны турнір на прызы А.Мядзведзя.

09.30 Лёгкая атлетыка.

10.00, 17.45 Лёгкая атлетыка. Чэмпіянат Еўропы ў памяшканні (Парыж, Францыя).

Дзень 1-ы. Прамая трансляцыя.

12.30 Лыжнае дваяборства. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). Камандныя спаборніцтвы. HS 134.

13.3

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

26

6 САКАВІКА, НЯДЗЕЛЯ

- 08.05** Мультфільмы.
08.45 «Эзбюя». Цыкл дакументальны фільмаў (беларусь).
09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.10 «Арсенал».
09.40 Усвеце матараў.
10.15 «Культурныя людзі».
10.50 Камедыны серыял «Сваты-3» (Украіна).
12.15 Камедыяна меладрама «Вялікая змена» (СССР). 4-я серыя, заключная.
13.40 «Сінематэка».
14.35 Зямельнае пытанне.
15.15 Навіны рэгіёна.
15.35 Відэофільм АТН «Млын моды. Auto Party у Берліне».
16.00 Прэм'ера. Камедыя «Цётка Клава фон Гетэн» (Pacія).
18.05 Суперлато.
19.20 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).
20.30 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў.
20.50 «КЕНО».
21.00 У цэнтры ўвагі.
21.55 Футбол. Ліга чэмпіёнаў УЕФА. Відэачасопіс.
22.30 Прэм'ера. Меладрама «Пра любофф» (Pacія).

- 16.20** АНТ прадстаўляе: «Давай ажэнімся!».
17.25 АНТ прадстаўляе: «Эстрадны кактэйль».
18.45 АНТ прадстаўляе: «Зачыстка».
20.00 Контуры.
21.05 Прэм'ера. «Вярніся, каханне!». Канцэрт Аляксандра Сярова.
22.55 «Практэктарпрысьцілтан».
23.35 Камедыя «Скажы «так».

- 05.50** «Кароль - жабня». Германія, 2008 г.
06.50 Фільм «Вердыкт за гроши». ЗША, 2003 г.
09.00 СТБ прадстаўляе: «Гаворыць і паказвае Мінск».
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Відавочнік прадстаўляе: самае смешнае».
10.50 «Вялікі сняданак».
11.30 «Салдаты. Залатыя серыі».
13.15 «Добры дзень, доктар!».
13.50 Фільм «Нядзельны тата». СССР, 1985 г.
15.30 «Далёкія сваякі».
15.40 Ток-шоў «Лёс».
16.30 «24 гадзіны».
16.50 «Прауда».
17.30 Канцэрт М.Задорнова.
19.00 «Аўтапанарама».
19.30 «Тыдзень», інфармацыйна-аналітычная праграма.

- 07.00** АНТ прадстаўляе: «Нядзельная раніца».
08.00, 09.00 Нашы навіны.
09.05 Нядзельная пропаведзь.
09.20 Камедыны серыял «Мая выдатная няня», 2004 год.
09.55 Фільм «Дайце кнігу скаргай».
11.35 АНТ прадстаўляе: «Ранішняя пошта».
12.10 Прэм'ера. «Ія Савіна. Гримучая сумесь са званочкам».
13.10 Камедыя «З 13 у 30».
15.00 АНТ прадстаўляе: «Брэйн рынг».
16.00 Нашы навіны.
16.15 Навіны спорту.

- 07.30** Дабравест.
07.55 Mір вашай хаце.
08.10 Эксцэнтрычная камедыя «Дыяментавая рука» (СССР).
10.00 Медычныя таемніцы.
10.40 Медычныя таемніцы +.

- 10.55** Біятлон. Чэмпіянат свету-2011. Ханты-Мансійск. Гонка пераследу. Мужчыны. Прамая трансляцыя.

- 11.40** Школа рамонту.

- 12.45** Тэлебарометр.

- 12.50** Кінаспробы.

- 13.10** «Правы чалавека».

- 13.25** Біятлон. Чэмпіянат свету-2011. Ханты-Мансійск. Гонка пераследу. Жанчыны. Прамая трансляцыя.

- 14.10** Нашы тэсты.

- 14.45** Бухта капітанаў.

- 15.25** Футбол. Чэмпіянат Англіі. Прэм'ер-ліга. Ліверпуль - Манчэстэр Юнайтэд. Прамая трансляцыя.

- 17.30** Эксцэнтрычная камедыя «Тры жанчыны і мужчына» (беларусь - Pacія).

- 19.20** Конкурс-віктарына «Дзе зеці новага пакалення».

- 20.15** «Навіны надвор'я».

- 20.40** Смешная часіна.

- 21.15** Рамантычная драма «Рамза + Джульєта» (ЗША).

- 23.25** Культасвет.

- 23.55** Камедыяна меладрама «Даверся мужчыну» (ЗША).

- 07.00** «Крывое люстэрка».

- 09.15** Фільм «Журбонтная дама чарвякоў».

- 11.00** Весткі.

- 11.15** «Сам сабе рэжысёр».

- 12.05** Мультфільмы.

- 12.20** Фільм «Мама выйшла замуж».

- 14.00** Весткі.

- 14.15** «Смехапанарама Яўгенія Петрасяна».

- 14.45** «Рамантыка раманса».

- 15.35** «Казачныя прыгажуні. Жыццё пасля славы». Дакументальны фільм.

- 16.35** Фільм «Яна вас кахае?».

- 18.15** Прэм'ера. «Смияцца дазваллецца».

- Гумарыстычная праграма.

- 20.00** Весткі.

- 20.25** Прэм'ера. «Танцы з Зоркамі». Сезон - 2011.

- 23.10** Фільм «Жанчына, не схільная да авантур».

- 01.05** Творчы вечар Алены Якаўлевай.

- 07.00** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Мужчыны. Спрынт.

- 10.45** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Жанчыны. Гонка пераследу. Прамая трансляцыя.

- 14.15** Лыжныя гонкі. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). Мужчыны. Мас-старт. 50 км вольным стылем. Прамая трансляцыя.

- 16.25** Снежныя выхады. Агляд. Часопіс.

- 16.30** Лёгкая атлетыка. Чэмпіянат Еўропы ў памяшканні (Парыж, Францыя). Дзень 3-і.

- 00.00** Веласпорт. Велагонка Парыж-Ніца. Праполог.

- 01.00** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Жанчыны. Гонка пераследу.

- 01.30** Лыжныя гонкі. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). Мужчыны. Мас-старт. 50 км вольным стылем.

- 12.10** Два на два (тэледыскусія).

- 12.40** Еўропа сёння.

- 13.10** «Зорны пірат», серыял: 5 серыя.

- 13.35** Калыханка для самых маленьких.

- 14.05** «Вінаватыя сэрцы», драма, 1999 г., ЗША.

- 15.30** Гісторыя пад знакам Пагоні.

- 15.45** Навігатор.

- 16.00** «Ранча», серыял: 38 серыя.

- 17.00** Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

- 17.15** «Час гонару», серыял: 19 серыя.

- 18.05** Дакументальная гардзіна: «Сальвадор Аллендэ», дак. фільм, 2004 г., Чылі.

- 19.45** Калыханка для самых маленьких.

- 19.55** Гісторыя пад знакам Пагоні.

- 20.05** ПраСвет.

- 20.30** Басанож па свеце: «Вануату».

- 21.00** Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 21.30** Эксперт.

- 22.00** Фільматэка майстроў: «Праудзівая рамантыка», маст. фільм, 1993 г., ЗША.

- 23.45** «Калыханка» ад Сашы і Сірохі: «Глабальнае пацяпленне».

- 23.55** Тыдзень у «Аб'ектыве».

- 07.30** Мультфільм «Дзюймовачка».

- 08.00** Сёння.

- 08.15** «Іх норавы».

- 09.25** «Ямо дома!».

- 10.00** Сёння.

- 10.20** «Першая перадача». Аўтамабільная праграма.

- 10.55** «Дачны адказ».

- 12.05** Меладрама «Вакзал для дваіх».

- 14.45** «Знўдубры дзень, дарагі жанчыны! Спецвыпуск.

- 15.50** Серыял «Мент у законе».

- 19.30** Серыял «Мент у законе».

- 00.25** Крымінальная драма «Райўніна, што палае».

- 09.30** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Мужчыны. Спрынт.

- 10.45** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Жанчыны. Гонка пераследу.

- 14.15** Горныя лыжы. Кубак свету ў Італіі. Жанчыны. Супергіант. Прамая трансляцыя.

- 15.35** Біятлон. Чэмпіянат свету ў Pacія (Ханты-Мансійск). Жанчыны. Гонка пераследу.

- 17.00** Снежныя выхады. Агляд. Часопіс.

- 18.30** Лыжныя гонкі. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі (Осла). Мужчыны. Мас-старт. 50 км вольным стылем. Прамая трансляцыя.

- 20.00** Лыжныя гонкі. Чэмпіянат свету ў Нарвегіі

СКАНДАЛ

ЧАГО ЗАСЛУГОЎВАЕ ЛУІ СЕЛІН?

Алег НОВІКАЎ

**Французская інтэлектуальна
эліта перасварылася з-за
пытання, адзначаць ці
не юбілей смерці класіка
французскай літаратуры, які
супрацоўнічаў з гітлерайцамі.**

«НЧ» ужо пісаў пра тое, што напачатку года яўрэйскія арганізацыі Францыі забілі трывогу. 19 студзеня Аб'яднанне нашчадкаў дэпартаваных з Францыі яўрэйў патрабавала выключыць з календара памятных культурных дат 1 ліпеня. У гэты дзень Міністэрства культуры збіралася адсвяткаваць 50-ю гадавіну смерці Луі-Фердынанда Селіна.

Луі-Фердынанд Селін (сапраўднае прозвішча Дзетуш) — французскі пісьменнік, лекар па адукацыі. У 1932 годзе выйшаў яго раман «Падарожжа на край ночы» (Voyage au bout de la nuit), які меў аглушальны поспех і быў адразу ж перакладзены практычна на ўсе мовы свету. Аднак далейшы лёс пісьменніка склаўся трагічны. Апублікованы на мяжы 1930—1940-х гадоў антысеміцкія памфлеты замацавалі за Селінам рэпутацыю антысеміта, расіста і чалавеканенавісніка. У канцы другой сусветнай вайны абвінавачаны ў супрацоўніцтве з акупацыйнымі ўладамі пісьменнік быў змушаны бегчы за мяжу. У Даніі яго змясцілі ў турму. У 1951 годзе па амністыі ён вярнуўся ў Францыю і фактычна да канца жыцця практыкаваў у якасці лекара для бедных.

Пра Селіна зноў пачалі казаць літаральна напярэдадні ягонаі смерці, калі выйшла два тамы яго аўтабіографічнай трывогі «З замка ў замак» і «Поўнач». Апошняя частка трывогі выйшла праз восем гадоў пасля смерці пісьменніка, у 1969 годзе. А ў 1970-я, калі перажывала бум андэграундная літаратура, яе флагман — Чарльз Букоўскі — назваў Селіна сваім настаўнікам. Па тыражах Селін уваходзіць у тройку самых папулярных французскіх аўтараў XX стагоддзя. У гэтым плане ідэя адсвяткаваць гадавіну смерці пісьменніка, верагодна, падавалася чыноўнікам Мінкультуры цалкам

лагічнай. Аднак тут умяшалася грамадскасць.

21 студзеня з-за пратэстаў Мінкультуры адмовілася ад ідэі святкавання і нават прыбрала прозвішча Селіна са спісу славутых асоб Францыі. Міністр культуры заяўві, што перад тым, як прыняць рашэнне, спецыяльна пазнаёміўся з антысеміцкімі творамі Селіна і ў выніку вырашыў, што такога гонару той не варты.

Аднак справа Селіна аказалася больш складанай. У яго абарону выступіў шэраг вядомых культурных асобаў, якіх цяжка называць антысемітамі або аматарамі рэвізіі гісторыі. Сярод іх, напрыклад, Клод Ланцман, аўтар дакументальнага фільму «Халакост». Філіп Салерс, вядомы сваімі ліберальными поглядамі пісьменнік. Каментуючы скандал вакол Селіна, ён згадаў слова Хемінгуэя пра тое, што «у цяжкія часы за ўсё вінаватымі робяць пісьменнікаў». У дадатак Салерс абвінаваціў міністра культуры

ў цэнзуры. Супраць рашэння міністэрства выступіў вядомы французскі інтэлектуал яўрэйскага паходжання Бернар-Анры Леві. Ён кажа, што абсолютна нармальная адначасова быць вялікім пісьменнікам і абсолютным парсюком.

Выступы вядомых культурных персанажаў у падтрымку Селіна працягнулі скандал вакол брашуры Стэфана Федэрыка Эсэля. У мінулым годзе Эсэль, былы ўдзельнік антыфашистскага супраціву і вязень канцлагеру, у свае 93 гады выдаў зборнік эсэ, які стаў выдавецкім феноменам. Ён напісаў пра тое, што чалавек павінен у любыя часы выступаць за свабоду і справядлівасць. Зборнік вытрымаў трох выданні. Усяго за 10 тыдняў было прададзена 950 000 экземпляраў. Гэта паставіла Эсэлю ў шэраг вядучых французскіх інтэлектуалаў і выклікала цікавасць да ягоных думак наконт іншых праблем сучаснасці. Стала шырокая вядомая

і ягоная пазіцыя адносна Ізраілю. Хаця Эсэль — француз яўрэйскага паходжання, ён крытыкуе палітыку Ізраіля і патрабуе эвакуацыі яўрэйскіх калоній з Усходніяга Берагу ракі Іардан.

Частка яўрэйскай грамады абвінаваціла Эсэля ў антысемітизме. Не паспей скандал зацінучы, як тэма зноў вярнулася на старонкі друку дзякуючы Селіну.

Між тым, не менш арыгінальную думку ў абарону Селіна прапанаваў пісьменнік Фабрыс Лукіні, французскі акцёр тэатра і кіно. Ён літаральна заканспектаваў усю літаратурную спадчыну Селіна і сцвярджае, што пазітыву там значна больш, чым негатыву. Так, Селін быў антысемітам. Аднак адначасова ў сваіх творах ён выступаў крытыкам мілітарызму, каланіяльнай сістэмы, бяздушнай капіталістычнай эксплуатацыі. Што тычыцца антысеміцкіх тырад, то яны, па словах Лукіні, быті хутчэй выкліканыя пацыфізмам. Ён — ветэран першай сусветнай

войны — баяўся, што яўрэйскія эмігранты з Германіі, якія прыбылі ў Францыю з-за пераследу нацыстаў, падштурхнуць яўрэйскую грамаду да патрабавання вайны з Берлінам.

З'явіўся тэзіс пра тое, што літаратурны авангардны стыль, з дапамогай якога Селін пісаў свае антысеміцкія пракламацыі, хутчэй кампраметаваў нацыстаў у вачах сярэдняга француза. Вядома пра канфлікт паміж Селінам і супрацоўнікам акупацыйнай адміністрацыі, які называў творы Луі-Фердынанда не агітацыяй, а «істэрыкай».

Якімі б добрымі матывамі ні кіраваліся абаронцы Селіна, іх тэорыі сталі легальнай глебай для адкрытых антысеміцкіх выступаў. Так, для вядомага пісьменніка Марка-Эдуарда Наба рашэнне міністра культуры — гэта выкананне замовы «асобнай групы грамадзян».

Самае цікавае, што ва ўсёй гэтай вакханаліі амаль не бяруць удзел правыя радыкалы, якія доўгі час спекулявалі на тэме «яўрэйскага любі». Актыўна абараняе Селіна хіба што група Бруна Гальніча з Нацыянальнага Фронту. Гальнічу і яго сябрам таксама не падабаецца, што ў гэтым годзе Мінкультуры збіраеца адзначаць 50-я ўгодкі смерці Франца Амара Фанана — ідэолага руху за незалежнасць Алжыру.

Аднак дэкларацыі Гальніча не адлюстроўваюць пазіцыю ўсяго Нацыянальнага Фронту, новым лідарам якога з'яўляецца Марына Ле Пэн. Яна кажа, што «нельга забыць злачынстваў нямецкіх салдат, якія забівали нашых дзядоў».

Фігурантам справы Селіна нечакана аказаўся прэзідэнт краіны. Нікаля Сарказі неяк прызнаўся, што Селін — яго ўлюблёны пісьменнік. Увогуле, Сарказі і літаратура — гэта асобная тэма. У французскіх інтэлігентаў шмат анекдотаў на гэты конт. Аднак, што тычыцца Селіна, то тут усё, здаецца, праўда. Яшчэ ў 1996 годзе, будучы адносна маладым палітыкам, Сарказі свабодна цытаваў пісьменніка падчас аднаго з інтэрв'ю. Яму належыць дастатковая вядомае выказванне: «Можна абараніць Селіна і не быць антысемітам, таксама як можна абараніць Пруста і не быць гомасексуалістам».

▼ ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНАЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

Сэнс ў стваренні холдынгу МАЗа з КамАЗам з пункту гледжання вялікай карысці дадзенага праекта для беларускага боку незалежныя эксперты не бачаць. Па іх меркаванні, зліцё двух прадпрыемстваў можа быць цікавым расійскому заводу з пазіцыі росту біржавых кацировак акцый ці перспектывнага знішчэння канкурэнта на рынку краін СНД. А для МАЗа аб'яднанне з якім-небудзь з заходніх аўтагантаў было б больш карысным.

«Deutsche Welle» (Германія)

Бацька гарачыўся, яго распірала ад абурэння. Здавалася, яшчэ крыху — і ён загарыць знаёмай яму мовай піўных падваротняў, дзе пагарджаюць усё замежнае і незразумелае. Але на тое ён Лукашэнка, каб сябе кантраляваць. І пераходзіць толькі на непарламенцкія выразы. «Пляваць я хацеў на ўсёх іх каментары,

— стомнена выдышыў з сябе Аляксандр Рыгоравіч, — гэта злыя і непрыстойныя людзі». Камісар, аднак, Бацька. Добры і прыстойны чалавек. Такога злыдням ні з Захаду, ні з Усходу не знішчыць ніколі. Бацьца ён толькі свайго «Тахрыра». Таму ў які раз за два апошнія месяцы, што прайшлі з 19 снежня, абыае «апазіцыі» даваць «па галаве». Хоць навукоўцы папярэджаюць, што працяглы страх прыводзіць да з'яўлення неўрозаў і іншых непрыемных для мужчын ускладненняў.

«Ежедневны журнал» (Расія)

Магчыма, камуны ў Маскве і здавалася, што пасля разгону апазіцыйных выступаў у беларускай сталіцы і фактычнага разрыву контактаў з Захадам Лукашэнка будзе больш гатовы на кампрамісы і пойдзе на рашэнне прынцыпавага для расійскага

кіраўніцтва пытання Абхазіі і Паўднёвай Асесіі. Аднак на практицы апынулася так, што беларускаму прэзідэнту няма куды спяшацца. Стайненне да Лукашэнкі ў Маскве ўсё адно не палепшылася, пра што сведчыць апошнія заявы Мядзведзева і Ляўрова. Але і ніякай альтэрнатывы зносянам з Лукашэнкам у расійскага кіраўніцтва ўсё адно няма, пра што сведчыць раешненне пытання пра субсидаванне беларускай эканомікі. Таму Лукашэнка можа дазволіць сабе ў чарговы раз адкласці пытанне пра прызнанне незалежнасці Абхазіі і Паўднёвай Асесіі, прычым на нявызначаны тэрмін. Расійскае кіраўніцтва пасля заявы беларускіх парламентарыў можа апеляваць непасрэдна да Лукашэнкі. Але нішто не замінае беларускаму прэзідэнту зноў нагадаць пра важнасць парламенцкага раешнення. І так — да бясконцасці. Гэта мёртвая бясконцасць у ад-

носінах з Расіяй і Захадам ужо стала сутнасцю беларускай зневішнай палітыкі

Політ.ру (Расія)

Дзяржава, як кажуць аналітыкі, дазваляе моладзі любіць краіну толькі ў строга вызначаных ідэалагічных рамках пад чырвона-зялёнымі сцягамі і пад эгідай БРСМ. Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі — самая масавая на сёння моладзевая арганізацыя, як сцвярджае міністэрства юстыцыі. Створаная па ініцыятыве Аляксандра Лукашэнкі, беларускім прэзідэнтам яна аблашчана і ўзята на поўнае дзяржаваўнае забеспеччэнне. Толькі «аддачы ад укладзеных мільярдаў — на капеіку», выказаў незадавленасць сам Лукашэнка на нядайней нарадзе. Прэзідэнт заявіў, што моладзевая палітыка ў краіне правалена з-за фармальнага падыходу.

BBC (Вялікабрытанія)

ЗАМЕЖЖА

28

▼ МІЖНАРОДНЯ НАВІНІ

ІСПАНІЯ. ПЕРАМОГА НАЦЫЯНАЛІСТАЎ

Упершыню ў гісторыі Краіны Баскаў прафсаюз LAB будзе прадстаўляць інтарэсы цэлага сектара працоўных. LAB перамог на выбарах у калектывах настаўнікаў, якія вырашалі, якому прафсаюзу даручыць права прадстаўляць на перамовах з адміністрацыямі. Поспех LAB можна лічыць сенсацияй. Па-першае, згаданы прафсаюз вядомы як блізкі да баскскіх нацыяналістаў. Раней ён падтрымліваў стасункі з забароненай цяпер партыйяй «Батасуна» (палітычнае крыло тэрарыстычнай арганізацыі ETA). Прафсаюз прынцыпова вядзе сваю пропаганду выключна на баскскай мове. Па-другое, LAB удалося пасунуць Працоўную камісію (CC OO) — самы моцны іспанскі прафсаюз. Камісіі прававаліся з-за сваёй асцярожнай палітыкі ў часы цяперашняга крызісу. Замест таго, каб абранаць інтарэсы настаўнікаў, яны прапанавалі шукаць кампраміс з Мінадукацыі. Гэта дазваляе шмат каму казаць, што перамога LAB — гэта хутчэй не ўздым нацыянальнай свядомасці ў асяроддзі педагогаў, а пратэст супраць CC OO.

Па матэрыялах іспанскай прэсы

ГЕРМАНІЯ. ПАЛІЦЫЯ СУПРАЦЬ РЭПЕРА

Напярэдадні выбараў у парламент Гамбургу выбухнуў скандал. Яго галоўны герой Дэвід Шутц, якога большасць бюрgeraў, асабліва моладзь, хутчэй ведае пад мянушкаю Holger Burner. Такі псеўданім Дэвід абраў для выступу на мясцовай рэп-сцене. Слювае ён няжепска. Інакш бы на яго не паклалі вока мясцовыя палітыкі, якія думаць, як прыцягнуць да сябе галасы моладзі. Найбольш творчасць Шутца спадабалася партыі Левых. Музыка ў сваіх песнях крэтыкуе капіталізм, буржуаў, несправядлівасць і г.д. Шутц пагадзіўся пайсці на выбары, аднак тут у справу ўмяшалася паліцыя. Паліцэйскія кажуць, што змест песняў рэпера напоўнены злікамі да антысацыяльных учынкаў, у прыватнасці да забойстваў паліцэйскіх. Таму яны просяць партыю Левых адмовіцца ад ідэі даць Шутцу месца ў выбарчым спісе. Заклік падтрымалі кансерватыўныя партыі і нават некаторыя левыя: яны баяцца, што выбаршчык будзе ўспрымаць Левых як партыю хулігану. Зараз Левыя шукаюць выйсце з сітуацыі. Увогуле, справа Шутца — гэта фрагмент больш комплекснай проблемы левых. У адрозненні ад Усходу, дзе ў левых з часу краха ГДР моцны электратар, на Захадзе даводзіцца адбudoўваць структуры з нуля. У выніку ў выбарчыя спісы Левых часам трапляе абы-хто. Так раней ад Левых балатаваўся старшыня нямецкай Кампартыі, які не лічыць дэмакратыю ідэальнай сістэмай.

Па матэрыялах «Welt» (Германія)

РАСІЯ. ЛІБЕРАЛЫ АБАРАНЯЮЦЬ ФАШЫСТАЎ

Лютная праўда). У выніку лібералы прыйшлі да высновы: «Забарона сэння ДПНІ паводле «антыэкстремісцкага» заканадаўства — гэта палітычныя рэпрэсіі заўтра супраць апазіцыйнай сцэны. Наступнымі могуць быць левыя з групукі «Левы Фронт» або лібералы з Аб'яднага грамадзянскага Фронту ці руху «Іншая Расія». Дыскусія пра тое, як лібералам ставіцца да пераследу ДПНІ, працягваецца.

Па матэрыялах расійскай прэсы

► МЕРКАВАННЕ

ЧАМУ ВЫБУХНУЛА ЛІВІЯ?

Татальная адсутнасць традыцый дэмакратіі, інфармацыйная ізоляцыя, няжепскія сацыяльныя стандарты. Нягледзячы на наяўнасць усяго пералічанага, Лівія паўстала і патрабуе дэмакратіі. Пра феномен і прычыны лівійскага бунту журналіст «НЧ» Алег Новікаў размаўляе з Аляксандрам Бяловым, былым беларускім студэнтам, які вучыўся ў Трыпалі.

— Яшчэ ўчора, калі гутарка заходзіла пра перспектывы пратэстаў у Лівіі, адразу знаходзілася шмат песімісташ. Спасылаючыся на высокі ўзровень лівійскай сацыялкі, яны казалі, што «рэвалюцыя» і «Лівія» — слова-антонімы. Што ўяўляе сабой сацыяльная сістэма Лівіі?

— База лівійскай сацыяльной сістэмы — бясплатная адукацыя і бясплатная медыцына. Прычым вучыцца пры жаданні можна за мяжой: дзяржава аплаціць усе выдаткі. Акрамя таго, лівійцы могуць браць беспраектныя крадыты памерам да 20 тысяч дынараў (прыкладна 15 тысяч долараў), што сапраўды дапамагае ў выпадку беспрацоўя. І гэта не разавыя крадыты: на працягу жыцця можна браць тых крадыты некалькі разоў. Заставацца дадаць, што цяперашні харчовы крызіс амаль не закрануў Лівію. У адрозненні ад Тунісу і Егіпту, кошты ў лівійскіх крамах застаюцца стабільнымі. Сярэдні заробак у лівійцаў, дарэчы, складае прыкладна 500 долараў ЗША.

— **Калі ёсць так добра, нашто бунтаваць?**

— Першымі пачалі бунтаваць у горадзе Бенгазі і суседніх раёнах. Усход краіны (тут знаходзіцца Бенгазі) традыцыйна больш палітычна активныя. Яшчэ ў час італьянскай колонізацыі менавіта тут знаходзіўся галоўны арэал супраціву, звязаны з прозвішчам легендарнага партызана Амара аль-Мухтара. Дарэчы, не так даўно ў Бенгазі быў вулічныя беспарядкі — следства скандалу вакол балгарскіх дактараў (заражэнне ў мясцовым шпіталі дзяцей на вірус СНІД, у якім вуліца абвінаваціла балгарскіх спецыялістаў, што там працавалі). Акрамя таго, ёсць эканамічныя чыннікі для пратэстаў: лівійцы даўно патрабуюць, каб працэс размеркавання прыбыткаў ад продажу нафты быў больш празрыстым. Адпаведна «Зялёной кнізе», якая выконвае функцыю канстытуцыі, усе даходы ад продажу нафты павінны размяркоўвацца паміж усімі грамадзянамі.

Фармальна так яно, быццам, і ёсць. Кожны год адпаведнае міністэрства рабіць адпаведную справаздачу. Аднак народ лічыць, што большасць грошай крадуць. Па словах лівійцаў, штогод у кішэні прадстаўнікоў кланаў, блізкіх да

У Лівіі нельга ўладкавацца на працу без пратэкцыі. Галоўныя крытэріі пры працаўладкаванні — не дыплом, а прыналежнасць да таго або іншага клану

Кадафі, трапляе да 50–70 мільярдаў долараў.

— **Пі ёсць у Лівії палітычная апазіцыя?**

— Наколькі я ведаю, палітычная апазіцыя амаль цалкам знаходзіцца ў эміграцыі, у Лондане. Але адсутнасць выразных палітычных лозунгau не значыць, што людзі не патрабуюць палітычных зменаў. За 41 год улады Кадафі ў краіне сфармаваліся шырокія сацыяльныя групы насельніцтва, якія жадаюць пераменаў. Існуе рэгіянальная апазіцыя. Кадафі карыстаецца папулярнасцю галоўным чынам у сталіцы і на поўдні. Шмат каму не падабаецца палітычныя валюнтарызм лідара. Лівія ўкладвае вялікія сродкі ў вельмі супірэчлівія геапалітычныя праекты: кшталту стварэння Афрыканскага Саюза (аналаг Еўрапейскага Саюза ў Афрыцы). Некалькі рэжыму ў Афрыцы фактычна існуюць за кошт датацый Трыпалі. Людзі патрабуюць, каб тияя грошы заставаліся ў краіне. Лівійцы ў гэтым плане глядзяць на Арабскі Эміраты, а не на Егіпет. Папулярная думка, што лівійскія грамадзяні ўвогуле могуць не працаваць, паколькі ў краіне і так хапае нафтадолараў. У сваю чаргу, моладзі не падабаецца карупцыя. У Лівіі нельга ўладкавацца на працу без пратэкцыі. Галоўныя

крытэріі пры працаўладкаванні — не дыплом, а прыналежнасць да таго або іншага клану. Кіраўнікі фірмаў зацікаўлены, каб працаваіх супрацоўнікаў наладзіць сувязі з упльывовымі сем'ямі.

— **Афіцыйная лівійская пропаганда кажа, што Лівія — гэта краіна наўпроставай дэмакратіі. Палітычныя структуры пабудаваныя на аснове «Зялёной кнігі». Адпаведна ёй, уся ўлада належыць мясцовым Народным камітэтам, якія кантролююць усю выканаўчую галіну, уключаючы ўрад.**

— Мне даводзілася бачыць працу Народных камітэтаў. Фармальна яны сапраўды могуць патрабаваць адстаяці прэм'ера або перагляду бюджету. Аднак людзі

з вялікай аптымізмам ставяцца да ўдзелу ў працы камітэтаў. Усе звыклікі, што краінай кіруе некалькі кланаў і сіны Кадафі.

— **Пі ёсць у Лівії ісламісты?**

— Не. Іслам з'яўляецца часткай афіцыйнай дактрины. «Зялёная кніга» — праграмны дакумент лівійскай Джамахірі — напісаны на спасылкамі на тэксты Карану. І, акрамя таго, цяперашні іслам — гэта сацыяльнае вучэнне для бедных людзей. Лівійцы, наадварот, належаць да прывілеяванай часткі грамадства. Як правіла, усю брудную і цяжкую працу ў краіне выконваюць эмігранты з Егіпту і чорнай Афрыкі. Яны складаюць палову насельніцтва краіны, пры гэтым не маючы практычна ніякіх праў. Шмат іх увогуле жыве нелегальна.

— **Якімігранты ставяцца да пратэстаў?**

— Цяжка сказаць. Аднак той факт, што ўлады выкарыстоўваюць наёмнікаў з афрыканскіх краін для падаўлення паўстання ў Бенгазі, дастаткова цікавы.

— **Які твой сцэнар развіція падзеі?**

— Пакуль нельга нічога прагнаваць. З іншага боку, відавочна, што за 41 год існавання сістэмы персанальнага дыктатуру ў паўночнай Афрыцы сістэма з'яўлялася ўстойчывай. Аднак Алжыр да сюль так і не паўстаў. Адсутнасць абсалютнай стабільнасці, якой ганарыліся Туніс і Лівія, аказаўся выратаваннем для алжырскага прэзідэнта і яго атачэння. Рэжыму у Алжыре, каб выжыць, навучыўся рабіць манеўры, весці дыялог з праціўнікамі, гуляць у складаныя палітычныя пасынкі. Сыходзячы з гэтага, можна сказаць, што вяртанне да мадэлі чистай дыктатуры ў краінах Магрыбу немагчыма.

ЦІКАВА

ДРЭС-КОД ДЛЯ УСІХ АДЗІНЫ

Алег НОВІКАЎ

Пачынаючы з 21 лютага для усіх супрацоўнікаў дзяржаўных установ Чачні дзеянічае адзіны стандарт адзення. У Расіі пачаўся пераход на адзіны дрэс-код, да якога заклікаюць як праваслаўныя, так і мусульмане.

Для дзяржслужбоўцаў Чачні з гэтага часу дзеянічае дрэс-код, заснаваны на «вайнахскай этыпі». Зараз з панядзелка па чацвер чачэнскія мужчыны павінны прыходзіць на працу ў пінжаках і з галштукам, а ў пятніцу — у традыцыйным мусульманскім адзенні.

Што да жанчын, то яны не павінны з'яўляцца на працы з не-прыкрытымі галавой, а выключна ў «адпаведных галаўных уборах» — гэта значыць, у хустцы, а так-сама сукенках і спадніцах ніжэй каленію. У распараджэнні віцепрем'ера Чачні ўказана нават даўжыня рукавоў — трэх чвэрці. Дарэчы, яшчэ ў 2007 годзе прадстаўнікі слабога полу ў Чачні перасталі пускаць у дзяржаўныя ўстановы без галаўнога ўбору, а пазней і ў іншыя грамадскія месцы, у тым ліку ў месцы адпачынку.

Праваабаронцы ўлетку мінулага года таксама паведамлялі пра факты нападу ў грамадскіх месцах на жанчын без хустак. У іх страйлі фарбай з пэйнтбольных вінтовак. Рамазан Кадыраў тады заяўві, што не ведае, хто гэта рабіў, аднак не асуджуе арганізатораў, больш таго — дзякую ім.

У прынцыпе, нічога асаблівага Кадыраў не прыдумаў. Ён рэалізаваў на практыцы тое, пра што даёно кажуць у Москве.

Напрыканцы студзеня кіраўнік сінадальнага аддзела РПЦ па ўза-маадносцях царквы і грамадства пратоіерэй Усевалад Чаплін выступіў з адкрытым лістом з нагоды

Калі выхадцы кожнай этнічнай групы ў Расіі пачнуць, адпаведна закону, апранацца ў касцюмы з нацыянальнымі элементамі, то гэта хутчэй паскорыць дэзінтэграцыю

выгляду расіян. «Бесцырымонны зневіні выгляд і бесцырымонныя паводзіны, — сказаў пратоіерэй, — прамая дарога да няшчасця. Да пустых «каханняў на адзін раз». Да кароткага тэрміновых шлюбаў, за якімі тут жа ідуць разводы. Да зламаных лёсаў дзяяцей. Да адзіноты і адчно. Да жыщ-тэатральнасті... Як жанчыны паводзяць сябе ў публічных месцах, у інстытуце, на працы — не толькі іх асабістая справа. Калі жанчына апранутая ў офісе як прастытука, то іншыя жанчыны павінны мець права ёй пра гэта сказаць».

Варта згадаць, што Чаплін з'яўляецца аўтарам ідэі пра тое, што ахвяры згвалтавання самі вінаватыя. «Калі яна носіць мін-

спадніцу, яна можа справакаваць... Калі яна пры гэтым п'яная, яна тым больш справакуе. Калі яна пры гэтым сама актыўна выклікае людзей на контакт, а потым дзвіцца, што гэты контакт заканчваецца згвалтаваннем, яна тым больш не мае рацы», — заяўві пратоіерэй.

І каб не даводзіць справу да жыщ-тэатральнасті і засілля прастытук у офісах, айцец Усевалад прапанаваў увесці агульна-расійскі дрэс-код.

Ідэя правааслаўнага іерарха неадкладна падтрымалі ісламскія духоўныя лідары. Глава выканкаму Усерасійскага муфтыяту, муфты Пермскага краю Мухамендан-галі Хузін так і сказаў: «Разумныя людзі цалкам падтрымліваюць ініцыятыву айца Усевалада пра дрэс-код. Чаму ж могуць навучыць сваіх дзяцей тыя, хто бессаромні агаляеца, людзі з завушніцай у носе, наколкамі на ўсё цела, з цыгарэтай у зубах і банкай піва ў руцэ? Толькі распусце адыходу ад векавых традыцый».

Тое, што маральна дэградація — сапраўды проблема ціперашнія Расіі, відавочна. Аднак ці дапаможа абаронцам маралі адзіны стандарт адзення? І ўвогуле, цяжка ўявіць, што ўсе прайдуть на адзіную форму.

У сувязі з гэтым нарадзіўся

нават жанр раманаў-антропіі пра тое, што ў Расіі, быццам, адбылася маральная рэвалюцыя, якая, натуральна, закранула гардэроб кожнага чалавека.

Вось фрагмент аднаго з таких опусаў. «Ён вярнуўся ў Расію праз дзесяць гадоў і не пазнаў краіну. Так, ён бачыў ропартажы з Москвы па тэлевізоры, але непасрэднае ўражанне ад вулічнага натоўпу апынулася нечакана шакуючым. За акном таксі па праспекце Сафонійскага рухалася шэраг, беззблічна маса. Усе мужчыны былі апрануты ў аднолькавай шэра-чорнай гаме, быццам манахі: доўгія паліто, штаны, каракулевыя кепкі. Жанчыны ў спадніцах да пят і чорных кожушках усе, як адна,

з пакрытымі хусткамі галовамі. Ён угледзеўся ў твары мінакоў. На ўсіх тварах застыў журботны засяроджаны выраз».

Паколькі такую карцінку нават уявіць сабе цяжка, большасць аглідальникаў палітычні ініцыятыву РПЦ знамя, які сведчыць пра амбіцыі царквы або пра намер айца Усевалада прыঢ়ত্যন্ত দায়ে উভারু। Гэта яму цалкам удалося. Супраць яго мабілізавалася не толькі феміністкі і праваабаронцы, аднак і ўвесь свет высокай моды.

Адзін з яе прадстаўнікоў гісторык моды Аляксандар Васільев вельмі катэгагічна заяўляе: «Гэта фашызм. Любое абмежаванне ці ўказанне ў адзежы, якое павінна казаць пра ваншы ролігійныя, сексуальныя, якія заўгодна перавагі, завецца тэрмінам «фашызм». Тады ўсе глуханямія павінны насіць зялёны пінжак, а сляпия — клецкі штаны, а мусульмане — аранжавыя шалкі!»

Аднак ўсе не так проста. Высвяляеца, што проблема свабоднага выбару адзення стаіць толькі перад метраполій, а ў правінцыі і так з-за беднасці даўно існуе свой дрэс-код. І нормы тут іншыя.

«Нядоўна ў Арэнбургской вобласці простира, аднак вельмі далікатныя людзі спыталі мяне, каму і навошта патрабуе ток-шоў з лаянкай. «Нас бацькі вучылі: дай іншаму сказаць, потым сам скажаш...» Смешныя гэтыя рускія. Падобна, за скандалы і свінства галасуюць рэйтынгамі адны масквічы. Чым далей ад Москвы, тым дабрякасней народ. Але, каб гэта высветліць, трэба ездзіць па краіне асабіста — такую Расію па тэлебачанні не паказваюць», — піша журналіст газеты «Ізвестія».

Як бачым, ініцыятыва Кадырава можа быць лёгка імпартаваная ў іншыя рэгіёны. Аднак у маральнай рэвалюцыі ёсць іншы бок. Ініцыятары дрэс-коду не хаваюць, што іх палітыка накіраваная на падтрымку нацыянальных і рэлігійных традыцый. Калі выхадцы кожнай этнічнай групы ў Расіі пачнуць, адпаведна закону, апранацца ў касцюмы з нацыянальнымі элементамі, то гэта хутчэй паскорыць дэзінтэграцыю і так вельмі кволага нацыянальнага расійскага адзінства.

ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

МІХАІЛ ФАРМУЗАЛ

Башкана (кіраўніка) Гагаузскай аўтаноміі (частка Рэспублікі Малдовы) абвінавацілі ў спробах экспансіі Гагаузіі. Быццам ён падбіў жыхароў суседняга Тараклійскага раёна выступіць з ініцыятывай далучэння да аўтаноміі. У Тараклійскім раёне жывуць 5-6 тысяч чалавек. Яны і раней выступалі за далучэнне да Гагаузіі, аднак як палітычны фармат намер аформіўся толькі зараз. За інкарпарацыю ў склад Гагаузіі выступілі салідныя персоны, кшталту рэённага пракурора. Цяпер у Таракліі збіраюцца подпісы пад просьбай да ўраду правесці рэферэндум. Гісторыя вакол магчымага ўзбуйнення Гагаузіі цікавая, паколькі большасць жыхароў Таракліі — этнічныя балгары. Афіцыйная Сафія супраць іх пераходу пад кантроль Гагаузіі. Аргумент наступны: Балгары будзе складаней аказваць падтрымку балгарскай дыяспary ў Малдове, калі тая будзе раз'яднана адміністрацыйнымі межамі. Супраць і Кішынёў. «Улады Гагаузіі спрабуюць перакроіць адміністрацыйна-тэрытарыяльную сістэму Малдовы ў свяtle верагоднасці яе федэралізацыі», — кажуць у цэнтры. Эксперты сцвярджаюць, што ўсё больш банальна — у гагаўзу больш якасна медыцынскае абслугоўванне, паколькі яны — этнічныя туркі і ў дапамагае Анкару. Стайць Фармузал за ініцыятывай рэферэндуму ў Таракліі або не, у выпадку аншлюсу Таракліі ўесь поўдзень Малдовы можа ўзыцца, патрабуючы ўваходу ў склад Гагаузіі. У гэтым плане варта згадаць, што Гагаузія вельмі шчыльна сябре з Прыднястроем, якое зацікаўлена ў дэстабілізацыі Малдовы.

СЯРГЕЙ СЦІЛАВІН

Папулярны ў Расіі радыёвядучы выклікаў палітычную паніку, выкліашы ў эфір наступную інфармацыю, якую быццам атрымаў ад свайго сябра. Той даслаў ды-джэю наступны ліст: «Працу ў японскай кампаніі. На тыдні амбасадар Японіі выклікаў усіх кіраўнікоў прадстаўніцтваў японскіх кампаній у Москве (у амбасадзе ведаюць кожнага працу чага бізнесмена ў твар). Выклікаў і заяўві ім, каб усе былі «на валізах», гатовыя ў любую хвіліну адправіцца на радзіму. «Урад нашай краіны ў цяперашні момант разглядае магчымасць абвяшчэння вайны Расіі, з мэтай вяртання паўночных тэрыторый. Насельніцтва Японіі складае 125 мільёнаў чалавек, а насельніцтва Расіі — 140 мільёнаў. Гэта цалкам задавальняючыя ўмовы для вядзення пераможных баявых дзеянняў, з уліком таго, што войска РФ у кепскім стане, а ўрад не готовы да таго, каб ужыць ядзерную зброю». Вось такое паведамленне. Некаторыя яму паверылі і, аналізуючы расклад сіл, пагадзіліся, што ў выніку вайны Курлы Расія дакладна страдаціць. Адзінае выйсце, на думку шмат каго, хутка скалаціць рэгіянальныя антыяпонскі блок з краін, да якіх Японія таксама мае тэрытарыяльныя прэтэнзіі, — гэта В'етнам, Кітай, Інданезія, Паўднёвая Карэя. Натуральна, большасць назіральнікаў лічаць гэта інфармацыю «качкай», хаты сітуацыя ў адносінах паміж Москвой і Токіем зараз сапраўды вельмі напружаная. Застаецца спадзявацца, што японскія дыпламаты вырашылі папросту папалахць расійскіе грамадства. Гэта ім удалося.

ОЛАФ ШОЛЬЦ

Лідар філіялу сацыял-дэмакратычнай партыі (SPD) у Гамбургу вярнуў усім нямецкім эсдэкам веру ў свае сілы пасля таго, як перамог на выбарах у гарадскі парламент і стаў мэрам Гамбурга. Партыя Шольца мае дэпутацкую большасць (52 працэнты). Гэта папросту трывумф на фоне таго, як Хрысціянска-дэмакратычны саюз — галоўныя праціўнікі эсдэкам — згубілі палову электарату. У ХДС зараз толькі 23 працэнты. Прычынай поспеху ружовых называюць эканамічныя праблемы гораду і крыйзіс ураду, з якога напярэдадні выбараў выйшлі Зялёныя. Апошнія, дарэчы, хаты і захавалі свае пазіцыі (11 працэнты), павінны быць расчараванымі не менш за хрысціянскіх дэмакрататаў. Доўгі час сацыялагічныя аптымісты давалі ім амаль 20 працэнтаў, аднак у выніку выбаршыкі ўсё роўна галасаваў або за эсдэкам, або за кансерватараў. У Берліне, дзе праз год выбары, Зялёныя зараз апераджаюць SPD, аднак, як паказвае волгі Гамбургу, гэта не гарантует канчатковай перамогі. Між тым, Зігмар Габрыэль, старшыня SPD, ужо называў падзеі ў Гамбургу «печаткам новага часу».

► ТВОРЧАСЦЬ

БЕЛАРУСЫ МАГЛІ ВЫТКАЦЬ ЛЁС СЯБРОЎЦЫ І СІЛУ ВЕДЗЬМАКУ

Майстар па ткацтву Наталля Канановіч — чалавек харызматычны, і да ўсяго, як сама прызнаеца, з моцным характарам. Напэуна, таму яе дзеци здольныя і кашулі вышыць, і габелен выткаць. Майстрыха расказала, што яе сын — рэжысёр Аляксандар Канановіч — у дзяцінстве здзіўляў працамі ручной работы, а цяпер дапамагае ёй аплачваць удзел у выставах майстроў суседніх краін. Наталля працуе выкладчыкам у Беларускім дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка. Але інфармацыю пра яе лягчэй знайсці на расійскіх сайтах, дзе рэгулярна анасуцца яе курсы ткацтва і майстар-класы для ахвочых. З майстрам Наталляй Канановіч гутарыла журналіст Вольга Хвойн.

— Ва ўсім «вінаватыя» дзеци. Я працавала ў някепскім месцы, але дачка захварэла, ёй быў патрэбны доклад. Недзе з год займалася надомнай працай, а потым узяла ткацкі станок і пачала ткаць. Пазней мая суседка парайлі месца ў пазашкольным гуртку. І далей ўсё пайшло развіваша ў гэтым кірунку. Некалькі разоў была на курсах па народным ткацтве. Тонкія работы тады яшчэ не магла выконваць. Увогуле, у ткацтве ўсё ўпльывае на якасць тканіны — запраўка ніткамі, нахіл элементаў станка. Гэтаму трэба вучыцца на практицы.

— **Ці складана знайсці ткацкі станов?**

— Ёсьць знаёмы, які робіць становік. Маю і тыры вясковых. У гарадскіх кватэрах зручна карыстацца разборнымі становікамі. Але я люблю працаўца на старых становіках. Як кажуць, намолена (сміяцца). Рушнік з нескладаным узорам можна зрабіць дзён за дзесяць, а браны рушнік са складаным арнаментам і за два тыдні не выткну.

— **Як да вас ставіліся мясцовыя жыхары ў этнографічных экспедыцыях, ці разумелі сэнс вашай працы?**

— Добра, калі мы прыязджаем у вёску да знаёмых. Калі ж навобо́мацак, то праста падыходзім да бабулек, што сядзяць на лаўках. Недзе гадзіны дзве размаўляем, і калі чалавек адкрываеца, тады можна нешта ўжо папрасіць паказаць. Але была гісторыя ў Смалявіцкім раёне, калі мне сказали: «Мае ўзоры хай памруць са мной». Звычайна людзі ў вёсцы адгукваюцца, хіба што могуць адмовіць з-за таго, што куфар цяжка адкрыць. Цяпер нескладна знайсці посцілкі, добрыя рушнікі трапляюцца радзей. А паясы ўвогуле даволі рэдка сустракаюцца. У вёсцы Студзёнка Смалявіцкага раёна жанчына расказала, што яе маці, думаю, канца

XIX стагоддзя нараджэння, хадзіла кідаць уніты, то бок запраўляць станкі. Яшчэ ў некаторых вёсках я сутыкалася з такой практикай. З маіх назіранняў, узоры ткаліся, калі жанчына іх упадабала, часта з чыёйсьці падачы. Да рытуалаў узоры ткаліся паводле прынятага ў мясцовасці канону.

— **Пояс меў не толькі прыкладную, але і сакральную функцыю. Можаце прывесці прыклады абрадавасці?**

— Амаль ва ўсіх народаў пояс — гэта не толькі элемент адзення. Я сустракала радзільныя паясы, якія захаваліся ў жанчыны 1913 года нараджэння. У 1933 годзе яна зрабіла гэтыя паясы на дошчаках. Такія ж паясы я сустракала на поўначы Расіі, у Польшчы. Той пояс рыхтаваўся для дзіцяці. Добра, што я своечасова сустрэла гэту жанчыну, бо яна хутка памерла, а яе пляменнікі — дзяцей яна не мела — павыкідалі многія рэчы. У Слонімскім раёне трапіўся браны пояс, які ткалі ў 1950-я гады для дзяцей. Думаю, у беларусаў не было адзінага ўзору паясоў для таких нагодаў.

Паясы дарылі падчас хрэсбінай. Дарэчы, цікава, што хрысцілі дзіцей звычайна ў шэсць тыдняў, калі надыходзіў час пераходнага стану паміж гэтym і тым светам. У літаратуры пішуць, што калі дзіця памірала да хрэсбінай, то яму абавязкова павязвалі такі пояс. Але я не сустракалася з

такой практикай. Вядомы даследчык Янка Крук піша, што дзіця не кармілі да хрэсбінай. Я не могу звязаць гэта з рэальнасцю, таму хацелася б аднойчы паразмаўляць з аўтарам. Хрысцілны пояс лічыўся моцным абрэзгам, чалавек мусіў насыць яго ўсё жыццём, мыцца з ім у лазні. І калі пояс рагтам рваўся, то гэта быў кепскі знак. Я прыйшла ў народную культуру з прымысловасці, таму многа чытала адпаведнай літаратуры, удзельнічала ў канферэнцыях, каб назапасіць веды па гэтай тэмэ.

— **Якую каляровую гаму аўтары беларусы ў вопратцы, побытавых рэчах?**

— Чырвоны колер — дамінантны. Я веру ў абрэзжную сілу чырвонага колеру. Калі чалавек з кепскім вокам глядзіць на ка-госьці, то яго першы позірк нясе найбольш пагрозы суроку, то бок рэч яркага колеру адцягвае позірк на сябе, і яе ўладальнік такім чынам мае абарону.

Граф Тышкевіч пісаў, што маладым на вяселлі слалі рушнік, а пад яго клалі чырвоны пояс. Але падрабязнасці выканання пояса я не даведалася. Увогуле, я давяраю першакрыніцам, аўтарам, якія працаўвалі напрыканцы XIX — пачатку XX стагоддзя. Усё астатніе ў большасці выпадкаў — гэта перадрукі ці інтэрпрэтацыя аўтара. Шырокі распаўсюджаныя браны паясы з геаметрычнымі ўзорамі.

У вёсках часта можна было сустрэць кавалкі тканіны — рушнік без аніякіх узороў, але з абодвух бакоў затканнымі чырвонай палоскай. Казалі, што гэта рабілася для таго, «каб чорт не ўбіўся». Мне часта гавораць, я надта давяраю таму, што напаўтісменная бабка расказала. Але той бабцы расказала яе маці, а маці — ейная бабка. Людзі жылі гэтым.

Чорнае, чырвоное і зялёнае ткацтва на Палессі абумоўлене блізкасцю Украіны. У мяне ёсьць рушнік з Івана-Франкоўскай вобласці, выкананы чырвоным, чорным і зялённым колерамі. Людзі эмігруюць і прыносяць з сабой элементы новай культуры.

— **Якія матэрыялы выкарыстоўвалі наше прыгоды ў ткацтве?**

— Сукно па сукне — гэта быў багаты варыянт ткацтва. Часцей — сукно ва ўтку, а лён у аснове. Мне расказвалі, што накрываўся некалькімі ільнянымі посцілкамі. Хто больш багаты, той, канешне, меў і пакрываўся з воўны.

— **У вас няма адчування, што гэты складаны народны промысел, які патрабуе часу і веда, паступова сыходзіць у нябыт?**

— Недзе ў 2000 годзе, калі я сама навучылася рабіць паясы, была выставка у Палацы дзяцей і моладзі. Дык вось, тады было прадстаўлена толькі дзесяць паясоў. Праз чатыры гады на аналагічнай выставе было ўжо калія сямісот паясоў. Мы даем веды студэнтам дзённага і завочнага аддзялення. Са мной складана дамовіща, таму і хлопцы і дзяўчыны ткуць паясы. У іх застаецца памяць пра рамяство. І калі хоць адзін чалавек з выпускса застаецца ў ткацтве, то я лічу год удалым. Цяпер ёсьць дзяржаўная праграма па падтрымкы дамоў рамяства. Я сябар прайўлення Беларускага саюза майстроў, таму звычайна бываю ў журнах розных конкурсах і люблю, калі майстры звяртаюцца да традыцый сваёй мясцовасці. Але, натуральна, гэты промысел не можа быць масавым, бо ён затратны і фінансава, і па часе. Маленькая станкі цяпер не прадаюцца. Калісці мой сын у дзіцячым садку на рамцы спрабаваў нешта ткаць, дачка таксама навучылася асновам ткацтва. Мае дзеци раслі ў гарадской, але традыцыйнай культуры. І сын, як я бачу, стараецца ў сваёй працы выкарыстоўваць элементы народнай творчасці.

— **Атрымліваеца, што Аляксандар можа не толькі кіно зняць, але і пояс сакткі?**

— Больш таго! Аднойчы ён вышыў кашулі. Мне нават складана было паверъшыць, што гэта ён зрабіў. Потым, калі працаўвалі ў пазашкольнай адукцыі, ён прыходзіў да мяне на працу. Вымушаны быў, як і мама, займацца габеленам (сміяцца), недзе нават ляжыць вынік яго працы. Вуліца ў маіх дзяцей была па раскладзе. Увогуле, я зайдрошчу ў нечым вясковым дзецим, бо ў іх больш свабоды, яны набліжаныя да прыроды.

— **Беларусь, асабліва Палессе, вядомая сваімі знахарамі, сувяззю людзей з іншымі святамі. А якім чынам выкарыстоўвалася ткацтва для гэтых мэтаў?**

— Я ведаю пра падобную практику. Але гэта спрэчна. У мяне студэнты мусіць рабіць вясельны рушнік з адпаведнай кампазіцыяй знахараў. Мая калега мяркуе, што я тлумлю галовы студэнтам, але я хачу давесці ім сімвалізм тых іншых вобразаў. У мяне ёсьць рушнік з Івана-Франкоўскай вобласці, выкананы чырвоным, чорным і зялёным колерамі. Людзі жылі гэтым.

— Як можна наблізіць да людзей ткацтва, зацікавіць гарадскага жыхара гэтым рамяством?

— У нас ёсьць ідэя набыць некалькі хат у вёсцы і займацца ў кожнай пэўным рамяствам. Пакуль гэта на ўзроўні задумы. Паводле нашых планаў, гэта не будзе турызм у стылі «прыехаць, пасці сала і выпіць гарэлкі». Мы хочам, каб чалавек, які прыехаў у вёску, навучыўся рамяствам, каб была пэўная экспкурсійная праграма. Некалькі гадоў таму я гэты праект апублікавала ў адным са СМИ Беларусі. Але зразумела, што такая вёска мусіць быць недалёка ад турыстычных маршрутаў. У Кектэблі ёсьць сядзіба Максіміліяна Валошына, дзе ў свой час летам маглі бясплатна жыць пісьменнікі, паэты. Думаю, было б карысна арганізаваць нешта падобнае і ў Беларусі. Цяпер сын, калі ездзіць са здымкамі, то прыглядвае і для мяне вёсکі.

Нядыўна я была ў Беластоцкім універсітэце. Там ёсьць факультэт «Трэпце стагоддзе», на якім за сімвалічную плату вучнацца людзі ў асноўным пенсіянага ўзросту. Думаю, нешта падобнае можна было бы арганізаваць у нас — пры камерцыйным ці дзяржаўным універсітэце. Пасля выхаду на пенсію многія адчуваюць саўніцтва ткаць, дачка таксама навучылася асновам ткацтва. Мае дзеци раслі ў гарадской, але традыцыйнай культуры. І сын, як я бачу, стараецца ў сваёй працы выкарыстоўваць элементы народнай творчасці.

— **Атрымліваеца, што Аляксандар можа не толькі кіно зняць, але і пояс сакткі?**

— У Москве на мае курсы ткацтва прыходзяць дарослыя, бо ўсё платна. Часцей гэта выкладчыкі, людзі са сферы культуры, адукцыі. Я навучаю іх тэхнолагіі ткацтва, якая за тысяччу гадоў факттычна не змянілася. Ёсьць дама, якая вучыцца ткаць, каб потым рабіць падарункі. Яна з катэгорыі жонак забяспечаных людзей. Москва — гэта вялікі горад, горад вялікіх магчымасцяў. У нас патрэбная падтрымка дзяржаўава, але яе амаль няма.

ВАНДРОЎКА

ПАРКІНГ ЛЯ БЕЛАГА ДОМУ

ЦІ ВАРТА ВУЧЫЦЦА ДЭМАКРАТЫ Ў АМЕРЫКІ?

Марыя МАРТЫСЕВІЧ

Так атрымалася, што
прыкладна праз гадзіну з
моманту, калі мой самалёт
прыязмліўся ў Вашынгтоне, я
стаяла перад Белым Домам.
Вось так праста стаяла і
абапірала лбом у агароджу.
На ўсходнім узбярэжжы
Амерыкі была дзявятая
гадзіна вечара, а ў Мінску
— глыбокая раніца наступнага
дня, і прыкладні да ілба нешта
халоднае гэтым душным
жнівеньскім вечарам было
неабходна, каб не заснуць. А
магчыма, я ўжо спала. І ёсё
гэта мне снілася. Менавіта
такім чынам я прабачалася
перед амерыканскім сябрам,
які сустрэў мяне ў аэрапорце
імя Рэйгану і прывёз сюды ў
спадзеве на прыгожы жэст, за
тое, што я ніяк не реагую на
пабачанае. Хаця, здавалася,
у іншых умовах дах, які так
нечакана перамясяці на
подступы да Капітолію, мусіла
знесці капітальна.

Мой аднакласнік Дзіма — самае каштоўнае, што дала мне эпоха інтэрнэту. Калі б у 2004 годзе ў Гарвардзе не вынайшлі Файсбук, мы б не знайшліся ў 2007-м. Яго сям'я выехала ў эміграцыю яшчэ з СССР, калі Дзіму было 9, і ні я, ні мае бацькі не ведалі, у якую з краін Захаду. А вось секунда пошуку ў сацыяльнай сетцы дала адказ, што ў ЗША. Гэта была наша другая сустрэча пасля пасядзелак у пясочніцы. Раней ён ужо прыезджаў да мяне ў Еўропу.

З Дзімам, яго сям'ёй і сябрамі я прабавіла больш за тыдзень усяго часу, які займала мяне паездка. Якім бы нетъповым ні быў гэты мой досвед дачынення з «простымі амерыканцамі» — апісваць я буду хутчэй яго. Пры пэўнай роднасці душаў, якая прывяло да нашага з Дзімам, як сям'я ісаць бацькі, «інтэлектуальнага сяброўства» яшчэ на стады пясочніцы і пры рускай мове, на якой ён усё яшчэ няблага гаварыў, — стаў для мяне адкрытым космасам Амерыкі, з прымым выхадам да Белага Дому, і патэкам і аўтаматам на паркоўку.

Народ

Да бацькоў Дзімы пасля самалёту ехачь запозна. Таму на адну ноч ён пасяляе мяне ў сваім пакоі, а сам спіць на першым паверсе ў гасцёўні. Дом, якія яны здымалі з сябрамі, планаваўся як жытло для сяродній сям'і, але ціпер тут жывуць аж сем чалавек з тых, каго мы называем «маладымі спецыялістамі». Здаровы мангаль на ганку і непрыбранны падворак з галавой выдаюць сацыяльны статус жыхароў. Маладыя людзі ў

доме адно начуюць, цэлымі днімі адпрацоўваючы першыя ў сваім жыцці крэдыты, — за вучобу ды машыну. Столувечары застаўлены гатавай ежай з дарожных кафэ, мяне знаёмыя з жыхарамі гэтай пост-студэнцкай «хазы».

Тод, Дэн, Рон, Біл, — прадстаўляе Дзіма сваіх сяброў. — Надзяя, — дада ён, калі мілай дзяўчына вызірае з кухні і вітаецца па-руску. Яна таксама — дзіця савецкай эміграцыі. Сцены гасцёўні завешаныя сцягамі, якія мне нічога не гавораць. Гэта штандары штатаў, з якіх насельнікі дому прыехалі «зваёўцаў сталіцу».

Бліжэй да поўначы падцягваецца апошні насельнік камуны — Джэф. Ён займае ў дому выключнае памяшканне — «бэйсмэнт» — піўніцу з асобным уваходам.

Яго рэдка бачаць, бо ён устае позна, вяртаецца позна, працуе і жыве ўначы. «Джэф — твой калега», — з павагай расказваюць пра яго хлопцы. Джэф скончыў школу журналістыкі і (хто б сумніваўся) піша кнігу. Але пакуль не напісаў, зарабляў на жыцці, робячы для прэсы апісанні пасяджэнняў адной з дзяржаўных структур.

Так, амаль усе жыхары Вашынгтону так ці інчай працуюць на дзяржаву. Можа, таму вакол мяне — адно «правільныя» маладыя людзі. Джэф узіміаецца на шум галасоў, каб нацадзіць бурону і даўгой, дасціпнай, але не вельмі паліткарэктнай тырадай характарызуе сённяшніе пасяджэнні і яго ўдзельнікаў. За гады працы ён вывучыў сваіх чыноўнікаў і іх звязкі, як заатхнік — куранят у інкубаторы.

Я ўжо ведаю, што Надзяя захапляеца мастацтвам, і пытается ўсе, якія музеі яна рабкамендуе. «Зразумела, Метраполітан!» — выгугае яна, наўпраст зневажаючы ўсе 18 музеяў Вашынгтону, якія, да таго ж, абсалютна бясплатныя.

«Усё найлепшае — у Нью-Ёрку!!!» — хорам выгугаюць малыцы. Надзіна апантанасць галоўным горадам свету, да якога ад іх дома ўсяготры гадзіны цягніком, — гэта дазволены ў дому прадмет жарту, што да Надзі. Статыстыка кажа, што маладыя ды актыўныя не затрымліваюцца ў сталіцы ЗША даўжэй, чым на чатыры гады. Там нудна.

Свабода

Мы паркуемся каля дому Дзімы — стаянка разлічаная на 2 машыны, але іх тут стаіць 5 — у Надзі ў «тачцы» няма патрэбы, а ў кагосыці яна ў платным гаражы. Надзяя ходзіць пешкі на працу ў Інстытут Здароўя, перад адыходам кроічы ў скрынічку абед з салаты і сырых шампіньёнаў. Падчас ланчу скратаркі ў інстытуце ходзяць па офісах з кошыкамі, раздаючы пітупы і падарункі садавіну.

Перад тым, як стаіць машыну, Дзіма вырашае няпростую задачу па ранішнім раз'езде. Ён перабірае працоўныя расклады суседзяў і пасля гэтага спрабуе запарковацца, каб нікога не «падперці». Гэта сэканоміць час сябрам і ашчадзіць яго сон зранку.

З самых першых дзён у ЗША здаўся, што амерыканскі чалавек халерна несвабодны. Менавіта таму, што сам сябе строга абмажоўвае, каб не нарабіць шкоды бліжніму. Зрэшты, кажуць, менавіта гэта і ёсць — свабода.

Закон

З чарговай экспкурсіі мы вяртаемся вельмі позна — ужо каля поўначы. Штаты Вірджынія і Марыленд прымыкаюць да Вашынгтона, але спрадвеку не могуць падзяліць важны грошапрыцягальны горад, і таму сталіца лічыцца асобнай «акругай Калумбія». Вуліцы абодвух штатаў узвечары пустынныя, і на ўсіх скрыжаваннях гарыць чырвонае. Трэба спыніцца, міргнуць аварыйкай — і тады святло аўтаматычна мяніеца за зялёнае, можна ехаць (у нас у такіх выпадках уключаюць жоўты). Я пытается ў Дзімы, чаму ён не праедзе на чырвону, калі ніхто не бачыць. 9 гадоў жыцця мой сябар правёў у СССР, але пытанне відавочна ставіць яго ў тупік. «А, ёсць нейкі сканер, мяне ўсё адно аштрафуюць», — прац пэўны час згадвае ён.

Павагу і нават куль закону прышчэпліваюць грамадзянину ЗША з пялюшак. Ёсць толькі адно месца і адзін час у жыцці, дзе мараль негалосна дазваляе Закон парушаць. І гэтыя час і месца — каледж. «Ты зразумееш, пра што

я, ты ж будзеши жыць у кампусе!» — рыхтуе мяне Дзіма.

Выбар

«За каго ты галасаваў на апошніх прэзідэнцкіх?» — цікаўлююся я Дзімы, пакуль мы і яго малодшая сястрычка чакаем заходу ў дэльфініарыя Балтымору. Горад збудаваны так, што яго галоўнай плошчай фактычна ёсць гавань, па якой плаваюць калюровыя караблікі ў форме цмокаў. Дзіма называе імя, якое мне абсалютна нічога не гаворыць. «Гэта троці пасля рэспубліканца і дэмараката кандыдат, а ўсяго іх больш за сто», — тлумачыць ён. «Навошта галасаваць за кандыдата, калі загадзя вядома, што ён прайграе?» — здзіўляюся я. «Сэнс у тым, каб такі палітык набраў хация б адзін працэнт галасоў. І тады вырастаете яго вага ў палітычнай сферы, і яго партыя зможа лабіраваць тэя погляды і рэформы, якія, я думаю, павінны быць».

У кавярні балтыморскага дэльфінаря я яшчэ не ведаю, што беларускіх кандыдатаў у прэзідэнты, якія праз колькі месяцаў набирудзяцца, па афіцыйных дадзеных, крыху больш за 1 працэント галасоў, пасадзяць у турму, перад гэтым жорстка забішусь. То, што ўладам гэта праходзіць беспакарана, даводзіць, што амерыканская мадэрнізм выбараў беларусам зусім не патрэбная.

Правы чалавека

Падчас амерыканскай паездкі я чатыры разы бачыла выбарчыя ўчасткі. Увесень 2010-га ў розных штатах праходзілі мясцовыя выбары, і на іх можна было натыкнуша ў бібліятэках, холах універсітэтаў, шпіталях і нават гандлёвых цэнтрах. Мне расказвалі, што гэта не надта папулярная падзея. Склалася ўражанне, што, каб завабіць на ўчасткі моладзь, у лістгасавання ўключаюць розныя піяр-пітанні. Напрыклад: «Ці адміністрація забарону ў нашым штаце 19-21-гадовым знаходзіцца ў бараў і клубах пасля 22:00 (але без права ўжываць алкахоль)?» Вядома, адміністрація! — кажа моладзь і заадно галасуе за тых ці іншых лакальных чыноўнікаў.

У штаце Айява падчас майго візита туды такім гарачым пытаннем

была забарона аднапольных шлобаў, якія колькі гадоў таму дазволілі. Было важна прагаласаваць за тых ці іншых дэпутатаў у сенат штату, каб яны прынялі адпаведнае рашэнне. Дзіўна, але ў самым кансерватыўным штаце краіны дазвол на аднапольныя шлобы ўвялі раней за Каліфорнію... У Аյве я наўрат пазнаёмілася з пажытым геем, які вярнуўся на малую радзіму з Сан-Францыска, пасля таго, як лаяльны закон быў прыняты.

У ЗША на храмах розных канфесій можна пабачыць вяселкавы сцяг і аввестку: «Запрашаем!». У Беларусі Юры Станкевіч піша і выдае раман «П'яўка», які абвішаюць «найлепшай кнігай 2010 года». Што праўда, з агаворкай: «Нягледзячы на шавінізм і гамафобію аўтара».

Падзел улады

Пра Абаму амерыканцы амаль не гавораць. Толькі дзеяці і паэты. «А праўда, Абама купаўся з дачкой у Мексіканскім заливе?» — падслухоўвае шасцігадовую дзяўчынку. Барак і Мішэль — модная тэма найноўшай пэзіі. Я нават трапляю на паэтычнае чытанне з кнігі «Стовершай на сто першых дзён», дзе паэты з усёй Амерыкі метафорызуюць і абагаўляюць новага лідара нацыі. Паэтам ёсць каго любіць пасля вясэмі гадоў Буша. Сімвалічна, што Абама праз шмат год перальнику вярнуў у цырымонію інагурацыі чытанне ўрачыстага верша — яго ў 2008 годзе працьгутала паэтика Элізабэт Аляксандар. Каб даведацца, мэркаванні пра Абаму, у амерыканцаў трэба спецыяльна пыткіца.

Дзіма ставіцца да абралага дэмараката з сімпатыяй. Ён кажа, гэта яркая дэмансстрацыя таго, што колер скury больш ня важны ў ЗША. Важны твой сацыяльны статус, адукцыя, багацце. Пакуль што ў белага насельніцтва больш выгодны стартавы капитал, але сітуацыя пакрысе мяніеца.

Як здаецца, адзін з самых галоўных абавязкаў прэзідэнта ў ЗША — быць сувенірам. У Сан-Францыска ў кітайскіх лаўках гандлююць мостам Залатая Брама, у Чыкага — галовамі быка, у Вашынгтоне — прэзідэнтам. Я слухмяна і нават з азартам раблю здымкі з кардонным чалавечкам — бо так павінны быць турысты.

Перад тым, як працягваюць шлях з аэрапорту дадому, па дарозе на паркінг, мы з Дзімам выпадкова апынаемся на плошчы каля Белага Дому. З плошчы адкрываецца перспектыва на Капітолій, у свяtle ліхтароў тут танцаць танга прыгожыя пары розных рас і ўзростаў. Гэта зроблена нібы на замову — для ілюстрацыі «хвалёных амерыканскіх» свободаў, роўнасці, народнай волі, з якіх, уласна, і складаеца дэмаракатыя. Толькі галоўны яе мэсідж, думаю я, сядаючы ў машину, — што яна базуецца на прыватных рэчаў і пачынаеца з чалавека, а не з дзяржавы.

Імёны герояў артыкула і некаторыя іншыя дэталі змененія прац меркаванні прыватнасці.

КУЛЬТУРА

32

ЦІКАВА

ПІТ ПАЎЛАЎ І БАРАЦЬБА

Аляксей ХАДЫКА

У мінскім Палацы спорту 20 лютага завяршыўся розыгрыш Кубка свету па грэка-рымскай барацьбе, у якім узялі ўдзел 10 каманд. Беларуская зборная троумфальна заваявала трэцяе месца. Але размова не толькі пра спорт.

За беларусаў у малым фінале пераможна змагаліся Міхайл Сямёнаў, Аляксандар Кікенеў, Цімафей Дзейнічэнка і Язэп Чугашвілі. Вырашальнай зрабілася апошняя схватка суперцяжаў. Менавіта з такай песней — «Схватка» — Піт Паўлаў адчыняў турнір, выконваючы яе ў перапоўненай зале палаца праста ў цэнтры барцоўскага дывана. Яна ж гучала і на закрыцці турніру.

Пры чым тут знаны лідар-гітарыст гурта N.R.M. Піт Паўлаў і барацьба — спытаецца вы. А справа вось у чым: мала хто ведае, але напачатку 1980-х, перад паступленнем у Мінскі радыё-тэхнічны інстытут, Піт паспяхова займаўся «класікам», беручы першыя месцы на чэмпіянатах горада, прызы — на рэспубліканскіх першынствах, і ўдзельнічаў у агульнасноўных спаборніцтвах. Потым пытанне стала рубам: вучоба або спорт, і навука пэрамагла, а пазней яго захапіла музыка.

І вось вяртанне да захапленні юнацтва: «Гэта вынік маёй паспаховай музычнай кар'еры, — заўважае Піт, — у спалучэнні з добрымі стасункамі ў спартовым асяроддзі».

Задача, якую вырашае Піт Паўлаў, не зводзіцца да простага выканання музычнай кампазіцыі перад спаборніцтвам: ён прыйшоў як іх своеасаблівы рэжысёр, вызначаючы стыль презентацыі і афармленне залы. І прывёў з сабой новы каментатарскі «голос» — спевак і музыку Аляксандра Памідорава. Яны дэбютавалі два месяца таму на барцовых спабор-

ніцтвах імя Караваева. З залы зніклі нафталінавыя саўковадаждынкавыя букеты, з фанаграм — розныя «развітанні славянак», прыбавіўся строгі і выразны спартовы дызайн, дынамізм музычнага, пераважна «металічнага» аздаблення і экспрэсіўнае выкарыстанне асвятлення на ўрачыстых цырымоніях. Карадай, у вобраз спаборніцтва прыўшаў сучасны мастацкі дух.

Вядома, што алімпійскі спорт пачынаўся менавіта з барацьбы, папросту ў апошнія стагоддзе не-паўторная атмасфера барцоўскіх цыркаў саступіла ў відовішчнай прывабнасці сучасным футболу і хакею. А цікаўнасць да барацьбы, мяркую Піт, трэба вяртаць не толькі таму, што гэты від спорту нашмат дэмакратычней затратных гульнявых спаборніцтваў: дастаткова паслаць дыван — і, калі ласка, займайся ўдасканаленнем фізічнай формы і змагарнага духу. Але ж і славу беларускаму спорту прыносяць менавіта барцы: са шматлікіх сусветных спаборніцтваў ад Алімпійскіх гульняў да чэмпіянату свету і кантыненту беларусы рэгулярна прывозяць узнагароды розных проб.

Наша размова не магла не закрануць музычных навін, героям якіх рэгулярна з'яўляецца Піт Паўлаў. Ён паведаміў, што не збираецца сышодзіць у цень, плённа працуе над новым дыскам. Презентаваная на спартовых спаборніцтвах кампазіцыя «Схватка» (якая і пра барацьбу, і пра то, што жыццё — сама па сабе змаганне) таксама з новых твораў.

ФЕСТ

ПЕРАМАГЛІ ІРАНЦЫ

Андрэй РАСІНСКІ

Міжнародны кінафестываль у Берліне, які завяршыўся 20 лютага, пацвердзіў сваю рэпутацыю палітызыванага форуму.

«Залатымядведзь» Берлінскага кінафесту адушоў іранскому фільму «Надзін і Сімін, развод». Фільм Асхара Фархадзі распавядае пра сям'ю, што распадаецца, але, каб скасаваць шлюб, герой праходзяць выпрабаванне іранскай біоракфаты-

яй. Лепшая мужчынская і жаночая ролі таксама дасталіся гэтай карціне. Сябра журы — іранскі рэжысёр Джраф Панахі — у цырымоніі не ўдзельнічаў, бо на радзіме асуджаны на шэсць гадоў вязніцы.

Гран-пры атрымаў венгерскі класік Бэла Тар за нешматлouную чорна-белую стужку «Турынскі конь». Карціна Ульрыка Кюлера «Сонная хвароба» пра герояў, якія лечаць афрыканскіх абарыгенаў, узяла «Срэбнага мядведзя» за рэжысуру.

Карціна Аляксандра Міндацэ «У суботу» — пра Чарнобыльскую катасцрофу — прэмій не атрымала.

АГЛЯД

НОВЫЯ ВЫСТАВЫ

Аляксей ХАДЫКА

У лютым цалкам абнавіліся экспазіцыі Музея сучаснага мастацтва, прыняўшы адначасова тры выставы.

Першая з іх, «Казюкі», якая працуе па 6 сакавіка, аматарам беларускага мастацтва адразу прыгадае славуты твор жывапісца XIX стагоддзя Кануція Русецкага «Літоўка з вербамі». Менавіта вобраз каліяровых пленочных вербаў, (сімвал хуткага свята каталіцкага святога Казіміра і звязанага з гэтай падзейй вяёлага віленскага кірмашу «Казюкай») зрабіўся крыніцай натхнення майстроў вырабу з

лемцу, якія прадставілі ў музеі свае творы.

Як і трэба было чакаць, праект, што адштурхоўваецца ад ці не найбольш адметнай з'явы народнага мастацтва Віленшчыны, аб'яднаў беларускіх мастакоў з літоўскімі. Таварыства аматараў лямцу «Белыя вароны» пры падтрымцы Літоўскай амбасады ў Беларусі запрасіла да ўдзелу ў экспазіцыі літоўскіх майстроў: Інгу Самушэнэ, Данату Думчукене, Юргіту Міганене, Брыгіту Ракаўскене і Рэнату Краус. Апошняя прадставілі разнастайныя аксесуары і прадметы адзення, стылёва вырабленыя з лямцу. Беларуская ж частка выставы напоўнена прадметамі, якія непасрэдна апелююць да формаў і колераў традыцыйных вербаў, толькі выкананых з той жа лямцавай матэрыі. Атрымліваеца сапраўднае свята колеру і дызайну.

У вялікай дольнай залі па 4 сакавіка можна пазнаёміцца з работамі творцаў дэкаратыўна-ўжытковага мастацтва пад агульным тытулам «Цаца ёсьць цаца». Разам сабраныя габелены, ткацтва і кераміка сямі аўтараў — Тамары Васюк, Наталлі Сухаверхавай, Аллы Непачаловіч, Максіма Калтыгіна, Алега Ткачова, Вольгі Рэднікінай, Уладзіміра Лісаненкі. Стрыжань, што яднае іх паводле творчай дэкларацыі, — «агульная ідэя захаплення разнастайнасцю прыгажосці навакольнага сусвету». «Цаца» — гэта народнае вызначэнне «прыгожага». Уласна і свято эстэтычную канцепцыю мастакі выбудоўваюць, адштурхоўва-

ючыся ад першаснай народнай эстэтыкі простых рэчаў і простых матэрываў. Таму побач з амаль традыцыйнымі прадметамі ганчарства і ткацтва яны паказваюць пераўасабленыя, насычаныя сучасным мастацкім мысленнем экспанаты. Яны дэкларуюць — глядзіце, старыя падгуркі Цаца (Цёця), Ляля (Лёля) нашымі намаганнямі пачынаюць ажыццяў у сучасным свеце. І быццам бы замыкаюць у кола вечнасці розныя эпохи.

Нарэшце, па 13 сакавіка ў малой верхняй залі можна пазнаёміцца з персанальнай выставай Таццяны Гардашнікай «Гульня ў коткі». Мастачка працуе ў галіне жывапісу, плацату, кніжнай ілюстрацыі, дызайну, з'яўляеца дыпламантам конкурсаў «Мастацтва кнігі». Гэтым разам яна прадстаўляе 25 палотнаў, прысвечаных «аўтарскай інтэрпрэтацыі ўспрымання сутнасці катоў і котак».

КІНО

ПРА БЯСПЛЁННЮЮ МІТУСНЮ

Андрэй КРЫНІЦЫН

Карціна Вудзі Алэна «Ты сустрэнеш таямнічага незнамага» распавядае пра заблытана-легкадумныя сямейныя мітрэнгі, ускладненыя дурнымі прароцтвамі і чалавечымі глупствамі. Дзве зорачкі з пяці.

Ад Гелен сышодзіць муж і стварае сям'ю з былой прастытууткай. Гераіня суцяшаецца прароцтвамі гадалкі — і не заўважае праблемай уласнай дачкі. Сям'я дачкі таксама разваліваецца: муж уцякае да прывабнай суседкі.

Карціна Вудзі Алэна — ілюстрацыя шэкспірскай фразы пра бязладнасць жыцця, што «распавядаецца ідётам». Герой — у выкананні Энтані Хопкінса,

Наомі Уотс, Джоша Бrolіна — спрачаюцца, сварапца, падманваюць адзін аднаго і не бачаць уласнага глупства. Яны цешацца падступнымі ілюзіямі і з іранічна лёгкасцю марнуюць жыццё.

Але фільм Вудзі Алэна занадта лёгкі, амаль незапамінальны. Ён выглядае прахадным — для самога майстра, і занадта тонкім — для аматараў найпрацейшых камедый.